

Kászonyi Dániel:

SOLYMOSI ESZTER

A TISZA-ESZLÁRI VÉRÁLDOZAT

ELŐSZÓ.

Regényem célja nem az, hogy egy már anélkül is rendkívüli izgalmat keltő esetet fölhasználjak az izgalom növelésére, hanem inkább az, hogy ha a véletlen megengedi, hogy elbeszélésem magas kort érjen el, némely feledett körülmények az utókorra szálljanak és tanulságul szolgáljanak oly esetekben, melyek a jelenhez hasonlítanak.

A tiszta-eszlári eset oly általános izgalmat keltett az egész országban, hogy ez minden más, még a legfontosabb eseményeket is háttérbe szorított. Egy szegény paraszt lányka eltűnése sokkal hosszabb ideig foglalkoztatta a magyarországi sajtót, mint a legégetőbb kérdések, melyek megoldásától talán a haza boldogsága függött. Ez a kérdés ugyan akkor merült föl, mikor a véd kérdés, Bosznia okkupációja és még más nagyon fontos kérdések voltak a magyar országgyűlésen napi rendre kitűzve és senki ezekről nem beszélt. Ezen eset egy kérdést idézett föl, melyről senki sem álmodta volna, hogy az Magyarországon fölmerülhessen. De ezt a kérdést Solymosi Eszter eltűnése közvetlenül soha sem idézte volna föl, ha azt a zsidók állásfoglalása nem szüli meg.

Az összes magyarországi zsidóság tiltakozik a föltevés ellen, hogy Solymosi Esztert rituális célokból zsidók gyilkolták vagy is inkább gyilkolhatták volna meg. Miért? Ennek okait nem tudják adni, legfeljebb azt állítják, hogy a zsidó természete elszörnyed minden vérontástól. Ez az állítás nagy valótlanság.

A zsidók valamennyi vallás felekezetűek közt a legvakbuzgóbbak, legbigottabbak, leginkább ragaszkodnak vallásukhoz. A zsidó vallás ugyan is valamennyi vallás közt a legrégebb és legkevésbé reformált, legkevésbé változtatott meg. Míg számtalan más vallás egészen elenyészett, az alatt az övék még most is tartja magát. A zsidó mindent, a mi az Ó testamentomban foglaltatik, szentül hisz vagy legalább azt állítja, hogy a benne foglaltakat hiszi. Ha úgy van, akkor éppen az Ó testamentom az, mely állításukat, hogy zsidó nem

szánja magát rá embervér ontására leginkább megczáfolja. Eltekintvén attól, hogy Kain az összes emberiség apjának egyik fia saját fivérét megöli, Kain maga előde volt Mózes szerint az egész emberiségnek, az egész Ó testamentom hemzseg elkövetett gyilkosságoktól. Ábrahám fiát Izsákot akarja megölni, ha őt az angyal föl nem tartóztatja és egy kost nem állít helyébe véráldozatul. Jephta lányát áldozza föl. Mózes maga is egy egyiptomit öl meg, ki egy járomba fogott zsidót kínoz. Hát Jáel, ki Sziszera fülébe szeget ver, Judit, ki Holofernesnek fejét levágja, és Acháb, ki Jezabelt ebekkel tépeti szét, Joab, ki Athaliát megöleti stb.

A Mózes által Choreb hegyéről lehozott tíz parancsolat közt az ötödik azt mondja: ne ölj. A zsidók nem tagadhatják, hogy a hatodikat, hetediket, nyolczadikat, kilenczediket és tizediket akár mennyiszor megszegik, midőn paráználkodnak, lopnak, felebarátjuk ellen hamis tanúságot tesznek, megkívánják azok nejeit, mert a zsidók közt is voltak, vannak és lesznek mindig házasság törők és alig van a világon nép, mely annyira meg kívánja felebarátja lovát, ökrét, szamarát mint a zsidó. Ha tehát ezeket a parancsolatokat megszegik, miért ne szeghetnék meg az ötödiket is? Mózes sehol sem tiltja azt inkább, mint a többiek megszegését.

Nem csak a zsidók, hanem akár hány keresztény van, aki tökéletesen beszél héberül és lefordította már a talmudot. Ily embereket autoritásnak lehet tekinteni, ezek pedig azt állítják, hogy míg az összes ó testamentomban mindössze csalt két szó létezik, melynek több mint egyféle értelme van, mint ilyen szavak minden nyelvben előfordulnak, a talmudban ellenben számtalan ilyen szó van, melynek többféle jelentősége van. Ezek közt a többi közül egyet idéznek, melynek kétféle értelme van, az egyelt azt jelenti: üdvözülés, a másik véráldozat. Igeis könnyen meglehet, hogy léteznek oly vakbuzgó rajongó zsidók, kik a második jelentést tartják a valóságosnak, míg a nagy többség az első szerint értelmezi a szót.

Nincs oly vallás, melynek vakbuzgó rajongó hívei nem volnának. Maga a keresztény vallás is mennyire távol áll Krisztus és az evangelisták tanaitól. E tanokból lehetetlen magyarázni a böjtölést, a gyónást, a házasságok elválaszthatatlanságát és még kevésbé az inquizíciót, az eretnekek elégetését, a boszorkány pöröket, a vallásos üldözéseket, máglyákat, kínpadot, vallás háborúkat és a katolikus vallás számtalan más kinövéseit. Miért ne lehetnének a talmudnak is, föltevén azt, hogy az a legtisztább erkölcsösséget prédikálja, félremagyarázóit és elferdítőit? És az a hit, hogy a zsidók, keresztény vérral áldoztak, századok óta tartja magát. Pedig, a példa beszéd azt mondja: nincs füst tűz nélkül.

Budapest, júliusban 1882.

A SZERZŐ

ELSŐ FEJEZET.

Bevándorló zsidók.

Európa nagy kultúr népe, a német megkezdette 1880-ban az izgatást a zsidók ellen. Az izgatások közvetlen szerzői a német császár udvari lelkesze Stöcker és egy bizonyos doktor Henrici voltak. Mindenütt megindult Németországban ez az izgatás, anélkül, hogy akár a központi hatalom, akár az egyes szövetséges német államok kormányai legkevesebbet tettek volna arra nézve, hogy ez az izgatás ne terjedjen.

Egy francia lap, mely a német birodalmi kancellárról, Bismarck hercegről igen érdekes életrajzolat közölt, azt állította, hogy Bismarck hercegnek a német parlamentben legnagyobb ellentétese zsidók, ezek közt Laskert meg is nevezi, hogy a sajtónak egy része, mely zsidó írók kezében van, mindig ellenségesen lépett föl a német birodalmi kancellár ellen és noha Bismarck herceg oda nyilatkozott, hogy ő a zsidókat nem gyűlöli, sőt sokakat közülök szeret, de még sem kívánja, hogy ők ugyan oly állásokat foglaljanak el és a kormányzásban részt vegyenek, mint a keresztények. A francia lap, midőn cikke megjelent, mi éppen akkor történt, midőn Stöcker és Henrici leghevesebben izgattak a zsidók ellen és ez izgatások következtében Berlinben a diákok a zsidókat nyilvánosan az utczákon inszultálták, azt a megjegyzést teszi, hogy a zsidók üldözése mögött a vas kancellár áll és ezt mondja: „keresd a kancellárt.” Franciaországban bűnesetekben, ha azok bonyolodottak, jogelvül fölvették a mondatot; „keresd a nőt.”

A németországi zsidók panaszaiakkal a trónörököshez fordultak, ez a Stöcker és Henrici által megindított zsidók elleni izgatást nagyon rosszalta és egy banket alkalmával az ellen nyilatkozott, sőt maga Vilmos császár is nagyon föl volt böszülve az izgatók ellen és ekkor a kormány úgy intézkedett, hogy ezeket az izgatásokat hatóságok szigorúan megtiltották és a kihágókat megbüntették.

A német kormánynak a zsidók érdekében történt föllépése igen természetes volt. A német kormány volt az, mely leginkább követelte Romániától a zsidók egyenjogúsítását és nem is akarta elébb elismerni ezen ország souverainetését, míg ott törvénné nem lett ez az egyenjogúsítás. Mind abszurdum lett volna az, ha a német kormány egy idegen országban követelt volna valamit és otthon nem ment volna elől jó példával a zsidók egyenjogúsításában? Egyébiránt a zsidók inszultálása Berlinben nem is öltött nagy mérveket, a zsidókat az utcán kigúnyoltak, azzal, hogy egy pár diák „hep hep”!-et kiáltott utánuk, hogy ezekből verekedések is fejlődtek, néhány zsidót nyilvános mulató helyekből kilöktek, másokat elagyabugyáltak, ez még magában nem volt határozott zsidó üldözés.

A lapok azonban az efféle jelenetek előfordulását mindenüvé megvitték és így azoknak híre eljutott Muszkaországba is. Ez volt az elvetett mag, mely sehol sem talált termékenyebb talajra, mint a fehér czár birodalmában.

Itt is megkezdődtek a zsidók elleni izgatások. A muszkáknak volt is okuk a zsidókat gyűlölni. Ezek a népet uzsoráskodásaik által kiszivattyúzták, pálinkaméréssel erkölcstelenítették és számtalanokat koldusokká tettek. A buta muszkákat sokkal könnyebb volt a zsidók ellen föllázítani mint a jámbor és intelligens németeket.

Több helyütt déli Muszkaországban, kevéssel III. Sándor császár trónra lépése után kitértek a zsidó üldözések. Ezek jelesül Kievből és Odesszában mindinkább nagyobb mérvet öltöttek és valóságos kannibáli szörnyettekké fajultak. A nép a zsidók házaikat megtámadta, minden bútort összetört, rabolt, gyújtogatott, a zsidók által kibérelt étházakat, pálinkaméréseket kipusztította, a zsidókat magokat is bántalmazta, többeket közülük legkegyetlenebb módon elkínzott és néhányat meg is ölt, nem kímélte sem az aggokat, sem a gyermekeket, sem a betegeket, a zsidók feleségeit és lányait férjeik, testvéreik, szülőik szemök láttára megfertőztette, másokat a folyókba üldözött s azok ott a vízbe fúltak. Az ezen pusztítások által okozott károk több millió rubelre rúgtak. Gyárakat, raktárakat a föld színéig elpusztítottak és több ezer zsidó ez által hajléktalanná, koldussá, földönfutóvá lett.

A hatóságok ezeknél az üldözéseknél, gyilkolásoknál, pusztításoknál közönyösök és semlegesek maradtak, mit sem tettek azoknak beszüntetésére. A rendőrség és katonaság közbe nem lépett, sőt midőn zsidó küldöttségek a kormányzókhoz mentek és őket fölkérték, védenék meg őket a nép vadsága ellen, az egyik, Drentelen kievi főkormányzó azt mondta: „Mit akartok? Azt-e, hogy én egynéhány semmirevaló zsidó megvédésére katonaságot küldjek? Ha nem érzitek magatokat biztonságban, vándoroljatok ki.”

De megtörtént ezen felül még az is, hogy ott, ahol a katonaság mutatkozott, a katonák magok is részt vettek a pusztításban és öldöklésben, legjobb esetben pedig egészen tétlenek maradtak.

A városokból a zsidóellenes mozgalom később átszármozott a falukba is. Alig volt csak egy község is déli Muszkaországban, hol a zsidók bántatlanul maradtak. Voltak községek, hol valamennyi zsidó által lakott és kibérelt házakat leromboltak és az üldözöttek alig voltak képesek meztelen életüket biztonságba hozni. Podvolocsiszkából a szomszéd Gácsországba menekültek. A vasúti vonalak megteltek zsidó kivándorlókkal és a kormány vagy a hatóságok részéről legkevesebb sem történt e-borzasztó üldözések meggátolására.

Muszkaországban is épp úgy, mint Németországban egy hatalmas államférfi állott ez üldözések mögött. Ez Ignatieff gróf volt, a belügyminiszter, ki a zsidók elleni kihágásokat alattomban szította, de azokat a nihilistákra tolt.

Vajon a nihilisták szították e a zsidók elleni mozgalmat, ez még most sincs egészen tisztába hozva. Ezek egy kiáltványt bocsátottak ki, melyben a zsidókat felszólították, csatlakoznának hozzájuk a császár, a kormány, a közigazgatás ellen. Fölszólításuknak nem volt eredménye. A zsidók közt sok volt a följelentő, de voltak olyanok is, kik a nihilizmussal rokonszenveztek, noha az elfogott nihilisták közt nem lehetett zsidót találni.

Ezek a zsidó üldözések egész Európában rendkívüli izgalmat keltettek, mely sehol sem mutatkozott oly nagy mérvben mint Franciaországban és Angliában. Párisban megalapult az Union israelite. A zsidók érdekében gyűjtéseket rendeztek. Angliában a parlamentben interpellációk történtek és báró do Worms parlamenti tag a kormányt fölszólította, lépne föl diplomáciai úton a muszka kormánynál a zsidók érdekében. Gladstone miniszter, ki a muszka kormánnyal legjobb lábon állott, tett is lépéseket, de nem hivatalos formában és csak az angol lapok voltak azok, melyek e tekintetben a legnagyobb

zajt csapták, de maga a muszka kormány is kissé megszeppent, kivált a gyáva csár, ki nem tudja, hogy hírlapok nem oly trombiták, melyek Jericho falait ledönthetnék.

A muszka kormány tehát a külhatalmasságok megnyugtatására rendeleteket bocsátott ki, melyekben a zsidók ellen elkövetett kihágásokat megrója, azoknak jövőben történendő ismétlését legszigorúbban megtiltja és vizsgálatokat rendel el a kihágók ellen.

A vizsgálatok és a tettesek megbüntetése tehát megkezdett. A ki Muszkaországot és az ottani közigazgatást ismeri, az ne fog csodálkozni a fölött, a mik e vizsgálat alatt történtek. A lapoknak ugyan is mindenek előtt a kormány megtiltotta, hogy sem a zsidók elleni tüntetésekről, az ő üldöztetésükről, sem a vizsgálatról ne írjanak. Ezt az utóbbi parancsot a lapok nem teljesítették. A tilalom másutt mint Muszkaországban fölösleges lett volna, mert a hírlap tudósítók a tárgyalásokhoz nem bocsáttak és ezek zárt ajtóknál tartattak, de Muszkaországban egy pár rubelért magok a hivatalnokok mindent kipetyegnek s így a lapok szerkesztői is könnyen megtudtak mindent, a kormány pedig a tilalmat nem vette éppen szigorún és a legtöbb hír azokról az eseményekről, melyek a vizsgálat által napfényre jutottak, nem a muszka, hanem más külföldi lapok által jött mindenki tudomására. Ezekből a vizsgálatokból leginkább kiderült az, hogy a hatóságok, a rendőrség és a katonaság maga is részt vett a zsidók kifosztásában és hogy a kormányzók a zsidókat, midőn őket arra kérték, védenék meg a fölbőszített nép ellen, gúnyos szavakkal utasították el, végre pedig még az is kisült, hogy Ignatieff maga áll az izgatók mögött, épp úgy mint Bismarck herczeg állott Németországban. Igen természetes, hogy mind ezekről a muszka lapok nem szállottak, de az angol lapok levelezői eleget írtak erről.

Ami a tettesek megbüntetését illeti, ez még nevetségesebb és megbotránkoztatóbb volt: Muzsikokat és zsidókat egyaránt fogtak el és büntettek meg, azzal a különbséggel, hogy míg egy parasztra alig mértek egy-két heti börtönbüntetést, azalatt a zsidókat vagy több hónapokig tartó börtönbüntetésre ítélték, vagy kiutasítottak abból a városból vagy faluból, ahol laktak volt. És miért büntették a zsidókat? Mert ők saját védelmükre fölfegyverkeztek. Ez muszka igazságszolgáltatás.

Ezen intézkedéseit után Kievben, Odesszában, Ekaterinoslavban és más városokban ideiglenesen a rend és csend ismét helyre állott, azaz a csőcselék nem talált már pusztítani való házakat, a zsidók legnagyobb része elhagyta e helyeket s így nem volt kit meggyilkolni, tehát nem raboltak, nem öltek, nem fertőztettek meg nőket. De egészen megszűntnek még sem lehetett nevezni a mozgalmat, ez imitt-amott időről-időre kitört, nem ugyan azon mérvben, mint eleinte, de mégis eléggé, hogy azt megszűntnek nem lehetett nevezni.

Ez idén húsvétkor a zsidók üldözése újra kitört, de most leginkább Orosz-Lengyelországban és Podóliában. A muszka lapok azt állítják, hogy Varsóban, hol a szörnyettek először fordultak elő, a zsidók lettek volna a kezdeményezők, mások azt állítják, hogy a verekedés véletlenül kezdődött, hogy páni rettegés volt annak oka, elég, hogy itt is több zsidót öltek meg és még sokkal többet sebesítettek meg.

De a legborzasztóbb jelenetek Baltában fordultak elő. Itt ismét a hatóság, a rendőrség és a katonaság voltak a szörnyettek fő indítói. Egy napon reggel a szomszéd falvakból parasztok csődültek be, hogy elkezdjék a rablást, rombolást és öldöklést. Legvadabban dühöngött itt a nép. A spanyol inquizíció nem kínozta áldozatait kegyetlenebbül, mint azt a muszka parasztok tették. Egyetlen ház sem maradt lerombolatlan, melyben zsidók laktak. Azokat a nőket és gyermekeket, kik a zsinagógába menekültek, elevenen égették meg, mivel rájuk zárták az ajtókat és fölgújtották a zsidók imaházát. A kis város egyik külvárosát Podolt annyira lerombolták, hogy ott egy ház sem maradt meg, mindnyáját színiig lerontották és most ott csak még romok láthatók.

A baltai rémjelenetek voltak a nagyobbszerűek közt az utolsók. De valamint tavaly, úgy ez idén sem szűntek meg a zsidó hajszák. Legújabban Oknán is kitört a zendülés a zsidók ellen, noha ez sokkal kisebb volt a többiekénél.

A muszkaországi zsidók, miután még egy ukázt is bocsátott ki a czár, melyben a zsidóknak megtiltatik házak vásárlása, falukban letelepedése, szeszes italok kimérése és gyógyszerterek tartása, végre belátták, hogy itt többé maradásuk nincs, rá szánták magukat a kivándorlásra Muszkaországból.

Eleinte sokan azt tervelték, hogy Palestinába vándorolnak ki, de itt vagy oly területet találtak volna, mely kopár és terméketlen volt, hol meg nem élhetek volna, a termékeny területen pedig ki lettek volna téve annak, hogy az araboktól ki fognak raboltatni s így lemondottak ezen szándékukról. Így tehát a zsidók egy része Hamburg felé vette útját és az észak-amerikai Egyesült-Államokba vándorolt ki. Amerika azonban sok európaiaknak nem azon Eldorado, a minőnek azt képzelik. Ott legfeljebb azok az emberek élhetnek meg, kik elég erős testalkotással bírnak, hogy a legnehezebb kézimunkákat végezzék. Ettől pedig a zsidók iszonyodnak, földművelésre senki sem szánja rá magát. Ennél fogva tehát a muszkaországi hajlékaikból kiüldözött zsidók nem mertek az óceánon túli világrészben megtelepedni, hanem Európában maradtak. De itt hová mehettek, se Franciaországban, sem Angliában, sem Németországban nem ígérkezett nekik jobb jövő, a buta nevetlen muszkaországi zsidók nem versenyezhetek volna a nevelt nyugateurópai lakosokkal. Németország, Anglia és Franciaország szóval és sajtó által mindent tett, de nem segélyezte pénzzel. Így tehát csak Ausztria-Magyarország maradt hátra számukra. Gácsországot előntötték. Sokan Bródyban akartak megtelepedni, de innét is később visszaindítottak Muszkaországba. Csak azokat nem küldötték vissza, kik Magyarországba jöttek és jelenleg a bevándorolt muszkaországi zsidók száma hazánkban már igen nagy.

MÁSODIK FEJEZET.

Egy szerelmes zsidó fiú.

A Tisza partján a szabolcsi oldalon, ha az utas a tokaji hídon átjön, a falvakat nagyon közel találja egymás mellett. Legközelebb fekszik Tokajhoz Rakamaz, hajdan sváb helység, de most már egészen elmagyarosodott, ezután jön Nagy-Falu, Sz. Mihály és Eszlár, mind híres ősrégi magyar családok birtoka. Rakamaz az Ibrányiaké, Nagy-Falu a Bónizsoké, Szent-Mihály Dezsewffy grófoké, Eszlár vagy mint legújabban nevezni szokták, Tisza-Eszlár a Kállayaké, itt vannak még nem messze Tisza-Nána Dézsy jószág, Tisza-Lök és Csege, egykor a Vay család birtoka, Tisza-Dob, Tisza-Keszi Polgár és Kürth. A vidék a legegzenesebb róna, hol nyáron át nem láthatni egyebet mint imitt-amott egy gémeskutat, és a messze távolban a láthatár szélén a délibáb varázs tüneteit, kerteket, erdőket, vizeket, tavakat, melyek csak azt az utast csalják, ki először vetődik e vidékre és soha sem látott hasonlókat, a délibáb épp oly kirekesztőleges tünete az alföldi síkságnak, mint az északi fény Norvégiának és Lappóniának. Ezt sehol Magyarországon és az osztrák monarchiában nem láthatni, csak itt.

Elbeszélésünk olvasóinkat a fennevezett helységek egyikébe, Tisza-Eszlárra vezeti. Tisza-Eszlár Szabolcs-megye nagyobb és népesebb községei közé tartozik. A lakosok itt vagyosabbak mint sok helyiségben, de vannak itt azért szegényebbek is. Eszláron elég nagy a zsidóság száma. Ennek ugyan is külön zsinagógája is van. A zsinagóga szomszédjában van a tanító, ki egyszersmind egyházszolga is, egy elég nagy háza. Ez a ház egy sarkot képez V alakban, mintha hét épület lenne egymással összekötve. Fürdőház is van itt. Ennek bejárása a zsinagógából nyílik. Ronda egy helyiség, deszkából összekalapálva. Ezt a fürdőt csak zsidónők használják. Ezeknél ugyanis a fürdés vallásuk által követelt kötelesség. A zsidó férfiak nem fürödnek, legalább a falusiak nem. E tekintetben hasonlítanak az írekhez, kik azt mondják, hogy a vizet csak akkor szerettek, ha a közt és lábaik közt deszkák, azaz hajó fedezet van. Eszlárnak van alsó és felső része, melyet egymástól megkülönböztetnek.

A falu alsó részében egy kis paraszt lakba térünk be. Maga a ház nagyon szegényes kinézésű külről, bútorzata sem gazdagabb, de minden nagyon csinosan van tartva. Nincsen deszka padlata, csak taposott föld. Ez a ház Solymosiné, egy paraszt féltelkes gazda özvegyének tulajdona. Itt élők két lányával, Zsófiával és Eszterrel. Zsófi 17, Eszter még csak 14 éves. Az özvegy igen takarékosan él, abból, mit kevés holdnyi szántóföldei és kertecskéje jövedelmeznek. Ezek alig jövedelmeznek annyit, hogy abból magát és két lányát tarthatja. Az idősb Zsófi segíti őt a háztartásnál. Esztert szolgálatba adta egyik vagyosabb szomszédnéjához.

Márczius 31.-én 1882. évben Solymosiné szomszédnéjától pár napra kikérte magának Esztert. A közelgő húsvéti ünnepekre a konyhát és szobákat ki akarja meszeltetni és alól a fehér mész alatt sárga festékkel egy lábnyi magasságra a földtől a falat kifesteni, ezen szín keretül szolgáljon a fehérnek, mely hamarabb piszkolódik és minthogy a seprésnél leginkább a szoba alja szenved, hogy a foltok ne látassanak, azért választotta Solymosiné a sárga színt.

A zsidók húsvétje április elsején szombaton kezdődven és két hétig tartván Solymosiné Esztert a boltshoz akarta küldeni, hogy sárga festéket vásároljon és Eszter éppen el akarta hagynia házat, midőn egy mintegy 15-16 éves suhancz lépett a szobába, kinek arcvonásai, sőt göndör haja, kidüllő nagy szemei, hajlott orra, fűlfelé álló orrszárnyakkal a szemita származást első pillanatra elárulták. Ruházata, mely úgynevezett mancseszter nadrágból és ujjasból állott és semmiben sem hasonlított a magyar parasztok öltözetéhez, még megerősítette a föltevést, hogy zsidó. Végre a minden mássalhangzónál erősen hangoztatott h, melyet még ott is használt, ahol arra nem volt szükség, még a vakot is meggyőzte volna arról, hogy Dávid, Rehábeám vagy a Makkabeusok fajából való.

- Nini, mond Zsófi, midőn a zsidó fiú belépett, a Scharf fiú. Hát téged mi hozott hozzánk? Nincs semmi elhandlérozni valónk.

- Khérem, én nem is handlérozni jötthtem, hanem Solymosi néni -

- Nézéd biz az a Bodri kutya, ki az udvaron ugat, szakaszta félbe Zsófi. Majd biz az anyánkat fogod néézni, te koszos zsidó.

- Bocshásson meg Zshóphi kisasszony, nem tudtham, hogy azzal megshérthem édhes anyjhát, thudja, hogy én mennyhire thiszthelem bhecsülöm.

- Még a te tiszteleted se kell, nem szorultunk rá, feleselt Zsófi. Mondd meg hát, minek jöttél?

- Hát khérem szhéphen, jövök Nyíregyházáról és ott khaptham ezt az ójságot, a mi Phestről jön, van benne mindenféle, ami maghokat érdekhelné.

- Igen, ha eltudnánk olvasni, mond Zsófi. - Majd elolvasnám én maghoknak.

- Igaz, vág közbe Solymosiné, a Scharf fia nekem már sok mulatságos dolgot olvasott tavaly is, arról :a császárról, akit az utczán ágyúgolyókkal meglőttek és azután arról a nagy akasztásról. Még egy szegény grófnét is felkötöttek azok a csúnya oroszok. Azok se jobbak hát a németeknél. Itt nálunk Magyarországon is volt egy olyan gyalázatos ember, ki még az asszonyokat se kímélte és felkorbácsoltatta őket. Mikor ez történt, én akkor még fiatal lány voltam. Boldogult apátok, ki a magyaroknál szolgált, nem egyszer beszélte el nekem, miként garázdálkodtak azok az istentelen németek nálunk. No de asszonyt még sem akasztatott az a nagy bajusza német genyerális.

- Hát akarja-e hallani Solymosiné asszonyom, kérdé a zsidó fiú, mi áll ebben az újshágban? Ha thetszik elolvasom.

- Olvasd hát, jertek ide, Zsófi, Eszter, halljatok ti is.

A Scharf fiú zsebéből egy lapot vont elő. A „Függetlenség” volt. Olvasott egy vezércikket, mely alá Verhovay neve volt írva. A Muszkaországból kiűzött zsidók bevándorlásáról és Szatmár-megye körleveléről volt benne szó, melyben a megyék fölszólíttatnak, hogy tiltakozzanak e bevándorlás és megtelepedés ellen.

- Verhovaynak hívják azt az urat, aki azt írta? kérdé Solymosiné. Eszem a lelkét, be szépen tud szólni, éppen úgy mint aranyszájú szent János.

- És igazsága van, nem is kellene megengedni a zsidóknak, hogy ide bejöjjenek, mond Zsófi, hisz anélkül is már annyian vannak, hogy azt Isten akár hová tegye. - De hát hová menjenek? szól Scharf. Ha nem thelephednek itt meg, khereszthül még is kell menniök az orszhághon.

- Maradtak volna ott, ahonnét jöttek, nekünk nem kell több zsidó, állítá Zsófi.

- Otthonról elkhergették, minden jószhághukat elphusztították. Itt van egy másik czhikk is, hallják cshak, mit thettek velök.

Scharf Móricz az eszlári zsidó tanító fia egy cikket olvasott föl, melyben le voltak írva a kegyetlenségek, amelyeket Baltában elkövettek a zsidókon, a nők megfertőztetése, mely némely fiatal zsidó lánynak halálát okozta és az égés leírása, midőn a lázongó nép a zsinagógát fölgyújtotta, hol több zsidó nő elevenen égett oda.

- No, kiált föl Solymosiné, ez már még is sok a borzasztóból. Hisz a zsidók is csak emberek, ők is érzik a fájdalmat, ha őket megégetik. Azok az oroszok rosszabbak a farkasoknál és veszett kutyáknál.

- Én ugyan nem sajnálom őket, vélekedék Zsófi, úgy kell nekik. Ott is alkalmasint olyanok voltak, mint nálunk Magyarországon, uzsoráskodtak, a magyar embertől elveszik a gabonát, megcsalják, nem kár azért a rossz fajért.

- Hát maga Eszther mit thart? Magha is azt mondja, hogy úgy kell nekik, mert zsidók? Hát thehetnek róla, hogy azoknak szhületthek?

- Miért nem keresztelkednek ki? mond Eszter.

- És ha kikhereszthelkhednének, ha például én khikhereszthelkhedném? Ezeket Móricz halkabb hangon mondó, úgy hogy csak Eszter hallhatta szavait, thudna-e maga engem akkor szeretni? Eljönne e hozzám fheleshéghül?

- Azt én nem mondom, válaszol Eszter épp oly halk hangon. De én még nagyon fiatal vagyok, eszembe se jut a házasság. Aztán maga nem is szép, no én se vagyok az, de talán még lehetek azzá, ha fölnövök.

- Oh, magha gyönyörűshéges, magha egy angyal és én magháért mindent megthennék, esküdtött a zsidó fiú.

- Elébb keresztelkedjék ki, majd azután beszélhetünk arról.

- Hát ti mit suttoztok? kérdé Zsófi. Talán bizony ez a zsidó fiú neked a szépet teszi? Csak az kéne még, akkor csak ugyan kilökném innét ebrudon.

- Én Eszthikhének nem mondottham egyebet, cshak azt, hogy ha valamire van szhükséghe a boltból, majd elmegyhek érthe.

- Igen ám, hogy a pénz fele a zsebedben maradjon, mond Zsófi. Ti zsidók nem tudtok egyebet mint csalni, lopni.

- Azt nekhem ne mondja Zsófi lányasszony, én még senkhit nem loptam meg és nagyhon khomolyan khikhérem maghamnak, hogy enghem ne sérthsen. - Mit? Ez a zsidó még ugatni mer a mi házunknál? Még ő kér ki magának valamit? Czoki te, zsidó disznó, most odább, mert különben úgy lódítalak ki, hogy az utczán a homokon szeded össze - csontjaidat.

A zsidó fiú megszeppent, az ajtó felé hátrált és fölemelvén a fareteszt kiugrott az ajtón. Az udvarban levő eb ugatni kezdett, mire Móricz még jobban rémült el és futott mind addig, míg egy fordulóhoz ért. Azt hitte, hogy Zsófi utána uszítja a házi ebet. Zsófi az ablakból nézte futását és nagyot kaczagott rajta.

- No, szól most Solymosiné, Eszti lányom, ideje, hogy el menj a festékért, este lesz a faluban, ha a nap leáldozik, a boltos bezárja boltját és nem lesz festék.

Ezzel egy vörös és sárga csíkos kendőt, melybe itatós papír darabot tett, adott át ifjabb lányának és nógató sietősre. Eszter csak ugyan el is hagyta a házat és a falu felső vége felé indult a zsidó boltoshoz, hogy sárga festéket vásároljon.

HARMADIK FEJEZET.

Solymosi Eszter eltűnése.

Solymosi, Eszter anyja házát öt negyed órával nap lemente előtt hagyta el. A boltos, akinél a sárga festéket kellett volna vásárolnia, még akkor is, ha nagyon lassan ment volna a lányka, alig volt továbbra mint egy negyed órányira és már hét órát elkondult, de Eszter még nem jött vissza.

- Hol marad az a lány oly sokáig? mond Solymosiné Zsófi lányához.

- Alkalmasint ott cseveg a zsidó boltosnál, vélekedélt Zsófi.

- Nem gondolnám, szól az anya. Eszti nem szokott csevegni, nagyon is keveset beszél, mintha csak harapó fogóval húznák ki belőle, a szókat. De azon felül a zsidó, mihelyt az esthajnalcsillag föltűnik, bezárja boltját, senkit nem szenved meg magánál.

- Akkor talán valakivel találkozott a faluban és az tartóztatja föl.

Solymosiné nem szólott, hihetőleg megnyugtatták őt idősb lánya szavai. Vártak még egy óráig, Eszter még mindig nem jött. 9-et ütött az óra és Zsófi álmos kezdett lenni, nógatta anyját, hogy tálaljon, mert a vacsora ideje régóta elmúlt.

- Csak nem vacsorálunk Eszti nélkül, mond Solymosiné. Délről eltettem Eszti számára a tepertős túrós csuszát. Azt nagyon szereti.

- Ha ott hagyja kend, anyám, a tűzhelynél, egészen oda ég a serpenyőhöz.

- Ha Eszti eljön, föleresztem egy kis vajjal.

- De én éhes vagyok és megvallom megenném a szép asszony főztét.

- Végy magadnak amennyi kell belőle, én addig nem eszem, míg Eszti haza nem jön. Megakadna az étel torkomon, ha nála nélkül kellene ennem. De hol is maradhat oly sokáig? Nem is képzelem. Csak nem történt valami baja.

- Oh, ugyan mi baja történt volna. Talán elment Habosnéhoz és ez magánál tartotta vacsorára. Hisz az egész fala bolondul Eszterért, soha sem tudom miért.

- Az meglehet, hogy Haboséknál van. Eszti az egész világ szereti.

- Mit tudnak rajta szeretni? Hisz Eszti nem szép, aztán meg nem is beszédes. Anyám maga mondja, hogy olyan, mintha csak harapó fogóval húznák ki belőle a szót, és nem is okos.

- Te Eszti nem szereted, irigyled tőle a mások szeretetét.

- Bánom is én, szeressék a falu valamennyi vén asszonyai és fiatal lányai, de hogy még a legények is bolondulnak utána, míg én rám egy se néz, azon még is bosszankodom. Egészen elbabonázza őket. Megpukkadnék mérgemben, ha elébb kapna férjet mint én, Kend is jobban szereti őt anyám, mint engem.

- Nem szeretem biz én őt se jobban. Csakhogy Eszti inkább jár el kedvemben. Szót fogad, jó szívű, inkább ragaszkodik hozzám mint te, soha sem bosszant, dolgosabb náladnál, nem felesel velem, szóval ő az én kedves lányom.

- No hát csak tartsa meg magának Esztijét, nem bánom, akár megaranyozza.

E szavak után duzzogva elhagyta a szobát és a konyhába ment, itt a tűzhelyről levette a túrós csuszát és addig villáztatta, míg a serpenyőt egészen kiürítette. Ezután bejött a szobába, levetkőzött és ágyba feküdt. Solymosiné még mindig várta fiatalabb lányát és nem feküdt le. A gyertya egészen leégett és nemsokára el is aludt. Solymosiné a boglya kemencze párkányán ült és sóhajtott. Egyszer a házi eb ugatni kezdett. Solymosiné az udvarra ment utána nézni, nem jár e valaki a ház körül, de senkit sem látott. Az eget fellegek borították, ha ez nem lett volna, akkor elég világos lett volna, 16.-án állott be a hold újság és ma 31.-e volt, de a hold nem látszott az égen. Eleinte, midőn az udvarra kiment, úgy tetszett neki, mintha lépteket és emberi hangokat kallott volna, de később legmélyebb csend állott be. Ismét visszament a szobába.

Egész éjen át nem hunyta be szemeit és nem is feküdt le. Ott virrasztott a boglya kemencze párkányán. Az órák kínos lassúsággal folytak le. Azt hitte századok múltak el azóta, mióta Eszter elment. Igyekezett magát megnyugtanni. Zsófinak talán igaza volt. Eszter Habosnhoz ment és ez magánál tartotta hálásra. Némelykor kipillantott az ablakon, kivált reggel felé, midőn pitymallani kezdett. De Eszter csak nem jött. A faluban az emberek föl kezdettek kelni, ezekesek döcögését lehetett hallani, később a kanász kürtjét, ki a sertéseket a legelőre szállította. Egészen világos lett. 6 órát ütött az óra. Solymosiné fölkelte Zsófit. Ez sokáig nyújtódzott, míg végre neki szánta magát a fölkelésre.

Solymosiné elhagyta a házat, hogy Habosnéhoz menjen. Az utcán ismerősökkel találkozott és több zsidóval. Ezek egyike, midőn Solymosiné mellette elment, gúnyos mosollyal pillantott rá, és a vele egy vonalban menő zsidót könyökével meglökte.

- Mit látnak rajtam ezek a zsidók? Gondolá magában Solymosiné. Úgy bámulnak rám. Habosné mit sem tudott mondani Esztiről, nem látta őt se tegnap, se ma. Voltak Habosnén Kívül még más ismerősei is, mindnyájan szerették a lányt, mindenütt tudakozódott anyja, de hasztalanul, senki sem látta őt. Ismét haza felé ballagott, azt hitte, hogy lánya azalatt más úton haza jött, de csak Zsófit találta. A házi foglalkozások annyira igénybe vették, hogy nem ért rá még gondolkodni sem, s így ismét lefolyt néhány óra, de nyugtalansága porczról-perczre növekedett. Délre harangoztak és Eszternek se híre se nyoma. Solymosiné sírni kezdett. Mindenféle, még a legvalószínűtlenebb lehetőségek is kínozták agyát. Talán a Tiszába fúlt. De mi dolga volt a Tiszánál? Talán megölték? De ki ölte volna meg? A vidéken nem voltalt útonálló. Geszten Jóska ideje óta nem lehetett itt rablásokról hallani. És mit rabolhattak volna Esztertől? Csak nem azt a kevés pénzt, amelyért festéket kellett volna vásárolnia. Vagy megszökött egy csinos legénnyel? Ah, ez éppen nem volt valószínű. Eszterről ilyesmit nem lehetett föl sem tenni, ő sokkal jobban szerette anyját, semhogy ilyesmivel búsította volna. Vagy talán erőszak? Ez volt még a legvalószínűbb föltevés. De ki lehetne az a gonosztevő, ki ezt tette volna? És ha ez meg is történt, Eszter bizonyosan vissza tért volna anyjához, hogy elpanaszolja, mi történt vele.

Solymosiné ismét távozott otthonról, anélkül, hogy ebédelt volna. Ma nem is reggelizett. Tegnap dél óta egy falat sem érinté ajkait. De Solymosiné erre nem gondolt, csak lánya távolléte aggasztotta őt. Most, hogy Eszterről nem tudta, mi történt vele, még inkább szerette fiatalabb lányát. Szemei minduntalan könnyekbe lábadtak. Majd arra gondolt, hogy Eszternek baja történt, hogy meghalt és soha többé nem fogja őt látni, ilyenkor eszébe jutottak mind még a legcsekélyebb körülmények és helyzetek is, melyek lányát szemei elébe varázsoltak. Majd a tehénnél látta őt, mint feji azt, majd a gémes kútnál, mint merít vizet, majd a kertben a veteményeket öntözgetve, a mezőn a sarlóval kezében és a kévétet összekötve vagy a konyhában a tűzhelynél, a tekenő előtt ruháit mosva, beszappanozva, a templomban imádkozva vagy a búcsúkor a korcsma udvarában tánczolva. Mindig ugyanazon kedves szende arczal, mosolyogva pillantván. Oh, ha nem látná többé, mi borzasztó fájdalom! Ezt csak egy anya érezheti, az érzéketlen toll az épp oly érzéketlen papírra nem képes azt leírni. Ezt gondolni, képzelni lehet talán, de erre nem léteznek szavak, hogy visszaadják, ecseteljék az anya gyötrelmeit.

Még egyszer elment Habosnéhoz. Ez nem látta Esztert, nem hallott róla. Ennek is elmondó aggodalmait és mindennemű föltevéseit, hogy a Tiszába fúlt, hogy útonálló megátámták, hogy elvesztette a pénzt, amelyet anyja neki adott festék vásárlására és félvén attól, hogy anyja ezért megdorgálja, nem mer haza jönni, hogy valami erőszakot követett el rajta, hogy megölték. Habosné valamennyi föltevésre csak fejét rázta.

- No, tudja komám asszony, szól végre Habosné, miután egy ideig gondolkodott. Ha csakugyan megölték volna Esztikét, azt eszlári ember bizonyosan nem tette. Ki is bántotta volna az istenadtát? Ki lehetett volna oly kegyetlen, hogy azt a jó szelíd báránykát bántsa? Nem, nem, keresztény lélek azt nem tehette. Nincs oly istentelen gonosz ember széles Szabolcs vármegyében, még ha Geszten Jóska élne is, ki Esztikének csak egy haja szálát görbítse.

- Megvallom, hogy ezt magam sem hiszem. Ilyesmit magyar ember nem tesz.

- Nem ám. Csakhogy nálunk Eszláron nem csak magyarok vannak.

- Nem tudnám, hogy a faluban németek vagy tótok volnának.

- Se német, se tót, de van zsidó.

- Zsidó? Kiált föl Solymosiné elrémülve. Gondolja komám asszonyom, hogy valamelyik zsidó bántotta lányomat?

- Én azt nem mondom, de nem is mondhatnám, mert hiszen nem tudom. De –

- Szóljon komám asszony, faggatá Solymosiné, midőn Habosné félbe szakasztá magát.

- Eszláron sok a zsidó anélkül is, folytatá Habosné, de pár nap óta még megsaporodtak. Egészen idegen zsidók jöttek ide pár nap óta, nagy szakállal, hunczutkákkal pofájuk mellett mind a két oldalon, hosszú kámzsákban, mind olyanok, mint azok a lengyel zsidók, kik a Hegyalljára szoktak eljönni szüretre, hogy megvegyék az uraságoktól boraikat. Szót sem tudnak magyarul. Azt mondják róluk, hogy messze földről jöttek, még az óperenciás tengeren is túlról. A nagyságos araság kocsisa beszélte ezt a jegyző urnak, az elmondotta a kántornak, ennek feleségétől pedig én tudom.

- Oh Istenem! Igen, igen, én is hallottam valamit ezekről az orosz zsidókról, kitől is csak, no? Ah, tudom, tegnap a Scharf gyerek volt nálunk, ez beszélte vagy is inkább olvasta nekünk valamiféle újságból, hogy ezek az orosz zsidók most mind Magyarországra jönnek. Csakhogy még arról szó sem volt abban az újságban, hogy ide Eszlárra jönnek, csak az volt benne, hogy Szatmáron vannak, de hogy ott a vármegyebeli urak meg nem akarják őket szenvedni.

- Azt jól teszik, ha meg nem szenvedik őket, bár csak innét is elűznék. Hej, komám asszony, komám asszony, ha tudná, micsoda gonosz nép az a zsidó, nem csak hogy csalnak, uzsoráskodnak, a szegény paraszt néptől mindent elszednek, és még az uraságok jószágait is elveszik, de én még egyebet is tudok róluk. De nem akarom most elmondani, mert komám asszony úgy is egész odáig van szíve fájalmában kedves Esztikéje után. Majd ha a lány vissza kerül, akkor elmondok mindent és akkor aztán jól őrizze kend, ne hagyja egyedül sehová se menni, különben ezek a zsidó sakterek – no, majd kikottyantottam, de hallgatók, mert ne szólj szám, nem fáj fejem.

- Mondja csak komám asszony, én mindenre el vagyok készülve, még a legrosszabbra is, mit akart ezekről a sakterekről mondani? Vagy talán csak az eszlári sakterről a Schwarzról, mert hisz itt más sakter nincs?

- Dehogyan nincs, van itt most több is, a királytelki és a nyíregyházi sakter is itt van, egy pedig mint hallom a Tiszán túlról Egerből jött ide, azután még azok közt a polyák zsidók közt is lehet egy, a ki sakter.

- Ma kezdődik a zsidóknál az ő húsvétjuk.

- Igaz biz az, majd elfelejtettem, hogy nekik húsvétjuk egy héttel előbb kezdődik, mint az nálunk van. Ekkor nekik keresztény vérre van szükségük, hogy azt az ő pászkájukba vagy hogy hívják csak az ő sótlan ostya féle lepényüket, belé keverjék.

- Csak nem gondolja, komám asszony, hogy az én Esztikém vérét használják a pászkára? kiált föl Solymosiné. És csak ugyan igaz lenne, hogy keresztény vért vesznek arra?

- Azt még nem hallotta, komám asszony?

- Hallottam valami ilyesfélét, de megvallom, hogy nem hittem és nem hiszem most sem.

- Én pedig azt mondom kendnek, hogy az olyan igaz, mint az, hogy egy Isten van az égben.

- Ezt a nótárius úr, meg a kántor, a tiszteletes úr és még az uraság tisztjei is tudják. Nem régen benn voltam az uraságnál, valami kis dolgom volt a kerten, tulipántokát kértem a kertésztől. Szép idő volt, a nap melegen sütött. Ott bent a filegóriában ültek az urak, az az uraság is, ki most képviselő, az ablakok nyitva voltak; ott pipáztak. Egy magas úr, a képviselő úr valami ismerőse beszélt arról a dologról, hogy a zsidók húsvétra mindig egy keresztényt megölnek. Be viszik a zsinagógába, ott levetkőztetik meztelenre, egy padra rákötik, száját betömik, hogy ne visíthasson, egy zsidó asszony, a sakter felesége, megmossa lábát, azután a sakter, ki azalatt, míg az asszony az áldozat lábát mosta, folyvást feni kését, ha ez a lábmosással készen van, oda megy és elmettzi a torhát a lánynak vagy fiúnak, mert csak igen fiatal fiukat, vagy szűz lányokat használhatnak a pászka sütéshez. A vért egy fazékba hagyják csurogni, a megölt áldozatot azután elássák vagy a zsinagóga alatt vagy másutt

valami félreeső helyen, hogy senki se tudja meg, hogy egy gyermeket megöltek. Ezt azután úgy hívják – megálljon csak komám asszony, hogy is mondta csak az az úr – biz én már nem tudom, hanem hát véráldozatot jelent.

NEGYEDIK EEJEZET.

Följelentés.

Midőn Habosné az utolsó szavakat kimondotta, Solymosiné eszméletlenül a földre zuhant. Habosné mindent elkövetett, hogy barátnéját életre ébressze, de az ájulás hosszas volt. Habomé az utcára ment, többeket megszólított ismerősnői közül s kérte őket, jöjjenek segítségére, egy fiatal suhanczot az orvoshoz küldött, ki nem messze lakott, de Solymosiné még ennek megérkezése előtt nyerte vissza eszméletét. Ekkor eszébe jutott neki minden, mit Habomé mondott, valamint találkozása az utcán a zsidókkal, kik közül az egyik gúnyos pillantást vetett rá, mi neki akkor azonnal föltűnt. Elkezdett sírni, törte kezeit. Kérte a paraszt nőket, kilt a szobában voltak, adjanak neki tanácsot mi tevő legyen. Egyik ezt, a másik azt mondotta.

- Talán még nem ölték még szegény Esztert, mond egy paraszt nő, Sáskáné.

- De bizonyosan elvitték a zsinagógába, szól egy másik, Czifráné.

- Akkor menjünk oda, törjünk vájok, szabadítsuk meg Esztikét, tanácslá egy harmadik, egy tenyeres talpas menyecske, Hagymásiné.

- Igen, igen, kiálták többen, törjünk rájok!

- Megálljanak kendtek, tanácslá egy idősb nő, Nyirkosné. Nem tudom érünk-e ezzel valamit és nem siettetjük-e ezáltal Eszter halálát. Azoknak a zsidóknak keresztény vér kell. Ha Esztert meg nem ölték, bizonyosan megölik, ha rájok törünk. Míg a zsinagóga kapuját; kifeszítjük, addig lekéselik és, suttymban elrejtik valahol a fürdőben vagy másutt. Inkább el kellene menni a bíróhoz és annál megtenni a jelentést.

- Inkább a nagyságos úrékhoz, tanácslá Czifrané. A bíró afféle sunyi ember, ez mit sem fog tenni.

- Ah, szól most. Hagymásiné, itt jön az orvos úr, kérdezzük őt, ez legjobb tanácsot fog adni Solymosiné komám asszonyomnak.

Az orvos a szobába lépett, azt kérdé, hol van a beteg a kihez hívták. Solymosinéra mutattak, de ez már magához térvén, nem vette igénybe az orvos fáradságát. Ez bosszankodott, hogy híjában fárasztották ide és ő a vacsorától fölkelte. Megmagyarázták neki, hogy Solymosiné elájult volt s első perciben azt hitték szélhűdés érte.

- Hát mégis beteg, mond az orvos Solymosinéhoz fordulva. Gyakran szenved-e efféle bajokban? Voltak-e már máskor is szédülései vagy ájulásai?

- Nem nekem, nagyságos uram, hanem most, hogy Habosné elbeszélte nekem, miként veszik a zsidók a keresztény szűz lányok vérének, hogy azzal pászkát süssenek, nagyon megijedtem, mert hát az én Eszti lányom is tegnap este óta eltűnt és mindeddig nem jött haza és így azt gondoltuk, hogy a zsidó sakterek őt is megölték, mint azt más keresztény lányokkal teszik az ő húsvétjukkor. Ma van náluk a húsvét.

- Bolond beszéd, mond az orvos bosszúsan. Habosné, én kendet okosabbnak tartottam, semhogy kereszt koma asszonyát így elbolondítsa.

- Már pedig, doktor úr, szó ide, szó oda, ha Eszter meg nem kerül, azt a zsidók ölték meg, vitatá Habsané.

- Hát mondja meg doktor úr, hová lett volna a szegény lány? kérde Sáskáné. Ő nem csavargó, a legjobb lány a faluban, még csak 14 esztendő és szeretője nincs.

- Hát csakugyan nem jött viasza lánya? kérde az orvos Solymosinét.

- Nem jött, válaszol a kérdett.

- Mikor távozott el otthonról?

- Tegnap mintegy fél hatra este.

- És kend mikor volt otthon utoljára?

- Éppen délre mentem el, nem is ebédeltem.

- Talán azóta vissza jött s kend eltévesztette.

- Dehogy jött, dehogy jött. Oh, azt bizonyosan azok a gaz zsidók ölték meg. Doktor úr ismerte őt, milyen jó lány volt az, ha nem ölték volna meg, nem hagyna engem így magamra kétségbeeséssel.

- Igaz, ismertem, példás életű jó lányka, szemérmes, jámbor, mond az orvos, azután kis gondolkozás után folytatja: Tudja mit Solymosiné, most menjen haza szép csendesen. Várjon még estig, míg a huszonnégy óra letelik és ha Eszter éjjelig nem jön vissza, tegyen jelentést a szolgabíró úrnál. Ő éppen itt van és holnap is itt marad. Én még ma fogok vele találkozni és előkészítem őt a kend dolgára. Ő majd köröztetni fogja őt és meglátja, hogy a lány megkerül. Ennél magának jobb és okosabb tanácsot nem adhat senki.

Az orvos távozott és a paraszt nőt együtt hagyta Habosnéval. Solymosiné nem sokára az ő távozása után maga is haza ment és csak Zsófit találta. Ez mit sem hallott az alatt Eszterről.

Solymosiné a legközelebb bekövetkezett éjt is úgy tölté, mint az azelőttit, nem feküdt le, mindig sírt és minden legcsekélyebb neszre összerezzent, minduntalan kiment a szobából az udvarba vagy az utcára, mindig várta lányát. Képzeménye gyakran csalta őt, azt hitte, hogy lépteket hall e hogy Eszter az, ki közeleg. És mindannyiszor szomorúbb lett.

Már két nap óta mit sem evett, nem gondolt azzal, mi történik a háznál, mindent Zsófi bízott.

Harmad napon, vasárnap volt, április 2.-án, Solymosiné vasárnapi ruháját öltötte föl és a szolgabíróhoz sietett, hogy nála jelentést tegyen Eszter eltűnéséről.

A szolgabírárt az orvos már értesítette mindenről, el nem mulasztván neki elmondani azt is, minő hangulat uralkodik Eszláron a paraszt nők közt. A szolgabíró fölvilágosodott ember volt, nem tartozott azok közé, kik elfogultságból egy felekezet fölött pálczát törtek volna, éppen nem volt antiszemita, de ismerte a zsidókat és jól tudta, hogy ezek sokminden féle törvénytelen tett elkövetésére képesek, kivéven arra, hogy embert öljenek, erre őket nem tartó képeseknek, mert ismerte gyávaságukat. Midőn Solymosiné nála belépett, eleinte nem tudott szólani, a zokogás elfojtotta torkában a szavakat.

- Csendesedjék le, szegény asszony, szólító meg a búslakodó nőt. Ki tudja, nem híjában epeszi s magát. Én már hallottam valamit a helybeli orvos úrtól, hanem azért mégis jobb lesz, ha maga is elmond nekem mindent. Vegyen magának egy széket és üljön le. Figyeljen jól mindenre, a mit kérdezni fogok, és feleljen kérdéseimre. Mondj a el, ha csakugyan elkövetett bűn lánya ellen, mire van gyanúja és mire alapítja gyanúját? Ne hallgasson el semmit, némelykor még a legcsekélyebb körülmény is igen fontossá válik, ha azt másokkal összekötjük. Nos, most mondja meg, kész-e kérdéseimre felelni, vagy még szüksége van-e időre, míg gondolatait rendezzi?

- Nem, kérem alássan, felelni fogok mindeme, amit kérdezni méltóztatik.

- Volt-e lányának szeretője? Értsen meg jól, nem azt akarom mondani, hogy a maga Eszterje megfélemedezett magáról és becsületét föláldozta. Azt hallottam, hogy példás életű jó erkölcsű lány, de azért még is tetszhetett neki valaki, vagy ő tetszett valakinek.

- Nem, nagyságos uram. Esztikém a jóság maga volt, de hazudnám, ha azt mondanám, hogy elég szép volt, hogy tessék, de szerették mindnyájan jó szívéért, tánczoltak is vele, aztán még nagyon gyermek is volt, 14 esztendő és még ennél is fiatalabbnak nézett ki.

- Hát senki se tette neki a szépet?

- Nem, nagyságos szolgabíró úr.

- Talán még is. Nem vette soha észre, hogy valamelyik férfi ismerősével suttogott, vagy hogy ez rá szerelmes pillantásokat vetett?

- Nem, nem suttogott senkivel.

- Ha ez történt volná, akkor azt hihetném, hogy valaki őt megszőktette.

- Ha csak tegnap előtt este felé - ah, de az bolondság, jobb ha nem is mondom.

- Magának bolondságnak tetszhetik, de ki tudja az e? Süsse ki, mi az?

- A zsidó tanító fia, a Scharf Móricz, az tegnap nálunk volt, és Zsófi lányom megharagudott rá, mert úgy tetszett neki, mintha Esztihez suttogva szólott volna.

- No lám, tudtam, hogy ki fog valami sülni. Hány esztendős az a Scharf fiú?
- Még maga is gyerek, alig idősebb Esztimnél, noha magát 16 esztendősnek mondja.
- Azok a suhanczok a legveszedelmesebbek, mert vállalkozók. Nem vette kend észre, hogy szerelmes szemeket meresztett lányára?
- Én mit sem vettem észre, hanem Zsófi lányom sokszor mondotta nekem, hogy a zsidó fiú szerelmes Esztimbe.
- Ha a kend lánya ma vagy holnap vagy e napokban meg nem kerül, úgy hogy részletesebb vizsgálat indítása válnék szükségessé, akkor majd a maga lányát Zsófit küldje hozzám, attól talán többet fogok kisüthetni. Most mondja, a zsidó fiú sokszor eljárt-e magához?
- Eljött bíz az majd minden nap és rendszeren este felé jött. Tegnap is így tett, valami nyomtatott újságból olvasott nekünk, hogy a zsidókat Oroszországban úgy elkínózták és őket elűzték onnét Magyarországra.
- Mit gondol kend, miért jött ő esténként?
- Azt én nem tudom.
- Lánya Eszter mindig otthon volt ilyenkor?
- Csak ilyenkor volt otthon, különben Habosnénál volt, hová szolgálatba adtam.
- A zsidó fiú Habosnéhoz is eljárt?
- Nem, kérem alássan, oda nem járt. Habomé nem szenvedte volna meg, hogy oda jöjjön, Habosné zsidót át nem bocsát küszöbén.
- Ki távozott el tegnapelőtt elébb, Eszter-e vagy Scharf fiú?
- A Scharf. Zsófi őt pizska fával üzte el.
- Hová ment Eszter lánya?
- A zsidó boltoshoz küldöttem sárga festékért, a szoba alját festeni.
- Hány órakar lehetett az?
- Nem volt még egészen fél hatra.
- És nem tért többé viasza? Nem kérdezősködött kend utána a faluban, vajon nem látta-e valaki és ha látta, merre felé ment? A zsidó boltost kellett volna kérdeni és megtudni tőle, vásárolt-e nála festéket.
- Igen, vásárolt, a boltos 36 kr.-ért adott neki sárga festéket, 4 hatosból 4 krajczárt adott neki vissza.
- Kend neki egy forintos bankót adott váltatni?

- Nem, csak négy hatost.

- Úgy hogy nála több pénz nem volt? De talán Habosné, akinél szolgált, adott neki pénzt. Nem kérdezte ezt Habosnétól?

- De igen, Habomé neki semmit sem adott, még azt a kis bérét is a mit Esztimnek szánt, az én jó lányom Habosnénál hagyta, hogy tegye el számára.

- Kend hát tudakozódott mindenütt más napon, vajon nem látta-e őt senki. Ismerték-e őt sokan a faluban?

- Nincs az a gyermek a faluban, a ki Esztimet ne ismerte volna.

- Mikor jutott kendnek először eszébe, hogy lányát keresse?

- Elmentem volna én még pénteken, de már későn lett és Zsófi lányom mindig biztatott, azt mondta, hogy majd eljön. Így tehát csak más napon reggel, úgy mint tegnap mentem, hogy őt keressem és utána tudakozódjam.

- Mikor volt ez? Jókor reggel?

- Elég jókor, jóval az első templomba harangozás előtt.

- Nem találkozott-e kend senkivel az utcán, akitől kérdezhetne volna, nem látta-e Esztert vagy nem hallott-e róla?

- Nem találkoztam egy lélekkel sem, már hogy eszlári emberekkel nem, hanem csak két zsidóval. Még eszembe jut, hogy midőn elmentek mellettem, az egyik olyan furcsán mosolygott, mintha gúnyolna, hogy meg vagyok ijedve lányom eltűnése miatt. A másikat könnyökével meglökte és ez is rám meresztette szemeit.

- Ismeri kend a két zsidót?

- Az egyiket ismerem. Schwarz a zsidó sakter volt. A másik idegen volt. Nagy kétfelé fésült vörös szakállal és vörös hunczutkákkal. Hosszú és szűk egészen begombolt kámzsát viselt. Olyat mint a lengyel zsidók viselnek.

- Elég eddig ennyi. Majd gondom lesz a többire. Kendnek pedig azt javaslom, hogy mind arról, a mit kérdeztem s együtt beszélünk, senkinek se szóljon, ha Esztijét még látni akarja.

Solymosiné csüggedten fejlesütve elhagyta a szolgabíró szállását.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az antiszemíták.

Cserjésy Ubul házánál, vasárnapon ápril másodikán estély volt. Több Szabolcs és Zemplén megyei földesurak ide gyülekeztek, hogy Cserjésyné születése napját ünnepeljék. Harmincz évesnél idősb nők nem igen ülik meg születésük napját. Voltak itt tiszalöki, nánai, nagyfalusi, tolcsvai, nyíregyházi, királytelki, szentmihályi, pazonyi uraságok, Cserjésy Ubul háza ugyanis a legnagyobb volt egész alsó Szabolcs megyében, ha kellett, akár ötven vendéget is elhelyezhetett volna magánál és tisztjeinél.

A vendégek 9 óra felé érkeztek meg, noha már szombaton este is jöttek szerencse kívánók, de ezek Szendrőy Kálmánnál szállottak. E vendégek egyike azon szolgabíró volt, ki Solymosinét kihallgatta, a másik Szentgothárdy Géza Vas megyéből, kit az egész világ arról ismert, hogy legnagyobb ellensége volt valamennyi zsidónak.

Szentgothárdy éppen jó helyre jött Szendrőyhez, mert ez is épp úgy gyűlölte a zsidókat, és Szabolcs megyében még sokakat talált, kik így gondolkodtak.

Cserjésy és némely vendégei nem voltak annyira elfogulva a zsidók ellen, kivált Cserjésyné nem, ő ugyanis a zsidó költőket és zeneszerzőket vágyon kedvelte. Heine Henrik, Saphir, Lindau Pál, más oldalról Mayerbeer és Mendelssohn-Bartholdy kegyeltjei voltak, azok munkáit leginkább olvasta, ezeknek zeneszerzeményeit folyvást játszotta.

Szendrőy és Cserjésy házait Tiszaeszláron és a vidéken guelfeknek és gibellinek nevezték, csakhogy az ellenségeskedés egyedül véleményharczra szorítkozott.

Szendrőy Kálmán barátjával Szentgothárdyval már reggeli 10 órakor ment Cserjésyékhez és az első a szép úrhölgynek születése napjára ajándékol egy gyönyörű virágbokrétát vitt.

Faluhelyen az uraságok jókor elhagyják hálósobáikat s Cserjésyné kitűnő háziasszony volt, maga nézett utána, hogy vendégeit jól tartsa e nevezetes napon. Miután házi foglalkozásait elvégezte, néhány barátnőivel a kertbe ment, hol férje a vendégekkel már alá s fel járt. Gyönyörű tavaszi nap volt s így senkinek sem jutott eszébe a szobákban maradni. A beszélgetés csakhamar a szemitizmus és antiszemitizmus körül forgott. Cserjésyné Szentgothárdyval ismét arról vitatkozott, helyesen cselekedett-e a magyar törvényhozás, midőn a zsidókat a keresztényekkel egyenjogúsította. Ha Cserjésynének más ellentétese nem lett volna, mint Szendrőy, akkor a háziasszony könnyű diadalt vívott volna ki. Szendrőy érvei többnyire előítéleteken alapultak. Szentgothárdyval a vitatkozás nehezebb volt, ő ugyanis történelmi adatokat állott elő, melyeket nem lehetett eltagadni. De Cserjésyné azért még sem engedett és éppen a történelmi adatok hitelességét támadta, meg.

- Oh, a történelmet is emberek írták, mond a ház úrnője. Ezek sem különbek a jelenkor hírlapíróinál, azt pedig az egész világ tudja, mennyi kacsát bocsátanak ezek az olvasó közönség közzé.

Szentgothárdy azonban tudott oly adatokat is idézni, melyeket még Cserjésyné sem bírt megcáfolni és az úrhölgyet utolsó védelmi sáncaiba szorította vissza.

- Ön nagy fölényben van, Szentgothárdy úr velem szemközt, ön többet tapasztalt. Ön a maga érveit mint hadvezér már régóta szervezte és fegyelmezte mint hadsereget, míg az enyimek csak guerilla csapatok, melyek az ellenséget csak bosszantják, foglalkoztatják, de annak nem képesek nagy kárt tenni. De megálljon csak, ha Telkey szolgabíró megérkezik, ez az én hű szövetségesem, akkor újra megkezdhetem a csatározást ön ellen.

- Telkey! kiált föl Szendrőy, Farkast emlegetünk, kert alatt jár. Éppen itt látom őt jönni. Most az igaz, a hadjárat egyenlővé fog válni. Jer csak ide Marczi, ő nagyságának szüksége van rád.

A szolgabíró, ugyan az, ki Solymosinét hallgatta volt ki, oda sietett és miután Cserjésynének szerencse kívánatait elmondotta, azt kérde, miben állhat szolgálatára.

- A mi kedves szomszédunk Szendrőy szövetségesre talált ebben az úrban, ezzel Szentgothárdyra mutatott. Nem tudom, ismerik-e önök egymást ?

- Tegnap volt szerencsém Kálmán barátomnál, ő mutatott be Szentgothárdy urnak, volt Telkey válasza és a két antiszemitéval kezet szorított.

- Ismét a zsidó kérdés fölött vitakoztunk, mond Cserjésyné. Ön most új érvcsapatokkal érkezett, állítsa azokat csatarendbe és küzdjön velem ezek ellen a megrögzött antiszemiták ellen.

- Az én szemitizmusom ma erősen megrendült, válaszolt Telkey, egy eset által, mely a nagyságtok falujában történt.

- Mi az ? kérde Cserjésyné. Történt valami? Csak nem verekedés zsidók és eszlári magyarok közt? Vagy egy zsidó egy idevaló gazdát exequáltatott, mindenét lefoglaltatta? De hisz ez mindennapos dolog és én itt inkább a mi parasztjainkat kárhoztatom mint a zsidókat. Könnyelműek, gondatlanok, adósságokat csinálnak és ha a zsidó visszaköveteli pénzét, akkor kezdenek jajgatni, uzsoráról szólnak.

- Ha csak ez volna, mond Telkey, de itt nagyobb dolog történt. Attól tartott, hogy nagy bűneset, talán éppen gyilkosság forog fenn.

- Gyilkosság, nálunk, Eszláron? Az lehetetlen, kiált föl Cserjésyné.

E szót „gyilkosság” a kertben föl s alá járók közül többen hallották, a beszélgetőkhöz közeledtek s kört képeztek.

- Mondja szolgabíró úr, szólíták föl többen, kit gyilkoltak meg és ki a gyilkos?

- Fogadni mernék rá, szól Szendrőy, hogy ismét valami kutya zsidó annak a mestere, nem ugyan közvetlenül, mert a zsidók sokkal gyávábbak, semhogy gyilkosságot kövessenek el.

- Most az egyszer egy általok, vagy egyikőjük által elkövetett gyilkosság gyanúja terheli őket. Én legalább úgy látom azt, mond Telkey.

- De szóljon hát, kit öltek meg? kérdék többen.

- Még eddig ugyan határozottan nem mondhatom, hogy gyilkosság történt, de igen nagy gyanúok vannak, hogy ily bűn követtetett el, válaszol Telkey. Nagysád, folytatá, talán ismerni fog egy szegény özvegyet, ki az alsó faluban lakik, Solymosinének hívják.

- Ismerem őt is, lányait is, Zsófit és Esztert. Az idősebb nem sokat ér, lusta, kaczer teremtés, ki anyját dolgoztatja, míg maga rest bőrén hever.

- Hát Eszter? kérdé Telkey.

- Oh, az egészen más, mintha nem is volna testvére Zsófinak. Ez a, legderekabb lány az egész faluban, dolgos, szende, szolgálatra kész, önfölködozó. Ó az anyja háza lelke.

- Annál nagyobb szerencsétlenség a szegény özvegyre nézve, szól Telkey. Ez a lány tegnapelőtt este elhagyta anyja lakását, ki őt boltba küldötte festéket vásárolni és azóta vissza nem tért. Ha nagysád, mint látszik, annyira ismeri, megmondhatja, vajon föltehető e róla, hogy maga, vagy valamely férfival, ki őt elcsábította, elszökött legyen.

- Bizonyosan nem, állító Cserjésyné, fejemmel mernék jó erkölcséért jót állani.

- Akkor nem lehet elmaradásának okát másképp magyar ázni, mint úgy, hogy ő nem önkénynt maradt el otthonról, hanem vagy letartóztatták vagy valami szerencsétlenség érte.

- Szegény Eszter, kiált föl Cserjésyné. Be sajnálnám, ha baja történt volna. De hogy hozza ön az ő eltűnését a zsidókkal összeköttetésbe?

- Nem én teszem azt, hanem az egész itteni lakosság, kivált a paraszt asszonyok. A hangulat a faluban rendkívül ingerült a zsidók ellen.

- Nem foghatom föl, miért, mond Cserjésyné.

- Az a hit van köztök elterjedve, hogy Esztert a zsidók mint húsvéti áldozatot ölték meg, volt Telkey válasza.

- Hahaha! kaczagott föl Cserjésyné.

- Mit mondtam nagysádnak az elébb? kérdé Szentgothárdy. Az a hit, hogy a zsidók időről-időre egy keresztényt, többnyire fiatal fiukat vagy lányokat rituális célokból megölnék, már századok óta tartja magát és ezt a zsidók soha sem voltak képesek egészen megczáfolni. Egyébiránt ők a vér dolgában nem mindig válogatósak. Rendesen csak gyermekeket használnak arra, de ha ilyet nem kapnak, más keresztény ember vérével is beérik, példa erre a damaskusi eset, hol egy öreg embert gyilkoltak meg. Ez konstatált tény és a vizsgálat kiderítette, hogy azon ember vérével arra használták, hogy azt maczeszők tésztája közzé vegyítsék.

- Ne beszéljünk most Damaskusról, vágá közbe a beszélgetést a házi úr, Cserjésy. Azt mondja el uram öcsém, micsoda bűnjelek vannak arra, hogy ezt a lányt megölték és hogy azt csakugyan zsidók tették volna ?

- Mint említém, még eddig éppen semmi sem derült ki, válaszol a szolgabíró, sőt még a gyanúok is igen gyengék és homályosak voltak, volt Telkey válasza. És én magam is, ki

ugyan legkevésbé sem vagyok elfogulva ellenök, de isten tudja miért, valami benső szózat azt súgja nekem, hogy a bűnöst a zsidók közt kell keresnünk.

- De ennek a benső szózatnak még is kell lenni valami alapjának, jegyzé meg Cserjésyné, indokoltnak kell lenni.

- Még azt sem mondhatnám. Azon két körülmény, mely bennem a gyanút gerjesztette, oly kevés jelentőségű, hogy azt alig mondhatom gyanúalapnak.

- És minők ezek a körülmények? kérdé Cserjésyné.

- Az egyik az, hogy a zsidó tanító fin, Scharf Móricz Eszterbe szerelmes, a másik, hogy midőn Solymosiné tegnap az utcán két zsidóval találkozott, ezek gúnyosan mosolyogtak, az egyik a másikat könyökével meglökte és egymás közt suttoztak.

HATODIK FEJEZET.

Gyermekek közt.

Óh, kedves szolgabíró úr, mond Cserjésyné a beszélgetést folytatva, nem hittem volna, hogy két ily mit sem jelentő körülmény önben ily életbe vágó gyanút gerjessen.

- Alkalmasint még az eszlári asszonyok szóbeszéde is befolyásolta Telkey barátunkat, jegyie meg egy nagyfalusi úr, Roncsó Barna.

- Hát te is szemita vagy ? kérdé egy tiszánánai úr, Székesy Laczi.

- Szemita biz az én pumi kutyám, nem én, válaszol Roncsó, de hát képzelem, hogy Telkey az eszlári asszonyokkal is szólott és ezek talán még több gyanúkokokat hoztak föl.

- Én, kivéven Solymosinét, azóta, mióta ő nekem lánya eltűnését elbeszélte, se nővel, se eszlári paraszttal nem beszéltem, hanem az eszmék lánczolata keltette föl bennem a gyanút, mond Telkey.

A vendégek még egy ideig beszélgettek erről az esetről és egy óra a másik után folyt le, midőn egy inas a kertbe jött.

- Miska, szólítá meg őt a házi úr, Cserjésy. Kérdezd meg a szakácsot, fog e hamar tálalni? Már fél egyre van és vendégeink éhesek.

- Már tálalt volna, válaszol az inas, de Attila úrfi még nincs honn és míg haza nem jön, nem lehet tálalni.

- Hol van Attila? kérdé Cserjésy.

- Oda künn a réten, ott laptázik a paraszt gyerekekkel.
- Haza kell őt hozni, parancsoló Cserjésy.
- A pesztra már künn volt érte, de az úrfi nem akar jönni.
- Micsoda dolog az? gyermek és már akarata van. Menj el mindjárt érte, mondd meg, hogy én parancsolom, jöjjön rögtön haza, különben majd megnadrágszízajom.
- Ugyan Ubul, hogy mondhatsz ilyet? rová meg őt neje.
- Hát lelkem, csak nem akarhatod, hogy a miatt a tacsó miatt az egész társaság várjon. Ti asszonyok minden gyermeket elrontotok.
- Legalább má, születésem napján lehetnél kíméletesb.
- Édes angyalom, kérlek ne azonosítsd magadat azzal a perduellis fiúval. Csak nem fogod várakoztatni vendégeinket, vagy ha éppen úgy akarod, hadd őt a macskákkal ebédelni.

- Azt már nem teszem. Menjen hát isten hírével, Miska, de szépen szólítsa, mondja el neki, minő jó ételeink lesznek, ezzel leginkább csábíthatja haza és azt is mondja meg neki, hogy igen finom ménesi borunk van, ő azt nagyon szereti.

Az inas távozott és egy óra negyed múlva, de Attila úrfi nélkül jött vissza.

- Nos? kérdé Cserjésy, hát a fiú?
- Sehogy sem akar jönni, rúgkapálódzott, midőn kezét megfogtam, és meg is harapta hüvelyk ujjamat, jelenté az inas.
- Ejnye az ebugatta kölyke, ha magam ki megyek érte, majd megtanítom őtet rúgkapálódzni és harapni, hogy megfekszi egy hétig.
- Az istenért Ubul, maradj honn, magam megyek inkább érte. Nekem leginkább engedelmeskedik, mond Cserjésyné és kisietett a kertből.

- No uraim, szól sóhajtva Cserjésy, el lehettek készülve rá, hogy 3 óra előtt nem ebédelünk. Addig is jó lesz egy kis étvágycsinálót magunkba önteni és egy falatot hozzá enni. Te Miska, hozd csak ki azokat a szardiniákat, meg a benediktinert, mind a két palaczkot. Menj, siess! Ezután vendégeihez fordulva folytatá. Feleségem még napernyőjét, kesztyűit, kalapját, mantilláját kézhez veszi, a kis Gizit össze vissza csókolja, a cselédeknek rendeleteket ki ad, ki megy a mezőre, ott még parlamentiroz azzal a gaz tacsóval és haza hozza, egy pár órába fog kerülni. Nagy szerencse lesz, ha 3 órára ebédhez ülünk.

- Se baj, barátom, majd hozzá látunk annál jobb étvággyal mond Szendrőy. Nálad ugyan úgy kellépe 40 napig elébb éheznünk, mint az a bolond amerikai tette, aztán ebédelnünk.

Cserjésy Ubul ezúttal csalódott, mert nem telt belé egy fél óra és neje Attila fiacskáját kézen fogva vezetvén vissza érkezett, arcán diadalmosoly volt látható.

Attila mintegy öt éves fiúcska volt. Vele egy még nálánál is kisebb fiú is jött, kire első pillantásra a zsidót meg lehetett ismerni. Véznya, piszkos és szagotot ruhájú.

- Hát itt kit hoztatok magatokkal? kérdé Cserjésy. Ez valami jordán gyerek.

- Ez a tanító fia, mond Szendrőy, a Scharf Mózsie.

- Kár, hogy nem idősb, jegyzé meg Telkey.

- Miért? kérdé Szentgothárdy.

- Akkor a Solymosi Eszter ügyére nézve tőle némi fölvilágosításokat lehetne kapnunk, válaszol Telkey.

- Ezek a zsidó gyerekek nagyon korán fejlődnek és érnek meg, jegyzé meg Szentgothárdy, de ez annál rosszabb, mert ha belőle valamit ki akarunk sajtolni, nem mennek a kelepczébe. Azonban ezzel a fiúval meg lehetné kísérelni.

Mindnyájan az ebédlőbe mentek és asztalhoz ültek. Attila megbikacsolta magát, hogy a kis zsidó fiú mellett üljön és ennek is terítékét tettek elébe.

- Nem értem, mond a házi úr, mi ördögöt tud a te Attilád ezen a csúnya fordán kölykөн szeretni. E szavakat nejéhez intézte. A mellett olyan piszkos és már messziről szagolni rajta a hagymát.

- Én bizony magam sem tudom, mit kedvel rajta Attila, mond mosolyogva Cserjésyné. De hát ki bírja megfejteni egy gyermek szeszélyeit?

- Épp oly kevésbé, mint a nőket, tevé hozzá férje.

- Oh, soha se beszélj a nők ellen. A férfiak a legszeszélyesebb teremtésen a világon, ők a rögtöni benyomások teremtései. Ezután Attilához fordult. Attikám, kedves, mondd meg, miért szereted te annyira a Kóbit?

- Szereti biz a kutya, nem én, válaszol Attila durczásan és tele szájjal, míg szemével a tálat kísérte, melyet az inas körül hordozott. Igen fiatal rántott csibék voltak, csupa csontból állottak, legfeljebb mell és czombhúsuk volt ehető.

Attila egyszerre csak elébb halk, de mindinkább sivalkodó hangon így szólott

- Veszi - veszi már - már ki is vette, hogy a fene egye meg a kezét.

A vendégek egyike ugyan is két csirke czombot vett ki a tálból, éppen az utolsókat, és ez volt az, mi Attilácskát sírásra fakasztotta, ő ugyan is nagy kedvellője volt a csirke czomboknak. Nagy bajba került őt lecsendesíteni az által, hogy anyja és egy pár vendég, kik még a tányérjukra ki vett csirke czombokhoz nem nyúltak, ezeket az ő tányérjára rakták. És most anyja újra azt kérdezte fiától, miért kívánta, hogy Scharf tanító fia vele jöjjön a kastélyba.

- Hát olyan fura dolgokat beszélt, hogy miképp ölik meg a zsidó sakterok a húsvéti bárány helyett a keresztény kis lányokat és hogy tegnap is így szúrtak le egyet a mi falunkból, a Solymosi Esztert.

Mindnyájan meghökkentek, a vendégek közt egyszerre mély csend állott be, minden külön beszélgetést beállítottak, és a tanító fiára pillantottak.

Telkey, ki közel ült Cserjésynéhoz, francia nyelven azt a kérést intézte hozzá, kérdezze ki a zsidó fiút. Telkey elmondá neki, miképp és mit kérdezzen. A háziasszony azonnal hozzá fogott a zsidó gyermek vallatásához.

- Te mondtad fiamnak, hogy Solymosi Esztert megölték?

- Én, volt a kis Kóbi válasza.

- És ki tette azt ?

- A sakterek.

- Miféle sakterek?

- A sakterek.

- Ne faggassa nagysád ezt a kérdést tovább, tanácslá Telkey ismét francia nyelven, hanem azt méltóztassék kérdeni tőle, hol történt ez?

- Hol ölték meg Solymosi Esztert?

- A faluban.

- Az utcán?

- Nem az utcán.

- Talán apád házánál, vagy a sakternál?

- Ott se.

- Hát mondd, hol?

- A zsinagógában.

- Láttad, mikor megölték?

- Nem láttam.

- Hát hogy mondhatod, hogy őt megölték?

- Mert tudom.

- Ha nem láttad, nem tudhatod.

- Talán csak álmodtad?

- Nem álmodtam, tudom.

- Talán valaki mondotta neked?
- Igen, mondotta nekem.
- Kicsoda?
- A Móri.
- Ki az a Móri?
- Az a tanító idősb fia, Scharf Mór, világosítá föl Szendrőy a ház úrnőjét.

Megkísérlették tovább faggatni a kis zsidó gyermeket, de abból egy szót sem tudtak többé kicsikarni. Vagy elég vásott volt, hogy észre vette, hogy őt ki akarják kérdezni, vagy pedig valóban nem tudott többet mondani.

- Nos? kérdé most Szentgothárdy a házi úrnőt. Mit mond most nagysád ehhez?
- Ez valóban egészen megzavar, de lehet, hogy ez a kis fiú, ki most már-többet ivott, mint megbírja, csodás dolgokat beszél, melyek soha sem történtek, válaszol Cserjésiné.

HETEDIK FEJEZET

A tanító fia.

Telkey szolgabíró Cserjésnéhez fordulva arra kérte, ne vegye neki rossz néven és mentse ki udvariatlanságát, ha az ebédet itt hagyja és távozik.

- Miért akar ön távozni? kérdé a háziasszony francia nyelven és halk hangon.
- Szólnom kell a gyermek idősb fivérével. Nagyságod most talán átlátja, hogy itt nem forog fenn közönséges mindennapi büntény, hanem olyasmi, mely egy egész felekezetet érint. Ezt föl kell deríteni. Nagyságod elébb azt mondotta, hogy ez a gyermek többet ivott, mint a mit feje meg bír. Ez még inkább arra mutat, hogy itt egy borzasztó titok előtt állunk. Nagysád tudja, mit tart a példabeszéd: hogy, a bor soha sem talál ki, hanem csak kipetyeg.
- Ön igazán azt hiszi? De nem foghatom föl, miért akar elmenni.
- Hogy Scharf Móriczot kihallgassam és ha kell, apját és mind azokat a kiket a fiú vallomásánál fogva bűnösöknek fogok találni, elfogassam.

- Azt ön ebéd után is teheti.

- Azt nem tehetem, mert addig ezen gyermek elmegy és elmondja szülőinek, hogy itt mit beszélt, és mit kérdeztek tőle.

- Itt tartjuk őt ebéd után is.

- Az gyanút keltene a zsidóknál, már így is nem tudom, nem sejtenek e valamit. A zsidók, kivált azok, kik bűnösöknek érzik magukat, gyanakodók. Ez a gyermek nem csak nagysád fia, hanem a többi paraszt fiúk előtt is elbeszélte azt, a mit itt mondott, ez a hír hamar elterjedhet, kivált ma, vasárnap, midőn a parasztok a korcsmában gyülekeznek. A zsidóknak idejük lesz mindenre elkészülni és igen könnyen megeshetik, hogy éppen a főbűnösök elillannak.

- Igazsága van szolgabíró úr és bármennyire sajnálom, hogy megfoszt becses társaságától, még sem akarom magamra vállalni a felelősséget arra, nézve, hogy kötelesség mulasztásra csábítsam, de remélem este még szerencsénk lesz önhöz és valóban nagyon kíváncsi vagyok arra, hogy megtudjam, minő sikerrel vezette ön ezt a borzasztó ügyet.

Telkey távozott és midőn szállására, Szendrőy házához jött, mindenekelőtt ennek huszárját hívta be.

- Bandi, mondd meg nekem, szólítá ezt, ismeritek-e a zsidó tanító fiát, a Móriczot?

- Látásból ismerem.

- Szokott-e ide járni a házhoz?

- Nem szokott biz az, uram nem engedi, hogy zsidó átlépje a küszöböt.

- Hm, ez baj. Szerettem volna a zsidó fiúval beszélni.

- A Móriczal?

- Azzal. Miként lehetne őt ide csálni?

- Bizony nagyságos uram, azt én nem tudom. Hanem fogassa el őt, nagyságos uram.

- Azt nem szívesen teszem, mert ez föltűnést okozna. Megállj csak. Azt mondják, hogy ez a zsidó fiú szerelmes egy paraszt lányba, a Solymosi Eszterbe.

- Azt mondani neki, hogy Eszter itt van?

- Azt nem fogja hinni. Találj ki valamit, a mivel ide csábíthatod.

- Ha nagyságodnak volna egy kis szűz dohánya vagy csempészett szivarja, hogy azt mondhatnám, hogy az az enyém és kéz alatt túl szeretnék rajta adni, azzal leghamarább ide csalhatnám.

- Csak nem üzérkedik már az a fiú.

- Dehogyan nem. A zsidó mihelyt a világra jó, már seftel.

- De ennek nincs talán pénze.

- Ha nincs, majd kerít, ezek a zsidók egyik a másikat segítik.

- Jól vaj, menj, van szűz dohányom, vannak szivarjaim, azt is mondhatod, hogy én akarom eladni. Ma reggel játszottunk. Ubuléknál és én vesztettem, este ismét játék lesz, vissza akarom nyerni, amit vesztettem. Lásd el magát jól pénzzel, 30, 40, ha lehet 50 frttal. Indulj:

Bandi huszár engedelmeskedett és egy negyed óra múlva Scharf Móricz már ott állott a szolgabíró előtt.

- Hoztál-e pénzt magaddal? kérdé a szolgabíró? - Hoztam nagyszághos uram.

- Mennyit ?

- Bandi huszár azt mondta, hogy hozzak negyven forinthat.

- Az ki nem futja, nekem száz forintra lenne szükségem.

- Az is meg lesz, nagyszághos uram, ha kell. Mi eladni valója van?

- Van egy pár mázsa szűz dohányom, valóságos legfinomabb havanna szivarjaim, aztán három, négy tajték pipám és ha kell még egy pár brilliántos gyűrűm is.

- Szabad volna e látni a dohányt, meg a szivart?

Telkey odanyújtotta szivartárczáját és dohány zacskóját, elmondá, mennyi van mindegyikéből s alkudni kezdett rá. Telkeynek korántsem volt szándéka valamit eladni, talán nem is volt annyi dohányja és szivarja, készakarva igen nagy árt szabott azokra, a zsidó fiú egy negyedrészt sem akarta adni és így az adás-vevésből mi sem lett.

- No majd segítek magamon másképp, van itt még más ember is, ki dohányt, szivart vesz. Én csak azért hivattalak, mert öcséd azt mondotta, hogy már te is spekulálsz.

- Az én öcshém? Honnét ismeri nagyszághos úr az én öcshémet?

- Ma láttam őt, oda fenn Cserjésyénél, ott ebédelt. Furcsa dolgokat beszélt. Még rólad is, mi ha igaz, könnyen az akasztófára vihetne.

Móricz elsápadt és minden tagja reszketett. Telkey nem hagyott neki időt, hogy gondolatait rendezze, hanem folytatá:

- Azt mondotta, hogy apád, meg a sakter, meg te magad is ma reggel a zsinagógában húsvéti bárány helyett egy eszlári lányt öltetek meg, a Solymosi Esztert.

- Hogy én ölthem meg? azt hamisan mondhatja, én, nem ölthem meg.

- De tudsz róla?

- Thudok, annyit, amennyit a faluban beszéltek erről.

- Hát már a faluban is beszélnek arról?
- Itt sokféle pletykhárgot bheszhélnék.
- Azt is, hogy ti öltétek meg Solymosi Esztert?
- Azt nem, csakhogt eltünt.
- De ti a zsinagógában öltétek őt meg.
- Ma nem is voltam a zsinagógában.
- Miképp tudod azt bebizonyítani?

- Semmi sem khönnyebb. Az alatt, hogy az idősebbek a zsinagógában volthak, ott voltham a Csibánénál, megighazíthottam óráját, nekhi thudni khell, mikhor volt ez és azt is thudják, mikhor khezdhődött és mikor véghzödött az imádshág a zsinaghóghában.

- Te talán nem voltál benn és talán nem is vettél részt a gylkosságban, de ott ólátkodtál a zsinagóga körül, bepillantottál a kulcslyukon, hallottad segélykiáltásait a szerencsétlen áldozatnak.

- Én nem hallottam, nem látham semmit.

- Ne tagadd, jobb ha bevallod, mert ha később kisül, hogy tudsz róla, és te most nem vallasz, akkor, téged is mint bűnrésztet elküdelek Nyíregyházára a börtönbe, ott majd kivallatják veled azt, a mit most elhallgatsz.

Móricz folyvást tagadott és nem engedé magát megzavartatni. De Telkey most még inkább mint valaha meg volt arról győződve, hogy itt bűneset forog fenn, a melyben Móricz ugyan tettlegesen nem vett volt részt, de a miről tudnia kellett. Móricz ugyan is egy kérdésre sem válaszolt rögtön, hanem mindig várt néhány másodpercig, gondolkodni és megfontolni látszott mindent, mielőtt szólt. Más részről gyakori urszíne változtatása elárulta őt és szavait meghazudtolta.

Telkey minden válaszát följegyezte és miután a vallatást befejezte, behívta huszárját és ennek valamit súgott fülébe.

- Értem, nagyságos uram, mond a huszár és távozott. Telkey még színleg folytatta a vallatást, igyekezett a fiút arról meggyőzni, hogy jobb ha mindent amit tud őszintén bevall, mivel makacs hallgatása csak súlyosbítani fogja helyzetét. Miután minden rábeszélés mit sem használt, Telkey leült, pipára gyújtott és egy hírlapot kezdett olvasni. Móricz azt hitte, hogy távozhat és az ajtó felé hátrált.

- Megélj csak, megállj, nem úgy verik ám a cigányt, te innét el nem mégy, hanem elindulsz kíséret alatt Nyíregyházára.

- Miért akhar a nagyszághos úr Nyíregyházára khüldeneni?
- Azt majd megtudod ott, és maga idejében.
- Dhe khérem szhéphen, hisz én nem cshináltham semmit.

- Ha kivallod, kik ölték meg Solymosi Esztert, akkor szabadon bocsátalak, különben nem.

- Jó Isthenem, dhe ha nem thudom.

- Majd eszedbe fog jutni Nyíregyházán.

- Ez szhörnhyüség, égbhe khiálthó ighazságthalanság.

- Czoki gazember, még kaffagsz? Szót se, mert különben gúzsba kötve vitetlek oda.

Nem sokára a huszár vissza jött és jelentette, hogy az öreg bíró két esküdt emberrel oda künn van. A szolgabíró a szobába szólítá, őket és rá mutatván Móriczra, így szólott hozzájuk:

- Ezt a fiút kendtek elviszik Nyíregyházára és átadják a várnagynak ezzel a levéllel. Az úton vele ne ereszkedjenek beszédbe, ha szólni akar, hallgattassák el. Most kössék hátra kezét és vigyék a falun végig, úgy hogy őt mindenki lássa. Senkivel itt szóba ne álljanak. Isten áldja meg kendteket.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Tizenöt Solymosi Eszter.

Cserjésyékhez vissza nem ment többé Telkey, hanem Tisza-Eszláról Nyíregyházára utazott. Mielőtt azonban Tisza-Eszlárt odahagyta, az öreg bíróval és Bandi huszárral úgy intézkedett, hogy rájuk bízta, tartanak szemmel Scharf tanítót, az eszlári saktert Schwarzot és még több zsidót, kik ezzel összeköttetésben állottak, valamint azt is meghagyta nekik, hogy ha idegen zsidók jönnének ide, azoknak minden mozdulatairól Szendrőynek vagy neki Nyíregyházára jelentést tegyenek, nem különben az utóbbinak egy levélben tudtára adta röviden, mi volt távozásának oka s fölkérte őt, hogy ő is szemmel tartsa a zsidókat s minden mozdulataikról tudósítsa.

Bandi huszár a levéllel azonnal elment Cserjésyékhez és, mint őt Telkey utasította, Szendrőynek titokban és csak személyesen adta át a levelet. Ezt az ebédttől kihivatta. Szendrőy a levelet elolvasta és ismét vissza ment az ebédltőbe. Itt már az ebéd vége felé voltak. Mindnyájoknak föltűnt, hogy Szendrőy, ki különben az egész ebéd alatt igen derült kedvtű és beszédes volt, miután a levelet elolvasta, hallgataggá lőn és úgy látszott, hogy alig várta, hogy az asztaltól fölkelhessen. Ez csak ugyan nem sokára meg is történt és az urak a kertbe mentek, hogy ott költsek el a fekete kávtű. Szendrőy intett Szentgothárdynak és ezzel félre vonult.

- Történt valami? kérdé ez tőle.

- Telkey a zsidó fiút vallatta, de mint írja, semmit sem tudott kisajtolni belőle.

- Teringettét, ezt kissé ügyetlenül tette, jegyző meg Szentgothárdy. Az a fiú a zsidók közt zajt fog csapni és ezeknek idejük lesz elkészülni és kitérni a rájuk mérendő csapásnak.

- Ő a fiút elfogatta, Nyíregyházára küldötte és maga is oda utazott. Ő elébb fog oda megérkezni és megindíttatja a vizsgálatot.

- Oh, az már más, így jól van. De nem gondolod-e, hogy a zsidók a fiú elfogatása által figyelmesekké lesznek téve, hogy a dolog ellenük irányul?

- Az igen valószínű, kivált ha ludasoknak érzik magukat. Egyébiránt én mindaddig, míg Budapestre nem kell utaznom, úgy fogok intézkedni, hogy innét ne egy könnyen szökhessenek. Ez egyébiránt nem is valószínű. Szökésük csak tanúság volna ellenük és csak nem hagyják itt családjaikat, házaikat.

- Mikor szándékozol elutazni?

- Keddhez egy hétre. Hát te ?

- Én holnap indulok. Alkalmasint én leszek az első, ki az itt történekről hírt viszek, ha csak Telkey levelével meg nem előz.

- Most menjünk vissza a társasághoz, hogy föltűnést ne okozzunk.

Cserjésynének csakugyan föltűnt Telkey rögtöni elutazása és ő Szendrőyt ez elutazás okai iránt ki akarta kémlelni.

- Nincs ok arra, hogy azt titokban tartsuk, válaszol Szendrőy a háziasszony kérdéseire. Telkey a zsidó fiút, Scharf Móriczot kihallgatta, ez ugyan mit sem vallott, de magaviselete olyan volt, hogy az a szolgabíró meggyőzte arról, hogy a fiú mindent, vagy ha nem éppen mindent, de nagyon sokat tud Solymosi Eszter eltűnéséről és nagyon valószínűleg meggyilkoltatásáról a zsidók által.

- Az lehetetlen, kiált föl Cserjésyné. Ha a zsidókról mindent elhiszek, azt, hogy ők együttesen vagy csak egy is közülök gyilkosságot követett legyen el, lehetetlen elhinnem.

Nagysád mindig nagy pártfogóhéja a zsidóknak.

- Én nem vagyok ellenökben elfogult, mint önök.

- No, én nem tagadhatom el, hogy ellenszenvvel viseltetem ellenök. Azt hiszem, hogy azok a gazemberek megölték a szegény lányt, hogy vérével pászkájokat süssék.

- Hogy lehet ilyesmit hinni?

- Kár erről vitatkoznunk, nagysád, mi egymást soha sem fogjuk meggyőzni. És ha elhinném is azt, hogy a magyarországi zsidók közt ez a barbár szokás már nem létezik többé, de ki mondhatja, hogy ez a most hazánkba bevándorló zsidóknál nincs úgy? Ez a

legbigottabb, legbutább, legrajongóbb nép a világon, azokról mindent föl lehet tenni s így gyilkosságot is.

- Be kikacznám önöket, hogy ha egyszerre csak elő kerülne a meggyilkoltnak híresztelt lány, akkor azután önökre is lehetne alkalmazni Shakespeare egyik vígjátéka címét: much ado about nothing.

- Már akár macs, akár volát, akár slemm, én angolul nem értek, de ez nem fog megtörténni.

- Ez azt jelenti magyar fordításban: sok zaj semmiért.

- Ne adja isten, hogy úgy legyen, mert akkor ezek a zsidók még szemtelenebbekké lennének és nem volna maradásunk az országban tőtök.

Szentgothárdy más napon elutazván Budapestre, csak ugyan az első volt, ki a tiszaezlári eset híret a fővárosba megvitte. Mindenki kikaczagta őt, mert azt, hogy a zsidók keresztény vért rituális célokra használnak, senki sem hihette. Ez csak egy régi előítélet fölmelegítése volt.

Solymosi Eszter eltűnését különféleképpen magyaráztak és a legtarkább hírek keringettek róla, némelyek azt mondták, hogy egy Szabolcs megyei földesúr szöktette meg, mások, hogy az anyja által rábízott pénzt elvesztette és nem mer most haza menni, ismét mások, hogy mindig búskomoly volt és a Tiszába ugrott és ki tudja még minő százféle meséket mondtak róla. A lapok csak a hírek rovatában közölték titokteljes eltűnését és ezek közt csak egy szélső balpárti lap foglalkozott az ügyel nagyobb kiterjedésben, de ezt a lapot a többiek, jelesül a kormány lapok és a német zszurnalisztika nagy elkeseredéssel támadták meg.

Később azonban ugyan ezen szélső balpárti lap a négy éves zsidó vallomását, annak fivére, Scharf Móricz elfogatását, és végre néhány zsidó, a többek közt egy egri és egy idegen lengyelországi sakter eltűnését is jelentette. Ekkor a közönség ezzel az ügyel mind inkább kezdett foglalkozni; úgy annyira, hogy az egész fővárosban a tiszaezlári esetről beszélgettek.

Egy napon egy lap azt a hírt hozta, hogy Somogy megyében egy lányt találták, kinek külseje tökéletesen egyezik az eltűnt lány személyleírásával. A fővárosi német lapok, melyeknek szerkesztői és munkatársai kirekesztőleg zsidók, nagy garral terjesztették ezt a hírt, azonban már legközelebbi napon kisült, hogy a lány, kit Solymosi Eszternek tartottak, nem az. De alig hallgattak el erről, már jött egy másik jelentés, hogy Solymosi Eszter Kassán megkerült. E hír alaptalansága is nem sokára napfényre jővén, egy harmadik Solymosi Eszter tűnt föl Győrött, azután egy negyedik Nagykanizsán és így ment ez és mindannyiszor kisült, hogy mind ezek a lányok egészen mások és az illető megyékben ismertek voltak. Így tűnt föl egymás után nem kevesebb mint tizenöt ál Solymosi Eszter. A hatóságok részéről pedig Solymosi Eszter fölhalálására 5000 forintnyi jutalom tűzetett ki.

A Tiszából is fogtak ki néhány női hullát, melyekről azt híresztelték, hogy Solymosi Eszteré, de ez is valótlannak bizonyult.

Azon szélső balpárti lap, mely Solymosi Eszter eltűnését a zsidóknak tulajdonította, miután a vizsgálat megindult és Tiszaezláron több zsidó fogatott el, azt az észrevétel tette, hogy a fővárosi német képeslapok, melyek különben mindenről képeket szoktak hozni,

csak Solymosi Eszterről mulasztották el ezt megtenni és általán véve ellenséges állást foglaltak el mindazok ellen, kik azt állították, hogy Solymosi Esztert a zsidók ölték meg.

Ez az ügy mindinkább szenzacionálisabbá vált, kivált midőn Szatmár megye körlevele, melyben ez a megye a Muszkaországból bevándorló zsidóknak Magyarországon történendő letelepedése ellen tiltakozott és több más megye, jelesül Pestmegye is csatlakozott Szatmár megye indítványához s ez az országgyűlésen is interpelláció tárgyává lett.

A szélső balpárti szónokok, jelesül Herman Ottó, Ónody és még mások is mindnyájan a zsidó bevándorlás megengedése ellen nyilatkoztak és ebből az ügyből több szenzacionális eset fejlődött.

A szemiták és antiszemiták Budapesten mindinkább ellenségesebben állottak egymással szemközt és a tizaeszlári eset valóságos cause celebre lett, annyira, hogy ez minden egyéb, még a legfontosabb híreket, jelesül a külföldieket annyira háttérbe szorította, hogy senki sem gondolt, és nem beszélt többé sem az ír landligáról, sem a nihilistákról, sem Gambettáról, Freyeinetről és Gladastoneről, de még az egyiptomi bonyodalomról sem,

Így folyt le több hét. Az ál Solymosi Észterek nem jelentek meg többé oly nagy mennyiségben, midőn egy váratlan eset állott be, mely a gyanút, hogy csakugyan a zsidók gyilkolták meg Solymosi Esztert és hogy a lányka meggyilkoltatása csakugyan rituális czélokból történt, megerősítette. Midőn ennek hírét a lapok hozták és az ügynek sokkal komolyabb alakot kölcsönözött és a zsidó zsrnalisztikát a fővárosban annyira megdöbbenetete, hogy első pillanatban elállott szavuk.

Erről az esetről azonban csak a legközelebbi fejezetben fogunk szólni.

Az eddig történetekből bizonyos következtetéseket lehetett vonni.

Föltűnő volt, hogy az összes zsidóság egész Magyarországon ugyanazonosította magát a tizaeszlári elfogott zsidókkal úgy annyira, hogy ennek az ügynek következtében párbaj is fejlődött. Ez a párbaj, melyről a lapok sokat szóllottak és a melynek hősei két képviselő, mind a ketten a kormány párthoz tartozók voltak, az Istóczy Győző és Wahrman Mór közti párbaj nagy zajt keltett, annyival is inkább, mert most legelőször történt, hogy abba a hatóságok is belé avatkoztak, a mennyiben azt két ízben meg akarták akadályoztatni és a mely utoljára is igen nevenséges módon végződött.

A másik következtetés az volt, hogy a magyar kormány föltűnőleg a zsidóság pártjához állott és ez határozta a szélső balpártot arra, hogy ez antiszemitikussá lőn.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Scharf Móricz álma.

Scharf Móricz az által, hogy őt a szolgabíró Nyíregyházára küldötte, inkább nyert, mint veszett. Midőn apja megtudta, hogy a kis Kóbi a paraszt fiúknak és utóbb Cserjésyéknél miket beszélt, igen természetes, hogy nem őt okolták a titok elárulásával, hanem idősb fivérét Móriczot, ki azt neki elbeszélte. Volt összeröffenés a zsidók között, szidták Móriczot és ha őt Telkey nem küldötte volna Nyíregyházára, sorsa éppen nem lett volna irigylésre méltó. A tisztaeszlári sakter Schwarcz, kit másnap több más zsidókkal együtt elfogtak, még azt a javaslatot is tette, hogy Scharf Móriczot, ha ismét vissza kerül a börtönből, az útból el kell takarítani és ha lehet, ezt már most is megtenni, mielőtt vallomásokat tesz. Apja ugyan azt állította, hogy fia szót sem fog vallani, a mi a zsidóságnak ártana, de Schwarcz benne nem bízott.

- Csak thalálnánkh valakhit, khit beereszthenének hozzá. Thalán megenghedhik, hogy a húsvét alatt maczhezth khapjon, ezt meg khell mérghezni.

- Én az én fhiamat nem enghedem megmérghezettetni, tiltakozék Scharf.

- Dhe ez nem is lenne thanácshos, mond egy öreg zsidó. Ha meghalna és felbhonzholnák holtthetét, benne thalálnák a mérghet, mindjárt thudnák, hogy azt mi adthuk be nekhi.

- Úgy van, úgy van, kiált több zsidó, Móricz nem fhog vallani, ha akhartha volna, ezt már eddhigh is megthehette volna.

- Én inthettelek és meglássátok, hogy megfhogjánhok bhánni, hogy nem halghatthathok thanácshomra.

Ebben a percben lépett be egy csendbiztos Schwarz lakába, hol a zsidók gyülekeztek. Az ajtót maga mögött nyitva hagyván, a zsidók látták, hogy a ház előtt megyei pandúrok állanak, mind fölfegyverkezve és a nép is összecsoóduilt az utczán, kivált nők és gyermekek voltak ott nagy számmal.

- Hol van itt a sakter Schwarcz? kérdé a csendbiztos körültekintve. Schwarcz, midőn az ajtó megnyílt és a csendbiztost megpillantotta, úgy hajtotta le fejét és homlokára mélyen lehozta sipkáját, hogy arcját nem lehetett látni, ezután pedig az utczára akart kiosonni.

- Mit bujkálsz zsidó? förmed rá a csendbiztos, itt maradj, különben baj lesz a faluban. Nyújtsd ide azt a gaz gyilkos, két kezedet, a melyekkel a szegély Solymosi Eszter torkát elmetszeted, hadd vasaljam meg.

Schwarz oly halovány lett mind a fal, szólani akart, de a szavak megakadtak torkán és ő minden ellentállás nélkül hagyta kezei csuklóira illesztetni a békókat.

- No most előre, inté a csendbiztos, ti meg itt maradtok Eszláron, folytatá a többiekhez fordulva. Egyébiránt gondoskodtam róla, hogy el ne hagyassátok a falat. Még látni fog közületek egyik is másik is. Kend meg Scharf, hasonlóképpen velem fog jönni, de jó szerével, mert különben kendre is rá teszem a vasakat, érti?

- Dhe khérem alásshan cshendbhizthos úr miért fhog el enghem? hisz én nem vagyok sakhter, cshak szheghény thanithó.

- Az mindegy, a maga fia a Móricz olyanokat vallott maga ellen, hogy maga sem sokkal kevésbé bűnös mint ez a kanccsal sakter. Nos, meg fog-e mozdulni, vagy segítek a fokossal?

Scharf nem szólott többet, hanem a csendőrbiztos előtt ment és ez vele és a sakterrel elhagyta a házat. Az utcán paraszt szekér állott, melybe mind a két foglyot beültette, két lovas pandúr kísérte a kocsi s Nyíregyházára hajtottak. A vissza maradt zsidók borzasztóan el voltak rémülve, mindegyike félt, hogy őt is hasonló sors fogja érni.

Míg ezek Eszláron történtek, az alatt Scharf Móricz a nyíregyházi börtönben fogva volt. Lábaikra és kezeire nem tettek békót, mert ha mind igaz volt is, a mit öccse ellene kimondott, őt csak tanúnak lehetett tekinteni és hallgatagsága, tagadásai is annyiban kimenthetők voltak, mert a törvény egy fiútól nem követelheti, hogy apja ellen tanúságot tegyen, pedig apját is terhelte a bűnrészesség gyanúja.

Nem kíméletből, hanem hogy a külvilágtól elzárják, Scharf Móricznak külön szobát nyitottak, a legsilányabbat a nyíregyházi börtönben. Ez nem volt nagyobb egy oly ketrecnél, mint a minőben tigriseltet, párduczokat, ozelotokat s más vadállatokat szoktak zárni állatseregletekben. Összes bútorzata egy meglehetősen keskeny, deszka pricsből, mint aminőket őrtanyákon láthatni, ezt ugyan ágynak nem lehetett volna nevezni és egy szalma székből állott. E szék ugyanis nem az ő számára volt itt, hanem azért, hogy ha a vizsgálóbíró maga ide jönne, a helyett, hogy a fiút magához rendelje, legyen mire ülnie. Asztal itt nem volt és Scharf Móricz a tányérokat az ételekkel térdére helyezte.

A vizsgáló bíró Móriczot már kétszer hallgatta ki, de ő épp oly kevésbé bírta őt vallomások tételére rávenni mint Telkey. Móricz már nem volt annyira készületlen mint midőn Telkey őt vallatta, most sem nem halványult, sem nem pirult el, feleleteit rögtön adta, nem kellett azok fölött gondolkodnia és mindig következetes maradt azokban. Ha a vizsgáló bíró neki előhozta fivére vallomását, megvetőleg mosolygott és csak azt mondotta, hogy ez egy négy éves gyerek, ki arról hallott, hogy a sakterek a zsinagógában voltak, hogy húsvéti bárányt leölnek, hogy azt megkötik, hallott Solymosi Eszterről is és mind ezeket a hallottakat egymással összezavarja stb. És a mi még Móricz tagadásának nagyobb súlyt kölcsönözött, az a körülmény volt, hogy Telkey később ismét megpillantotta az utcán a kis góbit, ezt ismét kérdőre vonta mind az iránt, a mit a fiú az ebéd fölött Cserjésyénél mondott, de most a kis fiú mit sem tudott mind arról, mintha Solymosi Eszter nevét soha sem hallotta volna, nem különben azt is tagadta, hogy azokat, a miket az ebédnél elmondott, Móricztól tudná.

Telkey erről a vizsgáló bíróval beszélt és ez utóbbi szinte már arra a gondolatra jött, hogy Móriczot bizonyosságoly elégtelensége miatt kénytelen lesz szabadon bocsátani.

- Várj még azzal néhány napig, tanácslá Telkey. Én azt hiszem, hogy a kis zsidó gyereket szülői jól betanították, azért beszél most így. Akkor, midőn először adta nekünk elő a dolgot, oly határozottan állított mindent, hogy lehetetlen hogy azt újjából szopta volna.

- Igazságod van, ez lehetetlen. Itt tartom még és talán ezzel még jót is teszek neki, mert ez a sakter, aki itt be van zárva, azzal fenyegetődik, hogy ha kiszabadul, Móriczot megfogja ölni mint följelentőt. „Akkor”, úgymond, a „keresztények látni fogják, hogy nekünk a mi süteményeinkhez zsidó vér is jó.” Ezt nekem a várnagy beszélte, aki előtt a sakter így nyilatkozott.

Egy este Móricz nem jól érezte magát, gyomor görcsökben szenvedett, úgyhogy a vacsorára behozott ételeket érintetlenül hagyta. Ott ült deszka ágyán. Visszaemlékezett a legközelebb elmúlt időkre, jelesül Eszterre, Ez volt az egyetlen keresztény lány az egész faluban, ki soha sem mutatta neki, soha sem éreztette vele, hogy őt vallásáért megveti. Eszébe jutottak ama szavai, midőn azt mondá, hogy elébb keresztelkedjék ki, majd azután szólhatnak róla.

- Nem vetthe el mindben reményhemet, gondolá magában. Az emberek azt mondják, hogy Eszthike nem volt szhép, dehogyan nem volt, nekem szebb volt mint egy cshászárné. Oh, és én nekem még sem szabhad szhóllanom, apám ellenem állhathok elő mint thanu. Phedhig hogy szerettem Eszthit, cshakugyan khikhereszthelkhedtem volna érthe, milyen bholdhog letthem volna vele.

Így tépelődött még több órán at Scharf Móricz a sötét czellában. Az egész börtönben ő volt talán az egyetlen, ki még nem aludt, mindenütt körülötte a legnagyobb csend uralkodón.

Éfél után azonban az álom istene Morfeusz még rászórta szempilláira a mák magvakat és Móricz az ágyul szolgáló deszkákon elaludt a mély álomba merült.

Alvása nem volt csendes. Ha valaki czellájába lép s megvilágítja arcát, láthatta volna, hogy egész arcza izzad s ha valaki homlokát érinti, észreveheti, hogy ezen hideg verejték tört ki. Borzasztó látványnak kellett annak lennie, mely azt az ifjút kínozza, az iszony arcza minden izmain mutatkozott, némelykor félig megnyitotta ajkait s ilyenkor egyes szavak toltak föl torkán. Ezeket mondá

- Ígérem - esküszöm neked - mindenre a mit szentnek tartok - s te számomra elveszett szerelmedre -igen - meg foglak - bosszú - bosszulni - gyilkosaidon - kivallok mindent kereszténnyé leszek - nem akarok többé - zsidó maradni - ez a kumissz - a lengyel zsidók fojtogatók - torok metszők - Eszter - esküszöm.

Ez álom hosszas volt, tovább tartott mint egy óráig - és az egyes szavakat - jelesül ezeket „esküszöm” és „megbosszullak” többször ismételte. Azonfelül neveteket is említett, jelesül ezeket: Huriné, Schwarz, Goldstein, Lichtmann, Braun és Weinberger. Ha a vizsgáló bíró itt lett volna, Móricz ezen szakadozva mondott szavai és a nevek kulcsul szolgáltak volna neki az elkövetett bűn földerítésére.

Móricz a következőket álmodta: A Tisza partján sétált, de nem Eszlár, hanem egy más falu közelségében. A folyón le tutajosok, oláhok és rusznyákok hajtottak és megállították tutajukat. A tutaj felső oldalához valami volt kötve, mit, míg a tutaj lefelé úszott, nem vehetett ki, mi legyen, de midőn a partnál kikötöttek, látta, hogy egy női holt testet vonszolnak ki a vízből. A holt testen ugyan azok a ruhák voltak, melyeket Eszter viselt akkor, midőn őt utoljára látta. Karjához egy félig sárga, félig piros zsebkendő volt kötve, melybe valami be volt csomagolva. Móricz a holt test felé rohant, de ekkor látta, hogy az nem Eszteré, hanem egy egészen ismeretlen nőé. Móricz ekkor megfordult és maga mögött a parton sásból összeillesztett ruházatban, mint a vízi nimfákat szokták festeni, egy női alak állott, mezítláb, leeresztett hajjal, halovány arccal, nyakán mély seb látszott, miután az éles késsel lett volna szétmetszve. Ez a második alak Eszteré volt. „Atyád, Schwarz és Huriné!” e szavakat mondá és ekkor volt az, midőn Móricz álmában szólott.

TIZEDIK FEJEZET.

Részletes vallomás.

Móricz álma egész reggeli 5 óráig tartott. Már pitymallani kezdett, midőn egyszerre fölébredt álmából és leugrott deszka ágyáról.

Vadul tekintett maga körül, homlokához nyúlt és érezvén annak nedvességét, letörölte azt zsebbevalójával. Ezt megtekintvén eliszonyodott. Úgy tetszett neki, mintha vérfoltokat látna azon. Majd hallgatódzott és most érzékei újra csalták, mert hangokat vélt hallani, holott mindenütt a legnagyobb csendesség uralkodott. A rácsozatos ablakra tekintett és látta, hogy künn már világosodni kezd. Egy távol eső udvarból kakas kukorékolását hallotta, melynek más udvaroltból más kakasok feleltek.

Móricznak sok idő kellett ahhoz, míg gondolatait rendezte és elhatározta magát arra, mi tevő legyen. Álomképei még mindig előtte lebegtek, majdnem agy tetszett neki, mintha az, amit látott, valóságban úgy történt volna. Eszter fölszólította őt, bosszulná meg halálát gyilkosain. A szerelem, melyet a meghalt lányba iránt még akkor érzett, midőn ez életben volt, álma által még inkább növekedett s majdnem örültséggé fejlődött. Más oldalról pedig előtte állott apja és valamennyi zsidó ismerőse. Ha vallomást tenne, apját könnyen bitófára juttathatná, ha azt mondaná is, hogy apja nem volt részes a bűn elkövetésében, hinnék-e ezt neki? A küzdelem lelkében Eszter és apja iránti szeretet közt igen nagy volt, de utóbb még is az első győzött, azzal nyugtatta meg magát, hogy ez utóbbi ellen nem tenne vallomást, ha pedig ezt a bíróság épp úgy bűnösnek találná, nem ő adta volna föl őt.

Midőn a börtönszolga neki reggelijét, egy csuporban tejet hozott, azt kérdezte tőle, vajon mikor fogja őt a vizsgáló bíró ismét vallatni.

- Ki tudná azt megmondani, volt a szolga válasza. De miért kérdezed?
- Mert szheretnék a nagyszághos úrnak valamit mondhani.
- Vallani akarsz?
- Még nem thudom. Hanem valami juthott eszembe.
- Ha nem akarsz vallani, akkor biz a nagyságos úr miattad ide nem fog fáradni.
- Nem is khéne nekhi ide fháradni.
- Várj sorodra, ha a nagyságos úrnak szüksége lesz rád, majd előhivat, ne búsulj volt a tömlőcztartó válasza, ki azután távozott.

Midőn az ajtót Móriczra zárta, a vizsgáló bíró éppen arra jött.

- Ki van ott abban a szobában? kérdé ez a börtönszolgát.
- A Móricz zsidó gyerek.
- Hogy viseli magát?

- Kérem alássan, hogy viselje magát? Bele nyugszik sorsába, mint minden rab, aki egy darabig itt van.

- Nem tudott kend semmit kivenni belőle?

- Soha sem szól az semmit. Mióta itt tartjuk, csak ma szólott többet mint máskor. A fiú éppen nem beszédes.

- Ma mit szólott?

- Azt kérdezte, mikor fogja őt a nagyságos úr ismét vallatni.

- Azt kérdezte? És kend mit mondott neki?

- Azt, hogy talán vallani akar valamit.

- És ő mit mondott?

- Hogy nem tudja, hanem hogy valami jutott eszébe.

- Nyissa meg kend az ő börtöne ajtaját, szólni akarok vele.

A szolga engedelmeskedett és a vizsgáló bíró belépett Móricz czellájába.

- Hallom, hogy szólni akarsz velem, mond a bíró. Panaszod van?

- Nincs nekhem semmi phanaszom, dhe –

- Nos, talán vallani akarsz? Észre tértél, belátod, hogy tagadásod csak magadnak árt? Öcséd még mindig azt mondja, hogy tőled hallotta, a mit Cserjésyéknel több uraság előtt vallott.

- Öcshém még most is azt mondjha?

- Úgy van.

- Öcshémnek ighaza van.

- Te tehát tudod, hogy Esztert a zsinagógában apád és Schwarz sakter meggyilkolták?

- Aphám nem, csak Schwarz.

- Mondd el, hogy történt ez? Benn voltál te is a zsinagógában, mikor ez történt?

- Bhenn voltham. De akkor még Solymosi Eszther nem volt ott.

- Ki volt hát ott?

- Schwarz shakter, ennek fheleséghe, Lichtmann, Goldstein, Braun, khét lengyel zsidhó és majdnem valamennyi eszlári zsidhó. Lehettek mindösszhe valami harminczan.

- Apád is ?
- Nem, apám nem volt köztük.
- És mit csináltak?
- Öcshém megmondhottha.
- Magad szemeivel láttad, hogy megölték Esztert?
- Magam szemeivel láttam, de nem voltham benn a zsinagógában. Schwarz onnét kihöködött.
- Hogy láthattad hát, mi történt ott?
- A kholcslyukhon át.
- Mikor volt ez? Melyik nap, melyik órában?
- Phénteken, húsvét előtt. Elég későn volt, az utcán már sötét volt.
- Ha sötét volt, hogy láthattad?
- A zsinagóga belülről khi volt világhítva.
- Beszélj el az egészet, hogy történt?
- Esztert behozták, ruha már nem volt rajta, anyaszív meztelen volt, kezei hátra volthak kötve, nem szólhatott, nem kiálthatott, mert száját bethömték zsebbhevalóval. Egy phadra lefektették a zsinagóga közepén. Schwarzné mind a két lábát jól megmostha. Az alatt Schwarz nagy sakter kését borotva szíjjon élesítette, hozzá ment, nyakhához állott és nagymetszést csinált nyakhára. Schwarzné mellette thérdepelt és egy nagy fházékban fhelfhogtha vérét, mindaddig, míg a fházék megthelt, Lichtmann azután egy másik fházékhat nyújthott Schwarznénak, dhe ebbe már nem sok vér folyt, nem hiszem, hogy az csak fhélig, de thalán egy harmadrésznyire is megthelt.
- Mi történt azután a holt testtel?
- Leoldhották a phadról.
- Talán elásták a zsinagógában?
- Azt nem láttham, mert a kholcslyukon át csak azt lehetett látni, ami éppen szemközt történt.
- Így tehát nem tudod mi történt a holt testtel?
- Nem thudom. Még ha a zsinagógában, ott ahol thorkhát elmetszethék, ásthák volna is el, nem lehetett látnom, mert thávoznom kellett.
- Miért?

- Azért, mert láttham, hogy Lichtmann a zsinaghógha ajtaja felé jön, thalán hogy az ajthót megnyissa s ha engem ott thalálnak, még thalán enghem is megölnek.

- Apád tanító, soha som mondotta neked, hogy nálatok az szokás, hogy húsvétra mindig egy keresztény fiút vagy lányt ölnek meg hitsorsosad véráldozatul?

- Ezt soha sem mondhattha és ez nálunk nem is szokás. Eszthert nem is véráldozatnak vették. Vallásunk legkheményebben tilthja az emberölést.

- Ezúttal ez azonban még is megtörtént.

- De nem mint vallásos szertharhás.

- Hogy van az, hogy csak most teszesz vallomást? Két ízben mikor vallattalak, makacsul hallgattál, Telkey szolgabíró előtt is mindent tagadtál.

- Most azért vallottham, mert ezt nekhem Eszther megpharancsoltha.

- Eszter azt nem parancsolhatta, ha megölték. - Ez éjjel itt volt nálam, eghész ruhája shásbhól volt, thorkha elmetszve.

- Ezt álmodban láttad?

- Az nem volt álom, ő itt volt.

- Jól van. Tudsz-e írni?

- Thudok, nagyshághos uram.

- Fölhizatlak magamhoz és titkárom egész vallomásodat föl fogja jegyezni, azután fölolvassa előtted. Kész vagy-e azt aláírni?

- Khész vagyok.

- Jól van, egy óra múlva érted küldök.

A vizsgáló bíró távozott és minden úgy történt, mint ő mondá. Móricz vallomásáról jegyzőkönyv vétetett föl. Ő a maga vallomásában semmit sem változtatott, semmit sem tett hozzá, semmit abból el nem vett és midőn a vizsgáló bíró írnoka a vallomást előtte fölolvasta, Móricz azt készségesen aláírta.

A vizsgáló bíró Móricz érdekében czélszerűbbnek tartotta Nyíregyházán maradását a börtönben, mert féltette át a zsidók bosszúállásától.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A zsidó kérdés.

Móricz vallomása, daczára annak, hogy a vizsgálóbíró a vallomásokat legnagyobb titokban tartotta, mégis kiszivárgott a közönség közzé és roppant nagy föltűnést keltett nem csak Tiszaeszláron, Nyíregyházán és mindenütt Szabolcs-megyében, hanem még Budapesten is, miután ez a hír táviratok útján odáig hatott.

Cserjésyné maga is, ki mindaddig legbuzgóbban védelmezte a zsidókat, midőn Móricz vallomásáról értesült, megadta magát és egyik szélsőségből a másikba csapott át. Mendelssohn-Bartholdy, Herz, Heller, Rubinstein, Mayerbeer minden hangműveit, nem különben Heine és más zsidó vallású írók könyveit elégette és éppen Börne munkáival is hasonlót akart tenni, de férje eszébe juttatta, hogy Börne kikeresztelkedett és így ezek megmenekültek az autodafétól.

Az eszlári zsidók egyik hitsorsosukat, Haymann ügyvédet védőjükül fölfogadták, de a vizsgáló bíró ennek sem azt nem engedte meg, hogy az elfogottakkal, kiknek száma Móricz vallomása után nagyon fölszaporodott, érintkezhessen, sem pedig később, midőn még terhelőbb adatok merültek föl, melyekről a később következő fejezetekben fogunk szólni, a vizsgálatnál jelen lehessen. Haymann ezen eljárás ellen tiltakozott, de ennek nem volt hatása. A vizsgálat tartama alatt a védőügyvédnek a magyar és minden civilizált nemzet törvényei értelmében védelemmel sehol és soha sem lehet érintkezni, legfeljebb a vizsgáló bíró jelenlétében.

Budapesten a fővárosban az eszlári eset Móricz vallomása után a német lapok szerkesztőire nézve nagy csapás volt. Móricz ugyan maga is azt állította, hogy Eszter meggyilkoltatása nem történt rituális célokból, de azok a lapok, melyek a zsidókat már eddig is mint gyilkosokat tekintették, a gyilkosságnak még sem tudták más okát találni. Azt mondták: ha nem történt volna rituális célokból, miért ölték volna meg Esztert a zsinagógában és miért tették azt annyira ünnepélyesen? Miért voltak jelen annyian, midőn a sakter torkát elmetszette és miért ölte meg éppen a sakter? Miért történt ez éppen a zsidók húsvétja előestéjén? Miért mosta meg előbb a sakter felesége a szerencsétlen áldozat lábait?

Mind ezekhez még más nagyon gyanús körülmények is merültek föl, melyeket mind a zsidók ellen lehetett azok ellenségeinek kiaknázni. Tiszaeszlárról az a hír érkezett, hogy a zsidók Solymosinét meg akarták vesztegetni, hogy ezer forinttal kínálták meg, ha azt mondja, hogy Eszter megkerült, ki az eltűnthöz hasonlítana és ha ő maga ezt lányának vallaná, ez többet érne, mintha bárki az ellenkezőt állítaná. Solymosiné mind ezeket az ajánlatokat határozottan visszautasította.

Egy napon egy vén zsidónő jött hozzá és arra kérte Solymosinét, adna neki egy inget, melyet Eszter viselt, ő ennek segedelmével visszakeríti Esztert. Ezen zsidónő hasonlóképpen ezer forintot ígért neki az ingért. De mint a többi ajánlatokat, Solymosiné ezt is visszautasította.

Mind ezek a hírek, de még inkább a tóvárosi német lapok állásfoglalása és a hírek, melyekkel a közönséget ámították és tévútra igyekeztek vezetni, csakugyan megteremtették az országban azt, a mi mindaddig nem létezett, a zsidó kérdést.

A magyar lapok közt kivált kettő, az egyik egy szélső balpárti, a másik egy mérsékelt ellenzéki hozta a legérdekesebb híreket. Jellemző a hangulatra nézve, mennyire ellenszenves Magyarországon a zsidóság ügye a jelen kérdés fölmerülése óta, hogy e lapok közt az elsőnek a hírlapokra nézve legkedvezőtlenebb évnegyedben, előfizetői száma épp úgy, mint a részletes eladás a dohánytőzsdékben nagyon fölszökött, ugyannyira, hogy némely napokon egyetlen egy példány sem volt többé kapható, de még nevezetesebb az, hogy magok a zsidók vásárolták össze a legtöbb példányokat ezekben a tőzsdékben, mint ezt sokan közülök be vallották, csupán csak azért, hogy keresztények és a nagyközönség a zsidók ellen írott cikkeket ne olvashassák. Ezzel azonban nem értek célta és legfeljebb is a kávéház tulajdonosoknak tettek nagy szolgálatokat, mivel azok, kik az illető lapokat olvasni kívánták, miután a dohánytőzsdékben meg nem kaphatták azokat, elmentek a kávéházakba és ott olvastak.

A fővárosi zsidóság az említett lapok ellen még más módon is föllépett. Egy mérsékelt ellenzéki lap, melynek a zsidóság közt sok olvasója és előfizetője volt, visszakapta a lapokat s a zsidók tudtára adták, hogy azt többé nem járatták. Az egyik szélső balpárti lap, melyről fennebb említést tettünk, csak két zsidó előfizetőt számlált, ezek is visszaléptek, de helyökbe ugyan annyi százzal szaporodott a nem zsidó előfizetők száma. Több oly kávéházak tulajdonosai, kik leginkább zsidókat számítanak vendégeik közt, jelesül az Orczy-ház három kávésa a zsidóktól intést kapott, hogy mindnyájan elhagyják a kávéházat, ha a zsidóellenes lapokat még tovább is járatták.

Ez az izgatás azonban nem maradhatott titokban és a szélső balpárti lap mindezekről az áskálódásokról és izgatásokról tudott és ezeket a nagy közönség előtt napfényre hozta. Ez a lap, melynek szerkesztője és munkatársai elég bátrak voltak a nemesi kaszinót, a közös hadsereget, a minisztériumot, szóval minden visszaélést az országban, mutatkozott legyen az bárhol is, megtámadni és ostorozni, most épp úgy támadta meg azt a bandát, mely föladataul tűzte ki magának a bünpalástolást, a törvényszékek félrevezetését, mely érdekközösséget vallott gyilkosokkal, a mennyiben ezek mellett fölszólt és az ő ügyüket magáévá tette.

Annyi bizonyos, hogy Magyarországon soha sem támad zsidó-kérdés, ha ezt magok a zsidók föl nem idézik tapintatlan és őrző föllépésük által.

Voltak egyébiránt magok közt a zsidók közt is néhány felvilágosodott férfiak, kik hitsorsosaik föllépését és állásfoglalását nemcsak nem helyeselték, de leghatározottabban kárhoztatták. Ezek azt mondták, hogy a legnagyobb tapintatlanság volt az a zsidók részéről, hogy egy zsidó vallású képviselő az országgyűlésen is föllépett a zsidók mellett, a helyett, hogy valamely keresztény képviselőre bízta volna, pedig bizonyos, hogy ilyenek akadtak volna.

Erre nézve Magyarországon volt hasonló példa, midőn az 1832—36-ki országgyűlésen az előleges sérelmekről folytak a viták, jelesül az úgynevezett térítvények kérdésében, melyben a katolikus klérus visszaélései megtámadtattak, a szónokok, kik ez ügyben fölszóltak majdnem kivétel nélkül katolikusok voltak jelesül Eötvös Mihály, Beöthy Ödön, Borsiczky, Balogh János, Tarnóczy Kázmér, Nagy Pál, Ebergényi, Pázmándy, Bezeredy, Somssich Miklós, Siskovics és mások, míg a főprotestáns szónokok, mint Palóczy, Bernát, Dubraviczky, Kölcsey stb. hallgattak és csak az egyetlen nógrádmegyei követ Prónay János szólalt föl ez ügyben, mint protestáns, de azért az igazságos ügy mégis győzött.

A zsidók elkeseredése az egyik szélső balpárti lap szerkesztője és általán véve az összes független párt ellen annyira ment, hogy mindenütt azzal fenyegetődtek, hogy a

legközebbi képviselőválasztásoknál mindent el fognak követni, hogy nemcsak az antiszemita szerkesztő, ki egyszersmind országgyűlési képviselő is volt, hanem az összes függetlenségi párt képviselői ne választassanak meg az országgyűlésre, sőt a zsidók összeesküdtek arra is, hogy a nevezett szerkesztőt éjjel az utcán meg fogják támadni és tetteleg bántalmazzák. E szerkesztő egyik barátját egyszer kevés híján meg is támadták volna, ha esetlegesen rendőrök nem lettek volna közelségben, ekkor azonban vitézül megfutottak.

Fennebb említettük, hogy a zsidók közt akadt imitt-amott egyes fölvilágosodott és részrehajlatlan ember, ezek cikkekét küldöttek be az antiszemita lapokba és kifejtették, honnét ered az az ellenszenv, mely mindenütt és jelesül Magyarországon a zsidók ellen mutatkozik, hogy itt eltekintve attól, hogy a zsidók uzsoráskodás és a nép kiszivattyúzása, kifosztása által magukat gyűlöltekké teszik, mindenütt előre tolazkodnak és igyekeznek a keresztényeket kitérni jövedelmes állásokból. Magyarországon a zsidók mindenütt a könnyű és jövedelmes keresetmódra adják magukat, a fáradságos és nem nagy hasznot hajtó foglalkozást a keresztényekre hagyják. Zsidót nem láthatni se szántani, se kapálni, se kaszálni, a nehéz munkákat a gyárakban nem ők végzik, valamint zsidókat nem láthatni oly gyárakban sem, hol gépek általi agyonzás, megbénítás vagy pedig mérges anyagok gyártása életüket rövidíti, ellenben a lóvasutaknál kocsisoknak és vonatvezetőknek, ellenőröknek szívesen beállnak, mert ez a legkönnyebb kereset, a hordárság rájuk nézve a legnyereségesebb és legkevésbé fárasztó üzlet. Egy levéllel egyik utcából a másikba menni s egy pár hatost bezsebelni, az inkább időtöltés, ha ellenben hurczoláskodás ideje beáll vagy gőzhajókra és vasutakra terheket kell vinni, a zsidó hordár egy szegény tótot fölfogad, ki egy hatosért hátán elviszi a podgyászt, míg a zsidó hordár más négy hatost zsebre rak.

Még más magasabb társadalmi állásokban is a zsidók minőket választanak? Ügyvédséget és orvosi állást, jól fizettetik magukat és az emberiség az orvosokat és az ügyvédeket többnyire csak mint szükséges rosszat tekinti, kik mint nádályok a szerencsétlen pörlekedők és betegek zsírján élőködnek s kiktől mindenkinek őrizkednie kellene.

Ez volt a helyzet Magyarországon 1882-ik év május hava vége felé. Daczára a nagyon terhelő vallomásoknak és körülményeknek, a vizsgálat erélyességének, a vizsgáló bíró fáradhatatlanságának, daczára annak, hogy Móricz vallomása a megtörtént gyilkosságot úgy tüntette föl, hogy annak rituális jellege iránt alig foroghatott fenn legkisebb kétség, a zsidók nem csak tagadták annak lehetőségét hanem még ők álltak neki feljebb, ők fenyegetődtek, ők hívták ki a közönséget és igyekeztek a lakosok közt zavargásokat előidézni, ők tudták miért, mert az ő kezükben volt a pénz és a pénzzel minden hatalom.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A Tisza által partra vetett holt test.

Igen sokan meg voltak arról győződve az országban, hogy Solymosi Esztert az eszlári zsidók ölték meg, úgy azoknak száma, kik azt hitték, hogy ez a gyilkosság rituális célokból történt, még is nagyon csekély volt. Ki is hihetett volna ilyesmit? Ki hihette volna, hogy a civilizáció, a humanizmus, a fölvilágosodás századában létezessen vallásfelekezet, mely hívóinek ha nem is parancsolja, de megengedi a véráldozatot? Ha ilyen vallásfelekezet létezett, mely szerint ilyesmit lehetett titokban elkövetni és az kívül, akkor azt az államban nem lehetett megszenvedni.

De, mint említettük, ezt a föltevést Magyarországon mindenki visszautasította s alig létezett valaki, ki azt nyíltan ki merte volna mondani, az olyan embert mindenki kikaczagta volna.

Annál megdöbbenőbb volt a hír, melyet egy napon a lapok hoztak, hogy Tiszadadánál a Tisza egy női hullát dobott ki a partra, melyet eleinte mindenki Solymosi Eszterének tartott. A jelentés azt mondotta, hogy ezt a hullát ruházatáról ismerték meg, mert ez ugyanaz volt, melyet Solymosi Eszter eltűnése napján viselt. Karjára egy piros és sárga színű kendő volt kötve, ebben pedig papirosba becsomagolva sárga festék maradványait találták.

A női hullát Tisza-Eszlárra vitték és ott a helység házában közszemlére kitétték. A vizsgáló, bírónak ezt tudtára adták, ki azonnal eljött, hogy rendelkezék a hulla ugyanazonosításáról és annak eltakarításáról.

A vizsgáló bíró oda jött és mindenekelőtt Solymosinét hívatta oda, hogy ismerje meg, vajon a talált hullát az ő lányáé-e vagy sem. Solymosinén és ennek idősb lányán Zsófin kívül, még több tiszaezlári paraszt nő és férfi is jött a helység házára, a többiek közt Habosné és Huriné, ez utóbbi Solymosi Eszter kereszt anyja, kinél Eszter az utolsó időben szolgálatban állott.

Midőn Solymosiné a hullát megpillantotta, sírva borult arra, csókolta, könnyeivel áztatta arcát, rá ismert meghalt lányára és mindenki kétségtelennek tartotta az anya kimondását.

Furcsa, szólal föl Solymosi Zsófi, hogy Esztert a halál és a víz annyira kinyújtotta. Most nekem sokkal nagyobbak tetszik, mint életben volt, és arcza is egészen másképp néz ki.

— Az nem csoda, jegyzé meg egy paraszt asszony. Azt mondják, hogy a halál minden embert kinyújt, úgy szinte az arcza is megváltozik. Hisz annak most már több két hónapjánál, hogy Eszter elveszett.

Solymosiné e szavakra fölegyenesedett, a hulla arczára pillantott és vonásai kétséget fejeztek ki.

— És miért van az, hogy feje egészen le van borotválva? jegyzé meg Huriné.

— Ez valami szőke lány volt, tévé hozzá Habosné, Esztert pedig barnának ismertem.

— Halljuk az anyját, mit mond ehhez Solymosiné? Tekintse meg jól, igazán lánya holt teste-e ez? kérdé a vizsgáló bíró.

— A hátán egy anyajegy van, ha azt ott látom, akkor ez csakugyan az én szegény Eszti lányom. A halál nagyon megváltoztathatta.

A holt testet fölemelték, úgy hogy annak hátát jól lehetett látni. Azon semmiféle anyajegy nem volt látható.

— Ez nem az én lányom, ez egy idegen személy, kiált föl Solymosiné.

— Vigyázzon mit mond, inté őt a vizsgáló bíró, csak az imént lányára ismert, most pedig azt mondja, hogy nem az.

— Megmernék rá esküdni, hogy nem az, állítá leghatározottabban Solymosiné.

Éppen ebben a perczben kocsi állott meg a helység háza előtt és abból egy úr szállott ki. Ez a megye egyik kerületi orvosa volt. Azonnal hozzálátott a hulla megtekintéséhez. Míg ez történt, a parasztok egymás közt suttogtak. Künn az utcán a lakosság összecsődült, mindenki kíváncsi volt a vizsgálat eredményére. A vizsgáló bírónak jelentették, hogy az elfogott zsidók védője, Haymann ügyvéd a szobába akar jönni és jelen kivan lenni a vizsgálatnál.

— Ezt én meg nem engedhetem, mond a vizsgáló bíró. Itt csak olyan egyének lehetnek jelen, kiket én jónak látok meghívni. Adják ezt Haymann úrnak tudtára.

A orvos azalatt megvizsgálta a hullát.

— Láthatni-e ezen a holt testen elkövetett erőszak nyomát? kérdé a vizsgáló bíró az orvost.

Látni-e, hogy annak torka el volt metszve?

— Nyakán legcsekélyebb nyoma sincs a metszésnek, válaszol az orvos. Mennyi ideje annak, hogy Solymosi Eszter eltűnt?

— Az éppen két nappal virág-vasárnap előtt történt, péntek napon, ekkor kezdődött a zsidók húsvétje, mond Huriné.

— Akkor ez a holt test nem lehet Solymosi Eszteré, mond az orvos.

— Miből gyanítja ezt, doktor úr? kérdé a vizsgáló bíró.

— Mert ez a hulla legfeljebb 8—10 nap óta volt a vízben, válaszol az orvos.

— Az igaz, szólt a vizsgáló bíró, nekem is föltűnt ezen holt testen az, hogy még oly kevésbé van dekomponálva, de én nem vagyok szakértő.

— Melyik itt a jelenlévő személyek közt Solymosiné? kérdé az orvos.

— Én vagyok az, nagyságos uram, válaszol a keresett.

— Beteges volt-e a kend lánya? kérdé az orvos.

— Dehogy volt, soha életében nem volt beteg, inkább olyan egészséges volt mint a makk, volt az anya válasza.

— Az igaz, mondák Huriné és Habosné. Mindig jó színben volt.

— Ez a személy hosszas betegségben szenvedett, minden arra mutat, hogy mellbetegségben halt meg, állítá az orvos. Ha őt föl boncsolnák, azt lehetne látni, hogy tüdeje egészen el van emésztve.

— Solymosi Eszter márczius 31-dikén tűnt el, mond a vizsgáló bíró, erről a holt testről pedig azt mondja doktor úr, hogy legfeljebb 8—10 napos. Anyja azt állítja, hogy egészséges volt, doktor úr pedig azt mondja, hogy ez a személy mellbetegségben halt meg. De hát a ruházat? Solymosiné talán ezekben is tévedett. Ezek a ruhák csak hasonlítanak ahhoz, a melyet Eszter eltűnése napján viselt, de még sem azok.

— De már kérem alássan, nagyságos uram, a ruha ugyan az, állítá Solymosiné. Im itt van még az a folt is lajbliján, azt én fétoztam egyik ócska ruhából, ha tetszik, mindjárt elhozom a ruhát méltóztassanak megtekinteni, ha nem ugyanaz-e? Elhozom a ruhát?

— Menjen el, Solymosiné, de siessen vissza.

Solymosiné távozott, a vizsgáló bíró az alatt az orvossal beszélgetett.

— Itt valaki azt a megjegyzést tette, hogy Solymosi Eszter barna, ez a személy pedig, melynek holt teste előttünk fekszik, szőke volt, mond a vizsgáló bíró. Honnét lehet ezt megismerni?

— Azt igen könnyen megismerhetni szemöldeiről. Szőke személyeknél is a szemöldek rendszeren valamivel barnábbak feje hajánál, válaszol az orvos.

Ez a személy pedig nagyon világos szőke lehetett.

Hány éves volt Solymosi Eszter?

— Azt én legjobban tudom, mert én voltam keresztanya. Ő akkor született, mikor az a jó termésünk volt, de nem nyáron, hanem karácsonykor, állítá Huriné.

— Akkor tehát, mond az orvos, alig volt több 14 évesnél. Ezen személy pedig legalább is 20 éves lehetett és mint azt igen jól lehet látni, tökéletesen kifejlett nő, ki már a világot nagyon ismerte, úgy hogy betegsége is nembeli kicsapongásainak következése volt.

— Solymosi Eszterről pedig mindenki azt állítja, hogy példás életű erkölcsös lány volt, mond a vizsgáló bíró.

— Az volt biz az isten adta, mondák egyhangúlag Huriné és Habosné. Még legnagyobb ellensége sem mondhat rá legkisebb rosszat se.

Solymosiné visszajött. Egy ruhát hozott magával, melynek felső részéből egy mintegy három négyszög hüvelyknyi nagyságú darab ki volt vágva. Ez tökéletesen ugyan azon színű, kelméjű és alakú volt mint a folt, melyet a hulla ujjasán lehetett látni.

— Ha ez a holt test, mond a vizsgáló bíró, nem a Solymosi Eszteré, de a ruha még is ugyan az, melyet az eltűnt lány eltűnése napján viselt, akkor az a kérdés merül föl, miképp jutott ez a személy Solymosi Eszter ruháihoz, melyek, mint látom, és mint itt többen észrevették, nem is illik erre a holt testre?

— Az nem történhetett másképp, vélekedék az orvos, mint úgy, hogy Solymosi Eszterről leszedték a ruhát, hogy azt erre a holt testre adják.

— Ezt nem is lehet másképp megmagyarázni, mond a vizsgáló bíró.

— Én még két gyanús jelt látok itt, mond az orvos.

— Mi az? kérde a vizsgáló bíró:

— Jobb keze csuklóján az látszik, hogy kötéllal erősen meg volt szorítva, a másik jel, hogy egész haja le van borotválva. Ez csak halála után történhetett, mert föl nem tehető, hogy egy fiatal paraszt lány borotvált fejjel járjon. A haját holt testekről kórházakban szokták leborotválni és azt haj fodrászoknak eladják.

TIZENHARMADIK EEJEZET.

A két csősz.

A Tiszadadánál talált hulla megvizsgálásából kifolyólag bebizonyult, hogy Solymosi Eszter holt testét gyilkosai levetkőztették és annak ruháiba öltöztettek egy idegen hullát. Így tehát egy új bűntény forgott fenn, nem ugyan az, hogy a másik hulla megnyerésére egy más lányt öltek meg, mert az orvosi láttelemből világosan kitűnt, hogy azon hulla, mely most Tiszaeszláron a község házában volt, az erőszak nyomait nem viselte magán, és hogy azon személy mellbetegségben s így természetes halállal múlt ki, hanem hogy ez utóbbit vagy kiásták valahonnét vagy pedig, mi több valószínűséggel bírt, azt valamely kórházból lopták vagy megvásárolták, mire azon körülmény is mutatott, hogy haja fejről le volt borotválva. A jobb keze csuklóján mutatkozó kötéllal való megszorítás jele pedig azt sejteté, hogy az valamely tutajhoz vagy csónakhoz volt kötve és úgy úsztatták azt le a Tiszán.

Egy nappal a hulla megtalálása előtt a Tiszán csakugyan láttak egy tutajt, mely Tokaj felől jött és a víz mentében indult tova Tiszafüred és Szolnok irányában. Így tehát szükséges volt megtudni, vajjon nem ez úsztatta-e a Tiszadadánál a parton talált holt testet. E tekintetben a fölvilágosításra nem kellett sokáig várni.

A vizsgáló bíró mintha többszörösítette volna magát, majd Nyíregyházán volt, majd Eszlárra, Tiszalökre és a hulla megtalálása után Tiszadadára is ment.

Egy napon, a vizsgáló bíró éppen Tiszadadán járt, egy csősz a parasztnak azt beszélte, hogy látta, midőn egy tutajon, melyen több oláh és orosz; tutajos volt, két zsidót is pillantott meg, hogy ezek az emberek ott kikötöttek és egy holt testet szállítottak partra, melyet ott hagytak, azután ismét a tutajra mentek és tovaeveztek.

A vizsgáló bíró ezt az embert azonnal magához rendelte, hogy őt kihallgassa.

— Igaz-e, kérde tőle, hogy kend látta, midőn Tiszadadánál bizonyos tutajosok kikötöttek és a partra egy holt testet vittek?

— Igaz, nagyságos uram, magam szemével láttam.

— Mikor történt ez?

— Tegnap előtt, elég későn este, jóval nap lemente után.

- Akkor már sötét volt s így kend nem vehette ki arcukat.
- Nem volt még annyira sötét, hogy ne láthattam volna, hogy ugyan azok az emberek, kiket már előbb láttam.
- Hol látta kend őket?
- Jóval feljebb, Dadánál. A tutaj nagyon lassan hajt lefelé még víz mentében is. Egyébiránt az ár nem is mindenütt egyformán sebes, némely helyütt alig látni, hogy a Tisza folyik.
- Sokan voltak-e a tutajon?
- Elegen voltak biz azok, megolvastam. Mind össze tizenketten voltak.
- Tótok?
- Volt köztök tót is, vagy inkább orosz, de többen közülök oláhok voltak.
- Honnét tudja ezt kend?
- Azt könnyű tudni, az oláh másféle ruhát visel, inge hosszabb és tüszü van derekára kötve, de ha egyformán lettek volna is öltözve, meg lehetett volna őket ismerni, mert némelyek közülök oláhuul, némelyek pedig oroszul beszéltek.
- Hallotta kend mit beszéltek?
- Hallottam, de nem értettem. Jártam ugyan oláhok és oroszok közt, egy pár szót értek is nyelvükből, de nem sokat.
- Hányan lehettek?
- Tizenketten, köztük két zsidó.
- A zsidókat hogy ismerte meg kend?
- A zsidót könnyen meg lehet különböztetni a kereszténytől.
- Rajok ismerne-e kend, ha ismét látná?
- Rajok biz én.
- Volt-e a tutajon holt test?
- Akkor, mikor először láttam, még nem volt, de midőn kikötöttek, akkor már volt. Alkalmasint a tutaj hátuljához volt kötve és a víz alatt úsztatták.
- Mit csináltak azzal a holt testtel? Mondja el kend körülményesen.
- Mikor kikötöttek, kivitték magokkal a szárazra és ott hagyták a part szélén. Egy darabig még körül vették, a zsidók babráltak is valamit rajta. Az egyik mindig körültekintett, nem jön-e valaki. Engem nem láthattak, mert én a gabona közt állottam és leguggoltam.

Valami egy félóraig ott voltak a holt test körül, suttogtak egymás közt, azután ismét vissza mentek a tutajra, megoldották azt és lefelé eveztek. Én azután oda mentem és láttam, hogy az valami vászon cseléd holt teste, az egyik karjára kendő volt kötve. Én azután tovább mentem. A tutajosokat még egy ideig láttam a Tiszán. Mikor hallottam, hogy a holt testet innét elvitték Eszlárra és azt. mondták, hogy az az elveszett lány holt teste, mindjárt eszembe jutott, hogy az lehet az, melyet itt Dadánál partra szállítottak.

Miért nem tett kend mindjárt az előjáróságnál jelentést arról, a mit látott?

— Nekem arra semmi gondom nem volt, az nem az én dolgom.

— Fölismerné-e kend a holt testet, ha megint látná?

— Már rá is ismertem. Tegnap ott jártam Eszláron és láttam azt a helység házán. Még a kendő is karjára volt kötve.

A vizsgáló bíró még néhány mellékes lényegtelen kérdést intézett a csőszhöz és meghagyta neki, hogy készen tartsa magát, ha ismét behivatnék, hogy tanúságot tegyen, Tiszaeszlárra vagy Nyíregyházára jönni. Azután elbocsátván a csősz, ő maga visszautazott Eszlárra, onnét pedig Nyíregyházára.

Harmad napra a Tiszadadánál partra kitett hulla megtalálása után a vizsgáló bírónál egy csősz jelentette be, ki fontos fölfedezéseket kíván vele közleni, ezt azonnal maga elébe bocsátotta. Ez egy tiszzaeszlári csősz volt.

— Mi újságot hoz kend? kérdé a vizsgáló bíró

— Hát bizony csak azt, hogy tegnap a zsidók ott jártak éjjel a temetőben nálunk Eszláron, ott egy sírt ástak volt fel, az az, a sir már ásva volt, tegnap pedig mikor oda jöttem, azt ismét tele hányták földdel.

— Zsidók?

— Zsidók voltak, ismerem is őket, az egyik a „Kutyabőr” a másik a „Taligatoló”. Aztán volt köztük két más, idegen, afféle hosszú kámzsás zsidó, meg egy ötödik, ezt nem ismertem.

— Az a kérdés, vettek-e ki a sírból holt testet, vagy belé temettek valakit abba?

— Azt hiszem, hogy belé temettek, vagy ha onnét holt testet kivettek, azt már akkor, mikor én oda jöttem, valahová elrejtették. Midőn észre vették, hogy jár valaki a temetőben, szétfutottak. Én egy darabig vártam, mi fog történni, a sir még nem volt egészen tele hányva földdel. Valami egy vagy másfél óra múlva megint vissza jöttek, szét néztek és minthogy nem láthattak, elvégezték munkájukat a sírnál és ásóikkal vállaikon el mentek.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A tutajosok.

Tiszadadánál talált holt test fölfedezése és a két csász vallomása némi világot vetett ugyan az elkövetett bűntényre, de még sem annyit, hogy annak nyomán a vádat az elfogott zsidók ellen meg lehetett volna indítani. Mindenekelőtt szükséges volt a tutajosokat megkeríteni, hogy ezek vallomásaiból kiszüljön, honnét vették a holt testet, ki adta azt nekik át, honnét kerítették az eltűnt Solymosi Eszter ruháját és ki volt az, ki a talált hullát fölöltöztette?

A táviratok mindent a mi történt a szélrózsa minden irányában elterjesztettek és így mindenki tudta, hogy bizonyos számú tutajosokat keresnek.

Kevés nap múlva csak ugyan történt is valami.

A tutajosokat elfogták és bekísérték Szolnokra. Oláhok és oroszok voltak, ruházatuk arra mutatott, de kettőt közülök, noha ezek is át voltak öltözködve és paraszt ruhát viseltek, azonnal fölismertek zsidóknak.

dóknak. Szolnokról ezeket az embereket azonnal Nyíregyházára szállították vasúton.

A tutajosok elfogatása mindenütt az egész országban nagy izgalmat és föltűnést kellett, mert már mindenki azt hitte, hogy a valóság ki fog derülni.

Ugyan ebben az időben egy Rosenberg nevű rabbinust is elfogtak. Erre ugyan is az sült ki, hogy ő volt azok egyike, ki egy lányt állított elő, kiről azt mondotta, hogy ez Solymosi Eszter, hogy Kassán járt és a lányt ott kerítette. Ez világosan azt bizonyította, hogy ő is részes ha nem is magában a bűntényben, de minden esetre a bűnpalástolásban.

A vizsgáló bíró most annyira igénybe volt véve a nyomozás által, hogy alig maradt ideje étkezésre és ő jókor reggeltől egész késő éjjelig mindig el volt foglalva, csak is vas természetének köszönhetette, hogy ki nem merült.

Most mindenek előtt a tutajosokat vette elő. Eleinte egyikőjük sem akart vallani, tagadták, hogy a hullának partra szállításáról tudnak, hogy közel Tiszadadához kikötöttek, csak később találkozott köztük egy, ki vallomásában elárulta, hogy mind az, mit a tiszadadai csász, kit vele szembesítettek, elmondott, csakugyan úgy történt.

— Ki volt az, ki nektek a holt testet átadta? kérdé ettől az embertől a vizsgáló bíró.

— Én annak az embernek nevét nem tudom. Ez egy idegen volt, kit soha sem láttam, volt a tutajos válasza.

— Rá ismerne-e kend, ha őt szembesítenék kenddel?

— Rá ismernék bizony.

— Hogy nézett ki? Le tudná-e kend őt írni?

— Egy magas, sovány zsidó volt, úrias ruhát viselt. Halovány, sötét vöröses haja, egy keveset kancsalított, elég hosszú hajlott orra volt. Jobb pofáján egy nagy tűzjegy volt, elől felső fogai közül egyike hiányzott, igen vastag szemöldökű, ajkait sűrű bajusz fődte, ha beszélt nagyon kitátotta száját, füleiben apró lencse nagyságú arany vagy sárga réz fülbevalói voltak. Vontatva beszélt, mintha mindig énekelne, és ilyenkor száját félre csavarta, kezei mindig mozogtak és ha járt, észre lehetett venni, hogy bal lábát egy kicsit húzta.

— Hol adta át kendteknek a holt testet?

— Oh, az jó messze van ide. Tiszaújlak és Vásárosnamény közt.

— Mit mondott, kié ez a holt test?

— Azt mondotta, hogy az egy lány, a ki anyjától megszökött és mivel minden pénzéből ki fogyott és nem mert vissza menni anyjához, nyomorúsága arra vitte, hogy a Tiszába ugorjon.

— És kendtek azt elhitték neki?

— Nem tudom, hitték-e mindnyájan, én azt tudom, hogy nem hittem.

— Hát azt nem mondotta, mi célja, micsoda szándéka van ezzel a holt testtel?

— Azt mi nem kérdeztük. Csak annyit mondott, hogy az a két zsidó, kiket velünk küldött a tutajon és a kik ott Vásárosnaményban szereztek magoknak olyan paraszt öltözetet, mint a mienk, mindent meg fognak nekünk mondani, mit kelljen tenni a holt testtel.

— És hogy történt, hogy ti oly könnyen rá állottatok mindenre? Nem tűnt-e föl nektek gyanúsak a dolog?

— Nekem mindjárt gyanúsak tűnt fel, de hát mi szegény emberek vagyunk, a zsidók jól megfizettek.

— Mennyit kaptatok?

— Nekem az ismeretlen zsidó öt nagy bankót adott.

— Százast vagy ötvenest?

— Óh dehogya, azt a kék bankót.

— Tehát tízes bankjegyeket. Az annyi mint 50 forint.

— Ötven forint új pénzben, régiben százhuszonöt.

— A többiek is kaptak pénzt?

— Nem sokat, egy-egy forintot új bankóban, azután mindegyike egy verdung jóféle gabonapállinkát. Hiszen csak nekem volt a holt testtel dolgom, meg a három zsidónak, ki velünk jött.

— Hát nem két, hanem három zsidó volt a tutajon?

— Három.

— Hát a harmadik hová lett?

— Az ugyanaz volt, ki nekem a pénzt adta, de ez Tokajnál elmaradt.

— Talán tokaji zsidó?

— Oda való, még harmincz forintot kellett volna tőle kapnom, ha minden szerencsésen megtörténik. Ezt nekünk Tokajról utánunk küldöttek volna Szegedre, a hol kikötöttünk volna, ha Szolnoknál el nem fognak. Még embereink mindegyikének is ígért egy-egy forintot. Én csak húszat kaptam előre. A másik harminczat megint visszavette, hogy magánál eltegye számomra.

— Tudja-e kend a nevét annak a zsidónak, a kinél a pénz van léteményezve?

— Nem tudom biz én.

— Miképp fogja tehát pénzét megkapni?

— Az a két ember, a két zsidó, ki velünk jött, Szegeden átadott volna nekünk egy írást és mi abból tudtuk volna meg a tokaji zsidó nevét.

— Mit tettek kendtek azután a holt testtel?

— A zsidók azt mondták, hogy azt ne tegyük a tutajra, hanem kezénél fogva kössük annak hátulsó oldalára és úsztassuk le víz alatt mindaddig, míg ide jövünk, akár Eszlárra, akár Lökre vagy Tiszadadára és így csak Tiszadadánál oldottuk azt le és mikor este oda értünk, kivittük a partra.

— A holt testre a ruhát még Tiszaújlaknál vagy Vásárosnaménynál adták rá?

— Nem, hanem Tokajon felül.

— A kendőt a festékekkel is?

— Azt is.

— És kendtek egyszer sem kérdezték, kinek a holt teste az?

— Nem kérdeztük, de ők még is megmondották, hogy az egy lányé, ki Tiszaeszlárra való.

— Hallottak kendtek arról valamit, hogy itt mi történt? Hogy itt egy lány tűnt el és azt hiszi mindenki, hogy azt a zsidók a zsinagógában ölték meg?

— Mi arról semmit sem hallottunk az egész úton. Csak midőn Szolnokra vittek, akkor beszéltek arról a perzekutorok.

— A tutajon levő zsidók egy szóval sem árul tak el abból valamit?

— Nem. Ha maguk közt beszéltek, ez németül és zsidóul történt.

A vizsgáló bíró még több kérdést intézett a tutajoshoz, de ez többé nem tudott mondani. Miután vallatását elvégezte, a többi orosz és oláh tutajosokat vallatta. Ezeknek válasza az elsővel, ki a tutaj tulajdonosa volt, majdnem mindenben összevágott, csak hogy ezek még kevesebbet tudtak mint ő. Ezután a két zsidó tutajost rendelte maga elébe. Ezek vallomása az oláh és orosz tutajosokéval sok pontban ellentmondásban állott. Azt vallották, hogy a holt testet közel Eszlárhoz találták és azt el akarták temetni, de észrevévén, hogy valaki van a gabonában, lemondottak e szándékukról és a holt testet a parton hagyták. Azt hitték, hogy azt más napon reggel meg fogják találni s mások eltemetik. Tagadták a hulla fölöltötését idegen ruhákkal, azt mondták, a ruhák, melyekben partra tették, már akkor is rajta voltak, mikor a vízben látták úszni a holt testet. Szóval, belőlök semmiféle fölvilágosító vallomást nem lehetett kicsikarni.

Midőn a vallatást bevégezte a vizsgáló bíró, huszárja Haymann ügyvédet jelentette be nála és ez nem sokára belépett.

— Nagyságos uram, mond a zsidó ügyvéd, miután látom, hogy én azon embereknek, kik arra szólítottak föl, hogy védelmüket magamra vállaljam, semmi hasznára nem lehetek, nagyságod ugyan is sem azt nem engedte meg, hogy a Tiszadadánál a folyóból kifogott hulla megvizsgálásánál jelen legyek, sem pedig azt, hogy az elfogottakkal szólhassak, ezennel van szerencsém kijelenteni, hogy én a magamra vállalt ügyvédi tisztemtől vissza lépek és ezt más három általam kijelölendő budapesti keresztény ügyvédekre kívánom ruházni.

— Visszalépését elfogadom, a mi pedig az ön által kijelölendő három fővárosi ügyvédnek ön által történendő ügyvédi kötelességek átruházását illeti, az ellen tiltakozom.

— Miért tiltakozik az ellen nagyságod?

— Mert önnek attól a percztől kezdve, melyben

az ügy vezetésétől vissza lép, ahhoz többé semmi köze.

— Én csak feltételesen lépek vissza.

— Erről ön nyilatkozatában, melyet csak az imént tett előttem, szót sem szólott, ezt csak most mondja.

— De nekem hatalmamban áll mint ügyvédnek magam helyett mást fölhatalmazni.

— Csodálom, hogy mint ügyvéd a különbséget egy fölhatalmazott és egy ügyvéd közt nem ismeri. Egy fölhatalmazott fogadhat ügyvédek, fölhatalmazhat másokat, mindent tehet, a mit maga a pörös fél jogosan tehet, mert egy meghatalmazottnak hatásköre kiterjedtebb egy ügyvédénél. Önt a vádlott felek csak ügyvédüknek vallották, nem pedig meghatalmazottnak.

— Akkor hát legalább azt engedje meg nagyságod, hogy őket arról értesítem, hogy ügyüket többé nem fogom védeni.

— Erről majd magam fogom őket értesíteni.

— És így ők védő nélkül maradjanak?

— Midőn ön visszalép a védelemtől és ők erről értesítettni fognak, vallhatnak és bizonyosan vallani is fognak más ügyvédet.

— Azok a szegény emberek soha sem hagyták el ezt a vidéket, senkit sem ismernek Budapesten, hogy vallhatnak tehát ügyvédet vagy ügyvédeket?

— Családjaik tehetik azt az ő helyükbe. Kijelölhetnek, fölfogadhatnak ügyvédeket. Ámbár ez igen piszkos és gonosz ügy, de az ügyvédség olyan, mint az orvosi állás, az orvos, még a legkétségbeesettebb betegségek gyógykezelését is átvállalja.

— Én oly férfiakat fogok a vádlottak családjainak kijelölni, kik előtt nagyságod nem fogja megvonni azokat az eszközöket védelmükre, melyeket előttem elzár.

— Abban csalatkozik ön. Én senkinek sem fogok nagyobb kedvezményeket nyújtani, mint aminőket a törvény megenged.

— Azok közt képviselők is vannak. Legyenek azok képviselők, államtitkárok, maga a miniszterelnök is, egyik sem fog több kedvezményeket nyerni a vizsgálat befejezése előtt, ezért kezeskedem.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Két angyal.

Cserjésyék háza június hó első napjától kezdve látogatottabb volt mint mindeddig, mert oda két rendkívül szép nő érkezett volt meg. E nők egyike Cserjésyné nővére Szakoly Bella, a másik ennek barátnéja, Goldberger Judit volt.

Maga Cserjésyné is Szabolcsmegye egyik legszebb úrhölgye volt, de mindenki, ki nővérét Bellát megpillantotta, ez utóbbinak nyújtotta volna Erisz almáját, ha őt szemelték volna ki arra, hogy úgy mint egykor Priamus fia ítéletet hozzon az Ida hegyén. Szakoly Bella szőke, magas, karcsú, valóságos Psyche alak, szabályos arcvonású, alig több mint 18 éves volt. Arcza kifejezése oly igéző, elbájoló volt, hogy lehetetlen lett volna még egy Xenokratesnek is az ő megpillantásánál hidegnek maradni Ebben az arcban ugyan is minden egyesülve volt, mi egy férfit elragadhat. Szellemesség, szendeség, szívjóság, ártatlanság, nőiesség, szóval minden, mi a nőt magasbra helyezi a férfi nem fölött.

Goldberger Judit mint barna szépség nem csak mit sem engedett női szépségben barátnőjének, sőt női szépségek méltánylói őt Bellának elébe tették volna. Judit épp oly magas volt, de alakja kifejlettebb. Arcza bőre oly vakító fehérségű, oly finom és átlátszó, a rózsapír, mely arczáin előmlött, mintegy oda leheltnek tetszett. Szemei nagyok és barnák, némi távolságra korom feketeségűeknek tűntek föl, sűrű és hosszú fölfelé kanyarodó szempillák árnyékolták azokat s szemjüket elragadóvá, ellentállhatatlanná tették. Juditban nagyon is megvolt szépségének és ennek varázserejének öntudata és ő ezt nem is titkolta.

Bella és Judit Budapesten együtt nevelkedtek föl ugyan egy nevelőintézetben és a barátság gyöngéd lánczai annyira összefűzték őket, hogy egymástól elválhatatlanok voltak. Judit egy fővárosi milliós nagykereskedő lánya volt. Tanulmányait Bellával ugyanegyidejűleg végezte és midőn mind kettejének egymástól válnia kellett volna, szívrendítő jelenet fejlődött köztük. Egymásnak nyakába borultak, sírtak, zokogtak, mert meglátszottak arról győződve

lenni, hogy egyike a másik nélkül nem fog élni. Úgyszólván egyike a másiknak kiegészítője volt.

— Hát valóban el kell-e válnunk egymástól ? kérde Judit. Mi kényszerít téged, hogy a fővárost itt hagyd? Nem bírsz-e annyi hatalommal szülőid fölött, hogy őket Budapesten maradásra bírd? Lám, az én szülőim engem annyira szeretnek, hogy ha azt kívánnám tőlük, hogy Ázsiába menjenek lakni, eljönnének velem.

— Anyám szívesen megtenné ezt értem is, de nem atyám. Ő annyira szereti a falusi életet, hogy a világért oda nem hagyná az ő kedves alföldjét, a Tiszát, a délibábos rónát, lápjait gólyáival, kócsagjaival, basadombjaival. Őt semmi földi hatalom nem vonhatja el onnét, mond Bella. De, tévé hozzá rövid gondolkodás után, ha szülőid annyira szeretnek, hogy mindenhová elmennének, a hová te kívánod, bírd rá atyádat, hogy telepedjék meg nálunk, vegyen az alföldön jószágot. Lám, éppen Nánán is van egy ilyen eladó, a Telkey jószág, és nem is drága.

— Nem Bella, atyám részvényekkel üzérkedik, nem igen ért a mezei gazdasághoz, ez nem neki való lenne.

— De csak elbocsátana téged látogatóba hozzánk, pár óra.

— Mi hasznom volna abból, ha csak pár hónapra mehetnék oda, ahol te vagy, ha nem lehetek örökké veled? De az is nagyon kétes, vajjon elbocsátának-e. Itt, míg a nevelő-intézetben vagyok, naponkint látnak. Még soha sem voltam tőlük hosszabb időre elválasztva.

— Ah, a szülők szeretete némelykor zsarnoksággá válik. Én annyira szeretnék itt maradni, de mivel szülőim szeretnek, azt kívánják, hogy haza menjek.

— Én azt hittem, hogy te nem mégy Nánára, hanem Eszlárra nővéredhez?

— Oda megyek, de mi az Nánáról Eszlárra? Oda minduntalan eljöhetnek vagy én rándulhatok Nánára. Ubul sógoromnak oly lovai vannak, mint a sárkányok, röpködnek s egy pár óra alatt ott vagyok, a hol lenni akarok. És bármennyire szeretem is a fővárosi életet, de változatosság kedvéért szívesen lennék pár hónapig Eszláron.

— Én borzasztónak találom a gondolatot ott lakni.

— Miért?

— Éppen most, midőn az a Solymosi Eszter féle ügy ott fölmerült, nem maradhatnék ott egy napig sem. Ha kimennék a faluba, attól kellene félnem, hogy mindenki hep-hepet kiált utánam és utoljára meg is köveznének.

— Oh, te kis bohó, hogy gondolhatsz ilyet? A mi magyar alföldi népünk éppen nem oly vad és türelmetlen, hogy ilyesmit föltehatsz rólok. Valóban szép volna tőled, ha velem jönnél. Nővérem nem antiszemita, sőt inkább rajong a zsidókért, ő Heinét Byron, Mayerbeert Mozart elébe teszi, bizonyosan nagyon szívesen fogadna. És gazdasága gyönyörű, senkinek, se a téglási, se a balmazújvárosi, és még a királytelki uraságnak sincs olyan parkja, mint Ubul sógoromnak. Azon felül a mi — vagy is nővérem háza olyan mint egy vendéglő, nálunk a sok vendég csak jön meg. Vannak ezek közt csinos és igen művelt férfiak is. Most egy idő óta Szentgothárdy is ott van.

— Szentgothárdy? Csaknem az, a ki azokat az antiszemitikus munkákat írta?

— De ugyan az.

— És azt hiszed, hogy én fajom és vallásom ellenségével egy fedél alatt tudnék élni?

— Miért ne? Talán megtérítenéd őt.

— Ki jön még hozzátok?

— Oh, az egész Szabolcsmegye, Dongay Bálint, Telkeyék, Szendrőyék, Mihálydék.

— Egy Szendrőy mint hallom nagy barátja Szentgothárdynak és épp oly nagy ellensége a zsidóságnak mint ő.

— Az igaz, azon fatális Solymosi Eszter-féle eset óta a mi szabolcsiaink nagy antiszemitákká lettek.

— És te még kívánhatod, hogy oda menjek?

— Mondom neked, hogy igen dicséretes dolgot végeznél, ha oda jönnél és mindnyáj okát megtérítenéd.

A fiatal hölgyek még egy ideig beszélgettek erről a tárgyról és Juditot Bella szavai gondolkodóvá tették. Még az napon ment szülőihez és elnondá nekik, hogy barátnője meghívta őt Eszlárra. Anyja mit sem akart erről hallani s még apjának sem tetszett az, hogy lánya kedvet mutatott oly helyre menni, hol hitsorsosait annyira gyűlölték.

Más napon reggel — ez volt az utolsó nap, melyet Bella a fővárosban töltendett, Goldberger Móricz — Judit apja — elég jókor távozott otthonról és délfelé haza jött. Nejével bezárkózott s vele mintegy félóráig beszélgetett. Judit még mindig a nevelő-intézetben volt s csak más napon, ha Bella elutaznék, tért volna vissza szülői házához, hogy legalább pár óráig hosszabbíthassa meg az együttléte barátnőjével.

Goldberger a nevelő-intézetbe ment és az intézet tulajdonosnőjét arra kérte, hogy lányával négy szem közt szólhasson, mi meg is történt.

— Neked, kezdé az apa, kedved volna barátnőddel Eszlárra menni?

— Megvallom nagyon szeretném, ha falun lehetnék. A főváros a holt évadban borzasztóan unalmas. A lóversenyek ideje is elmúlt. Szeretem a változatosságot.

— Anyáddal szólottam e tárgyról. Ő neki nincs kedve téged magától elbocsájtani. Most azonban nagy célokat lehetne elérni, ha te oda mennél és követnéd utasításaimat.

— Nincs szükségem azokra. Azt akarod, hogy az antiszemitákat megtérítsem.

— Kitaláltad. Te szép vagy, neked az könnyű dolog lesz.

— Magam is azt hiszem. De mielőtt töletek válnék, egy pár kérdést szeretnék hozzád intézni apám.

- Hallom a szép szót.
- Azt tudom, hogy te nem tartozol az orthodox zsidókhoz.
- Bizonyosan nem. Mit akarsz ebből kihozni?
- Olvastad-e valaha a talmudot?
- Hogy kérdezhetsz ilyesmit? Hogy olvastam volna?
- Így tehát annak tanait nem ismered?
- Mi gondom nekem tanokra. Én csak egy tant ismerek, ez abból áll, hogy kell az embernek vagyont szerezni.
- De még is hallottál arról egyet s mást?
- Akár mennyit.
- És jó barátságban állasz rabbinusainkkal?
- Annyira mennyire.
- Mit tartasz erről a tiszta-eszlári esetről?
- Az egészet az antiszemitéktől fölfujt dolognak tartom.
- Te tehát nem hiszed, hogy zsidók ölték meg azt a tiszta-eszlári lányt?
- Azt nem. merném mondani. Gyilkosok épp úgy létezhetnek a zsidók mint a keresztények közt.
- Tehát hiszed, hogy ők ölheték meg azt a szegény lányt?
- Miért ne?
- Vallási célokból?
- Azt nem mondom és megvallom, nem ishiszem.
- De azt mondják, hogy igen sok körülmény arra mutat, hogy ez úgy történt. A tiszta-eszlári zsinagógában vérfoltokat is találtak.
- Ez mese.
- De ha ez még is úgy volna?
- Az nem lehet. Minden zsidó irtózik a vérontástól.
- Ez nem mindig volt így. Jephta lányát áldoztatta föl.

— Az egész biblia nagy mese.

— Ezt nem minden zsidó tartja így. Mit tudunk mi arról, mint gondolkodnak a lengyel és muszka zsidók?

— Oh, ezeket az ördög hozta Magyarországra.

— Én azt hallottam, hogy ezeknek szertartásaik egészen elütnek a mieinktől.

— Azt én is hallottam.

— Hát ha ezek ölték meg és egy pár buta magyarországi zsidót is bűnrészességre csábítottak.

— Az talán nem éppen lehetetlen, de ezt nekünk soha sem szabad megengednünk. Nem szabad ilyesmit lehetőnek tartanunk, ez a mi vallásunkra árnyékot vet. A keresztények azt mondanák, valamint már mondják is, ha egy vallásban vannak tanok, melyek gyilkosságot, véráldozatot parancsolnak, az ilyen vallást nem szabad megszenvedni az államban.

— Elég, édes atyám. Egyebet nem akartam tudni. Ezt ugyan a fölvilágosodott zsidók részéről nagy hibának tartom, hogy mindnyájan érdeklődnek

egy pár gyilkosért, de talán lehetnek oly döntő okok, melyek ezt az érdekközösséget szükségessé teszik. Mindegy. Tudom, mihez kell magamat tartani. Elmegyek Bellával Eszlárra és rajtam nem fog múlni, hogy valamennyi antiszemitát elcsábítsak.

Goldberger távozott. Judit barátnőjét azzal a jó hírrel örvendeztette meg, hogy meghívását elfogadja. Bella rögtön táviratozott nővérenek és tudtára adta, hogy Goldberger Juditot magával akarja hozni, ha nővére kész őt szívesen fogadni. A táviratra pár óra múlva érkezett válasz. Ebben Cserjésyné kijelentette, hogy Bellát épp oly szívesen látandja magánál mint Juditot.

Más napon mind ketten oda hagyták a fővárost és. ugyan azon napon délután Eszláron voltak.

Cserjésyék háza ismét zsúfolva telve volt vendégekkel. Telkey, Szentgothárdy és Szendrőy is ott voltak. A két bájló hölgy megérkezése az egész férfivilágot elragadta. Most is mint mindig pártok alakultak, az egyik a szőkék, a másika a barnák mellett volt kész lándzsa törésre. Bellát és Juditot két angyalnak nyilvánították.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A középponti izraelita iroda.

Goldberger és neje Judit lányukat bálványozták. Ha Szakoly Bella esetlegesen egy hóval elébb végzi tanulmányait, mint ez történt és Juditot májusban, nem pedig júniusban hívja meg vendégül Tisza-Eszlára, akkor kétségtelenül kosarat kap, talán nem Judittól, mert a szép zsidó hölgy, mint azt szájából hallottuk, szerette a változatosságot, de szülői, kivált anyja azt meg nem engedi, hogy házuk dísze, gyöngye, gyémántja távozzék és Goldbergerék meg legyenek fosztva az alkalomtól, hogy vele büszkélkedjenek.

Goldberger ugyan is a legbüszkébb ember volt az egész budapesti izraelita hitközségben. Az ő és neje büszkeségét majdnem dölyfösségnek lehetett nevezni, kivált azóta, mióta nemességet nyert és neve elébe birtokáét is oda írhatta mint: aranyvári Goldberger. A boszniai hadjárat alatt az osztrák-magyar hadseregnek szállításokat tett, melyek által vagyona egy millió 800 ezer forinttal szaporodott és ő egy nagyon befolyásos képviselő közbenjárására, ki már több rendjelekben gyönyörködő egyénnek ilyféle csecsebecsüket kieszközlött, a vas korona rendet és a báróságot remélte megkapni. Az ő és azon képviselő szerencsétlenségére azonban ezen rendjel és címekkel való üzlet egy nagy botrányt keltő pör által ideiglenesen beállítatott, anélkül azonban, hogy Goldberger a reményről ezek megnyerésére lemondott volna.

Goldbergernek több gyermeke volt. A legidősebb, Náczi, hadnagy volt egy huszár ezrednél.

Egy napon egy fiatal huszár tiszt beállít Goldbergernél tisztársra Náczi ajánló levelével és Goldberger őt estélyre meghívja. Az estélyhez az összes fővárosi zsidó plutokrácia, többnyire a Goldberger és neje rokonsága is meg volt híva. Ez oly számos volt, hogy annak tagjai három termet megtöltöttek.

— Mondja nekhem khedves hadnagy úr, kérdé Goldbergerné a fiatal tisztet, mikhént viseli magát az én Náczi fiam? Szerethik-e őt a regimentnél?

— Oh, hogy ne szeretnék. Ő a legelegánsabb tiszt nálunk, legszebb lovai vannak és a mellett a legjobb czimbora. Jószívű, adakozó, ha bármelyikünk megszorul pénz dolgában, csak hozzá megyünk, mindnyájunkat kiségit a bajból. De még nem fordult elő eset, hogy vissza nem fizette volna valaki a kölcsönt. A ki ezt tenné, azt a többiek meg nem szenvednék az ezrednél. És minő estélyeket ad, ő nála minden a legnagyobb chickel megy, mondhatom, ő valóságos gyöngye ezredünknek.

— Gyöngyhe! kiált föl Goldbergerné, úgy hogy azt az egész első teremben lehetett hallani.

— Hallották önök, hölgyeim és uraim, szól Goldberger a legközelebb állókhoz fordulva, az én Náczi fiam a regiment gyöngye?

— A regiment gyöngyhe! ismétlék mind azok, kikhez Goldberger szólott.

— Gyöngyhe! visszhangzék a teremben.

— Gyöngyhe! hallatszott a második teremben, Goldberger urnák gyöngyhe van!

— Gyöngyhe! hangzott a harmadik szobában is, anélkül hogy valaki tudta volna, mire vagy kire vonatkozik az.

Még künn a cselédek is mind a gyöngyről beszéltek.

Mondottuk, hogy Goldbergeréknek több gyermekük volt. Náczin és Juditon kívül még négy fiú és öt lány, mindössze tehát tizenegyen.

A fiatal Goldberger sarjadék homlokára születésüknél Aphrodité kísérőnői a kegyistennők nem illesztettek csókokat és Budapesten rútabb gyerekeket Goldbergeréknél alig lehetett találni. Az egyetlen Judit volt a kivétel. Mindnyájan hasonlítottak apjukhoz, Goldberger pedig Shakespeare Kalibán-jához vagy ha éppen hízelegni akarnók, Hugó Viktor Quasimodojához.

Goldbergerné fiatalabb korában csinos asszony volt és udvarlói száma nem volt éppen kicsiny. De ő hű maradt férjéhez és erényéhez nem férhetett legkisebb gyanú sem. Csak egyszer gyöngült szíve, midőn egy fejedelmi vérből származott gavallér kezdett neki udvarolni. A fiatal D... H... herceg valóságos belvederei Apolló vagy Antinous volt. Neki Goldbergerné nem tudott ellent állani és egy évvel ezen fiatal szép herceg bemutatása után született Judit. Csak egyszer lépett Goldbergerné az erény útjáról a házasságtörés ösvényére és e félrelépés gyümölcse a szép Judit volt. Goldberger tudta vagy legalább gyanította e viszonyt, de semmivel sem árulta el bosszankodását és féltékenységét, hanem azért még is megbosszulta azt, mert azon egy év alatt, míg a fiatal herceg Budapesten időzött, valamennyi jószágai és egész ingó vagyona tulajdonost cserélt és átszivárgóit Goldberger birtokába.

Goldberger az napon, a melyen Judit fölemlítette Bella meghívását, este klubjába ment. Ez a Ferencz-József rakparton volt. A klub címe: „Központi izraelita iroda” volt.

Valamint a magyarországi lapokon a lap címe után olvashatni: politikai, közgazdaság és társadalmi napilap, úgy e klub is politikai, közgazdasági, társadalmi, de még ezen kívül zsidó egyházi klub is volt.

A tiszta-eszlári eset óta a klub sokkal látogatottabb volt mint különben, míg a nemzeti kassino termei szintúgy kongottak az ürességtől, az izraelita iroda termei zsúfolásig megteltek és ott legélénkebb viták tartattak.

Az oláh tutajosok elfogatása a rémülést, mely már Scharf Móricz vallomása óta igen magas fokra hágott, még inkább növelte. Mindnyájan azt mondták, hogy most már a zsidók ügye elveszett, a bűnt többé nem lehet se palástolni se tagadni. Ehhez járult még az, hogy maga Haymann, a vádlottak ügyvéde is visszalépett a pör vezetésétől.

Midőn Goldberger a termék egyikébe lépett, az izraelita középponti iroda bizottsági tagjai éppen konferenciát tartottak.

— Ugy látszik, mond e bizottság egyik tagja Silberfeld Dávid, hogy föl kell adnunk az ügyet és követnünk azok tanácsát, kik azt mondják, hogy mi neológok megtagadjuk az orthodoxok tanait, meg kell engednünk, hogy a gyilkosság az orthodoxok által rituális célokból követtetett el.

— Nem, .nem, ezt soha sem szabad bevallanunk, kiállták többen.

— Önök tudják, uram, replikázott Silberfeld, hogy én mit sem tartok sem a mi, sem semmiféle más vallásra. Noha Proudhonnal egy pontra nézve nem egyezem, de azt, a mit a vallásról mond, én is osztom és azt mondom: „la religion c'est l'a théisme.”

Ha vannak oly buta bigott emberek a zsidók közt, kik azt tartják, hogy húsvéti étel ízetlen és egészségtelen keresztény vér nélkül, ha elég ügyetlenek, hogy magukat tetten kaptatják, hadd lakoljanak érte.

— Silberfeld úr meg nem gondolja, szólta utána Diainantkorn Izachár, hogy ha mi az ügyet elejtjük, a nép haragja és boszúállása nem csak az orthodoxok ellen, hanem ellenünk is fog irányulni. Nem hiszem, hogy Silberfeld úr kevesebbet törődjön a vallással mint én. Én vallásunk alapítójára Mózesre mit sem tartok. Miattam ott fullhatott volna belé a Nílusba. Ha jelenlegi gondolkodásom módjával akkor a Pharaó lányánál vagyok, bizonyosan visszatartom őt attól, hogy azt a haszontalan zsidó kölyköt a folyóból kihúzássa, ki később nekünk elég galibát hozott nyakunkra. De itt egészen más a kérdés. A keresztények az orthodoxok által el követett gyilkosságot épp úgy fogják ránk is tolni, mint ő rajok. Senkinek homlokára nincs írva, vajon neolog-e vagy orthodox, akkor lesz általános zsidó heccz, mint volt Muszkaországban és mindnyájan elvesztjük vagyónúkat.

— Azon az által lehetne segíteni, hogy egy manifesztet bocsátunk közre az összes neológ zsidóság nevében, a melyben kinyilatkoztatjuk, hogy mi minden szolidaritást az orthodoxokkal visszautasítunk, őket mindenben megtagadjuk, tanácslá Silberfeld. Végre pedig bevalljuk, hogy éppen a véráldozat kérdés az, mely a szakadást a neológok és orthodoxok közt előidézte.

— Oh, oh! kiáltanak mindnyájan.

— Tegyük félre a vallás kérdését, monda Saphirsee Azer. Mi itt mindnyájan a vallást többé kevésbé felesleges, unalmas és alkalmatlan intézménynek, valóságos komédiának tartjuk. De ha Silberfeld barátom javaslatát elfogadnánk, akkor az orthodoxokat fogjuk magunk ellen bősztíteni. Ezek pedig, azt el kell ismernünk, nagy hatalom. Náluk a túlnyomó szám és náluk a pénz igen nagy része, hihetőleg a legnagyobb. Maga Rothschild is az orthodoxokhoz szít. Nekünk tehát könnyelműen nem szabad szakítani velők. Elég baj, hogy ez a tiszta-eszlári dolog így történt, de már benne vagyunk, és ha az. orthodoxokat megtagadjuk, azzal legfeljebb is azt nyerjük, hogy a keresztények egy bűnnel többet rónak nyakunkba, minket árulóknak, hittagadóknak fognak tartani.

— Helyes, helyes! kiáltanak többen tapsolva.

— De hát mit javasolnak önök? kérdé Silberfeld. Az ügy oly rosszul áll a Scharf Móricz vallomása és az oláh tutajosok elfogatása óta, hogy abból többé nem lehet kibontakozni és mi egy pár számár eszlári zsidó miatt fogunk elveszni. Most meg éppen tájékozatlanok leszünk, miután Szabolcs megye egy rendeletet hozott, melynél fogva Eszláron még ügynököt sem tarthatunk, mert ha ilyet küldünk oda, eltoloncozzák. Mit használnak nekünk a löki, nyíregyházai, dadái, tokaji és király telki tudósítóink? A vizsgálatétel középpontja még is Tisza-Eszlár, oda pedig senki sem mehet, ki minket mindenről értesítene.

— Én tudnék valakit, szól belé Grolberger, aki ezt megtehetné.

— Kicsoda? kérdek többen.

— Az én lányom Judit.

— Leánya Judit! hangzott a teremben.

— Igen, uraim. Ő jó barátnője egy ottani földes úr sógornőjének, Szakoly Bellának. Ez most leutazik Tisza-Eszlárra nővéréhez, Cserjésnéhez és meghívta lányomat vendégnek. Judit ott maradhat, ha kell egy esztendeig is.

— Óh, ez pompás, szólt Diamanthorn.

— Az én feleségem ugyan nagyon ellenzi lánya leutazását. —

— Nem szabad elleneznie, kiált Saphirsee. Ha Groldberger úr leánya lemegy Tisza-Eszlárra, ő két, sőt háromféle minőségben igen nagy hasznunkra lehet. Először mint tudósítónk, másodsor mint — hogy is mondjam csak? Judit kisasszonyra a kém elnevezést nem akarom használni, én abban ugyan semmi becstelenítőt nem látok, kivált ha ez egy nagy ügy érdekében történik, nevezük hát el tapogatódzó, végre pedig Judit kisasszony olyan szép, hogy egy pillantása jobban veszteget mint bármi nagy pénzösszeg. Azt mondják, hogy az ottani vizsgálóbíró a legmegvesztegethetlenebb ember. Ismertem én már ilyen embert, önök is ismerték őt, idevaló híres megyei főtisztviselő volt. Ezt mint bírót lehetetlen volt akár czímeikkel, akár hivatalba kinevezéssel, akár pénzzel megvesztegetni. Egy nagyon szenzációs bűnfenyítő pörben, hol élet halálról volt szó, mert a vádlott szobalányát gyilkolta meg, hogy nála letéteményezett takarékpénztári könyvét elsikkasztassa, mindent meg kísérelt a család, hogy azt az urat levegye lábáról, anélkül hogy valamire mentek volna vele. Végre a család ügyvéde, ki a megvesztegethetlen bíró gyengéit ismerte, azt javasolta, küldjenek egy szép nőt hozzá és vigyék őt ez által kísértetbe. Ennek csakugyan nem tudott ellentállani és a bíró a dolgot egész a magyar forradalom kitöréséig elhúzta, akkor pedig a nagy zűrzavarban a Debreczenbe történt futás alkalmával a pöriratok elvesztek s az egész bűnfenyítő pör elaludt.

— Én tehát, mond Goldberger, Judit lányom szolgálatait szívesen fölajánlom.

— Éljen Goldberger, kiálta valamennyi bizottsági tag.

— Ez minden esetre igen nagy rugó azon pörben, de még ezzel nem tettünk mindent, mond Diamanthorn. Azoknak az embereknek védőre is van szükségük. Most, hogy Haymann nekünk három budapesti ügyvédet ajánlott, mert azt mondja, hogy ő nem képes a port megnyerni és a vádlottakat fölmentetni, ő maga ügyüket elvesztettnek tartja. Az általa ajánlott ügyvédek közül azonban csak egy, Pupák Sándor, ki híres kriminalista, vállalkozik a pör vitelére, a másik, Bokorpataki azt mondja, hogy ő magát nem akarja egy ily szennyes pör átvétele által kompromittálni, a harmadik hasonlóképpen vonakodott ezt tenni, de helyébe találtunk mást, így tehát csak arról van szó, kit fogadjunk Bokorpataki helyébe? Ennek oly embernek kell lenni, ki az egész port úgy szólván igazgatja, egy első rendű, tekintélyes kriminalistának.

— Úgy van, szóllanak sokan, de hát kit?

— Én csak egy ilyen embert ismerek Budapesten. Ez jó szónok, országgyűlési képviselő a főváros legnagyobb hírlapjának munkatársa, lelkiismeretlen, egy bizonyos ügyben kompromittálva van, valami sikkasztást követett el. Pártjánál, melyben szakadást tudott előidézni, első tekintélyű férfiú.

— Nevét, kiáltanak mindnyájan.

— Nem szükséges, hogy Diamanthorn nevét megmondja. Csodálom, hogy az ő jellemzéséből azonnal rá nem ismertek. Ki lehetne az, ha nem Aranymíves Károly?

— Ah, igaz, Aranymíves Károly, visszahangozák többen.

— Aranymíves Károlynál derekabb embert nem találhatunk, mond Silberfeld. Csakhogynél jócskán belé kell markolnunk zsebünkbe, ennél több ezres kell, mint másnál százazas.

— Nekünk elég pénzünk van, mond Diamanthorn.

— Mindnyájan, az egész izraelita központi iroda valamennyi tagjai hozzá fognak járulni a költségek fedezéséhez, szól Rubinfels Lévi.

— Kivévéen engemet, mond Goldberger.

— Miért éppen önt nem? kérdek a bizottsági tagok.

— Mert én a pör szerencsés sikeréhez többet adok mint önök mindnyájan együttvéve.

— Hogyan? hangzott a kérdés.

— Feledik önök, hogy én lányomat Juditot küldöm Eszlárra.

— Igaz, Goldberger úr lányát küldi oda, mondák elismeréssel a bizottsági tagok.

— így tehát megállapodunk Aranymíves Károlynál és én holnap a tárgyra nézve szólni fogok vele.

— Hát a költségek? kérdé Silberfeld.

— Itt nem szabad fukarkodni. A legmagasabb összegig kell menni, még ha egy millió lenne is, mond Goldberger.

— Mi könnyen szórja a pénzt, jegyzé meg Rubinfels, most hogy tudja, hogy az az ő zsebét nem fogja terhelni.

Goldberger mint legmagasabb összeget százezer forintot hozott javaslatba.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Aranymíves Károly ügyvéd.

Majdnem valamennyi európai nemzetnél vannak bizonyos példabeszédek, melyek kifejezik azt, mit tartanak az emberek leggonoszabbnak, legveszedelmesebbnek. Már a régi rómaiaknál a példabeszéd, hogy mi veszedelmesebb a kígyónál és tigrisnél e mondatban volt kifejezve: Aspide quid pejus? tigris, quid tigride? daemon, daemone quid? mulier, quid muliere? nihil, azt akarta kifejezni, hogy egy gonosz nő még az ördögnél is gonoszabb és hogy ennél már semmi gonoszabb nem létezhetik. Magyarország némely vidékein ez a közmondás, hihetőleg azért, mert itt se mérges kígyók, se tigrisek nem léteznek, mindjárt az ördöggel kezdődik, de itt még a nőnél is gonoszabbat ismernek, ezt így változtatták meg: „Ahol az ördög maga nem tud boldogulni, oda maga helyébe vén asszonyt küld és ha még ez sem teszi meg, prókátort, az bizonyosan elvégzi azt.”

Nálunk az ügyvédek általán véve nem jó hírben állanak. Azt tartják rólok, hogy ha valaki zöld ágra akar jutni mint ügyvéd, nem szabad becsületes embernek lennie. Az ügyvédnél a csalást, a csürést-csavarást hivatása előfeltételének tekintik. A törvények ugyan is nálunk sokféle magyarázatot engednek meg és egy ügyes ügyvéd nagyon is tudja azt fölhasználni. Azért is Magyarországon az ügyvédi kar nem igen becsült. Már Nagy Ignác a maga „Magyar titkok” című szellemes regényében az ügyvédeket három kategóriába osztja és ezeknek egy egész, még pedig igen hosszú fejezetet szentel. Ez a háromféle kategória a következő: prókátor, fiskális és ügyvéd. A prókátor köztük a legszegényebb, legidősb és legkevésbé veszedelmes, kevés szerencséje volt életében, mert némelykor föl ébredt benne a lelkiismeret és ilyenkor igazságtalan pörét elvesztette, mert nem élt minden fogással, melyet hivatása engedett, hogy azokkal éljen. A fiskális már vásottabb s így vagyonosabb is. Ez minden port el vállal, akár van kilátás arra, hogy megnyerje, akár nincs. Ő olyan mint némely orvos, ki még oly kórok gyógyítására is vállalkozik, melyeket első pillanatban halálosoknak ismer. Mit bánja ő, ha betege meghal, beadja a számláját és megfizeteti magának fáradságát. A fiskálisnak, ha kétes kimenetelű pört vállal, más célja nincs, mint az, hogy azt lehetőleg sokáig elhúzza és mennél többet nyerészkedjék. A fiskálisok rendszeren vagyonosak és családokra, ha meghalnak, annyi birtokot hagynak, hogy ezek fedve vannak a nyomor ellen.

Legveszedelmesebbek az ügyvédek.

Az a fiatal ember, ki már akkor, mikor iskolába jár, megbarátkozik azzal a gondolattal, hogy az egész emberiség csak arra való, hogy azt kevesen kiaknázzák, ki hivatást érez magában, az ügyvédségre, kit nem a tudomány iránti szeretet készítet a tanulásra, hanem azért magol, hogy a vizsgán becsülettel átessék és ügyvéddé lehessen, kinek minden bölcsészeié önzésen alapul, abból bizonyosan jó ügyvéd lesz.

Nálunk Magyarországon az ügyvédek száma igen nagy.

Egyetlen társadalmi osztály se barátkozik egymással meg oly könnyen, mint az ügyvéd a zsidóval. Mind a kettőnek élete célja ugyanazos: meggazdagodás minden áron.

Budapest egyik leghíresebb ügyvéde Aranymíves Károly volt. Mindenki, ki őt először életében megpillantotta, azonnal ráismert, hogy ügyvédnek kell lennie. Minden mozdulata, arczkifejezése, előadása annak tüntette fel őt.

Aranymíves Károly mintegy 42—44 éves ember lehetett. Középnagyságú, köpczös, nem kecses mozdulata, sőt inkább nehézkes járású volt. Arcza kerek, inkább halovány, mint piros, feje kopaszodni kezdett, szemejárása olyan volt, hogy sokáig kellett őt ismerni, míg, valaki megmondhatta, minő színűek szemei, ritkán tekintett valakinek nyíltan arczába és csak akkor függesztette valakire szemeit, ha ez azt észre nem vette és ilyenkor pillantása vizsgáló, kémkedő volt.

Ez az arcz éppen nem volt rokonszenves. Éppen azért csak olyan emberek keresték az ő társaságát, kiknek erkölcsi értéke ugyanazon a színvonalon állott, mint Aranymíves Károlyé.

Aranymíves Károly elég sokra vitte és még népszerűsége is tett szert. Többször választatott meg országgyűlési képviselőnek, de mindig más más választó kerületben. Választói vele nem voltak megelégedve és ő mindannyiszor bizalmatlansági szavazatokat kapott tőlök. Az ülészak vége felé már előre gondoskodott arról, hogy más kerületben megnyerje a népszerűséget.

Aranymíves Károly az 1867-diki kiegyezkedés után a Deákpárt híve volt és mindig nagy ellensége Tisza Kálmánnak. Mindaddig, míg a Deákpárt mint ilyen fenntartotta magát, ahhoz tartozott s így a kormánynyal szavazott. Később azonban, Deák Ferencz halála után, miután ez a párt a balközéppel fuzionált, Aranymíves Károly egy ideig, határozatlan volt, mit tegyen, míg végre a szélső balhoz ment át.

Róla nem azt lehetett mondani, hogy a Deákpárt nem vesztett vele, a szélső balpárt pedig nem nyert, hanem inkább, hogy a Deákpárt az által, hogy ő azt elhagyta, csak nyert, a szélső bal pedig vesztett.

A szélső bal Kossuth Lajos föltétlen híve volt és így Deáknak ellensége. A szélső bal mindig tiltakozott a kiegyezkedés, a közösügyek, a delegációk, a réalunio ellen. Ez pedig mind Deák műve volt. Aranymíves Károly pedig Kossuthot nem csak nem szerette, de őt gyűlölte és e gyűlöletének kifejezést adni soha el nem mulasztotta.

Alig érthető miképp fogadhatta őt el a szélső bal klubbjában, hogy tekinthette őt partjához tartozónak? Miképp lehetett azt gondolni, hogy egy ember, ki 9 évig mindig a kiegyezés mellett volt, egyszerre tiltakozzék az ellen? Ezt igazán csak egy ügyvéd tehette, Aranymíves Károly pedig hírneves ügyvéd volt.

Nála az urszine változása úgy történt, hogy a Tisza Kálmán-féle kabinet megalakulása után Aranymíves Károly népgyűlésekben lépett először föl mint szónok. Mint ilyen valóban képzett ember volt. Az alkalom kedvezett neki. Ez 1877-ben történt, akkor, midőn a fővárosi közönség a törökök érdekében tüntetett. Egy nagy fáklyás menet alkalmával ő is szónokolt, megtámadta a kormány politikáját, megtámadott egy igen hatalmas katonai egyéniséget, ki nyíltan a muszka czár mellett nyilatkozott és toasztozott, de beszéde végén a hallgatókat még is arra szólította föl, hogy vele kiáltsák: éljen a király! Sokan akkor azt az észrevételt tették, hogy Aranymíves Károly nagyon tapintatlanul cselekedett, midőn azt kiáltotta: éljen a király! A visszhang akkor ugyan is elmaradt és így ezt kudarcznak lehetett tekinteni. Akkor azonban, a közlekedés perczében ez a kudarcz a Rákóczy induló és a Szabady török indulója hangjai közt föl nem tűnt senkinek, felülről pedig nem tartották czélszerűnek ezt figyelembe venni.

Aranymíves Károly lapokba is szokott volt, írni, de eleinte egyikéhez sem szegődött állandóan csak 1879-ben kezdett a legnagyobb magyar napilap állandó külmunkatársa lenni és abba vezércikkeket írni. Azon lap szerkesztője maga is a szélső balpárthoz tartozott és annak addig, míg Aranymíves Károly nem színlelte magát ott be, más vezér-czikkirója volt, egy fiatal ember, kinek éles tolla sokszor megkarcolta Tisza Kálmánt.

Aranymíves Károly és a nagy napilap főmunkatársa egymást nem szerették. Az első átöltözködött jezsuita, az utóbbi mindenütt nyílt sisak rostéllyal nyíltan föllépő ember volt és ők egymással naponként vitáztak egymás ellen.

Egy napon Solowjeff merényletének híre érkezett meg és a nagy napilap főmunkatársa kemény cikket írt a csár elleni merényletről, melyben kimondotta, hogy egy zsarnok nem számíthat másra, mint arra, hogy őt elvégre is megöljék. A legközelebbi napon Aranymíves Károly egy éppen ellenkező irányú vezércikket írt, melyben kiemelte a csár erényeit, az ő szívjóságát és kárhóztatta a merénylőket, a nihilizmust. Igen természetes, hogy ez közte és a főmunkatárs közt súrlódásokra vezetett, melyeknek az lett a vége, hogy a főmunkatárs a nagy napilap szerkesztőjének kijelentette, hogy elhagyja a lapot és vele többen a nagy lap munkatársai közt ugyan azt tették, mert azt látták, hogy annak iránya megváltozott s az megszűnt a szélső bal elveit képviselni. A főmunkatárs pedig maga indított meg egy napilapot, mely az által, hogy a fennemlített nagy napilap radikális érzelmű munkatársai is ahhoz szegődtek, mind inkább elterjedetebbé lön.

Aranymíves Károly nem csak a szélső balpárt közlönyét, hanem még magát a pártot is megmértelyezte az által, hogy naponként eljárt annak klubbjába. Egyik főtervét azonban még sem bírta keresztül vinni, ez a terv abból állott, hogy a szélső bal a mérsékelt ellenzékkel, vagy úgynevezett habarék párttal fuzionáljon, mi annyi lett volna, mint a közjogi alapot elhagyni.

Aranymíves Károly országgyűlési képviselői és zsurnalisztai teendői mellett főkeresetéről, az ügyvédségről nem mondott le. Mint ügyvéd nagyon keresett volt és egy sajtó pörben oly nagy ékesen szólást fejtett ki, hogy védenczét az esküdtszék fölmentette. De fő jövedelmi forrása még is a magán polgári pörök voltak. A pörös feleket némelykor egyezsége bírta és ilyenkor mind a két féltől kivette a gazdag király tizedet.

Pörei közt volt egy, melyben nagy összeg forgott kérdésben. Mind a két fél óhajtotta volna a kiegyezkedést, de Aranymíves Károly ezúttal nem igen látszott hajlandónak ezt a kiegyezkedést létre hozni. Végre az alperes látván, hogy a pört el fogná veszteni, elment Aranymíves Károlyhoz és a pörös összeget neki mint a fölperes ügyvédének és meghatalmazottjának kifizette.

A fölperes távol volt Budapestről, midőn ez a fizetés történt, mikor pedig Budapestre jött, akkor az alperes nem volt itt. Az első mit sem tudott a történt fizetésről, hanem sürgette Aranymívest, siettetné a pör befejezését. Ez védenczét mindig hitegette és szóval tartotta és így folytak le hónapok anélkül, hogy a fölperes az alperes által lefizetett pénzből csak egy krajczárt is látott volna.

Többel mint egy évvel a pörös összeg lefizetése után, a fölperes az alperessel egy társaságban véletlenül találkozott. Bőven ittak és a bor szíveket, nyelveket megoldó varázs ereje annyira hatott az egymással mindaddig ellenségeskedésben élő peres felekre, hogy egymáshoz közeledtek és nem sokára az egymás ellen viselt pör is szóba jött.

— Miféle pörről szólasz? kérdé a volt alperes.

— Mifélelő mint követelésemről ellened, volt a fölperes válasza.

— Én neked egy krajczárral sem tartozom.

— Krajczárral nem, de 40,000 forinttal.

— Ah, úgy látszik álmodsz, hisz ezt már több mint egy év előtt kifizettem.

— Kifizetted? Te vagy, a ki ezt álmodtad.

— Ez már még is sok. Miatta eladom szép birtokomat Veszprémmegyében, hogy kifizethessem, mivel az ő nadály természetű, vér- és pénzszipó ügyvéde semmit sem enged lealkudni, se a tőkéből, se a kamatokból, se a pörköltégekből és most még azt mondja, hogy ki nem fizettem. De hála istennek, nekem erről nyugtám van, ha akarod, kész vagyok azt neked előmutatni.

— Azt valóban szeretném látni.

— Megláthatod, ha hozzám jössz. Vagy azt akarod, hogy én hozzam azt hozzád?

— A mint neked tetszik.

— Tudod-e mit, én nem lakom ide messzire.

Egy ugrást teszek haza és elhozom magammal a nyugtát.

— Nagyon le fogsz kötelezni.

Az alperes távozott és rövidebb idő mint egy óra negyed múlva ismét vissza jött a nyugtával, melyet a fölperesnek átolvadás végett nyújtott.

— Megkaphatnám-e tőled hiteles másolatát-e nyugtának?

— Miért ne. De minek az neked?

— Mert én neked Aranymíves Károly ügyvédem ezen pénzből egy fillért sem adott.

— A mennykőben! így tehát elsikkasztotta a pénzt.

— Minden arra mutat, hogy azt tette. Tegnap szólottam vele a tárgyról, és ő azzal biztatott, hogy foglalásra megy ellened.

— Oh a gazember. És te mit fogsz ellene cselekedni?

— Követelni fogom a pénzt tőle és ha nem fizet, a fortunában bünyenyítő pört indítok ellene.

Ez volt azon ember, kit a központi izraelita iroda a gyilkosok védőjéül fölfogadott.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET

Haditanács, haditerv és hadjárat.

A középponti izraelita iroda Diamanthorn Izachárt bízta meg, hogy Aranymíves Károly ügyvéddel szójjon és őt megnyerje a zsidók ügyének. Aranymíves Károlynak egyik szokása az volt, hogy soha sem szokott volt pört magára vállalni elébb, míg meg nem győződött arról, hogy az, ki őt felkéri bizonyos ügy vitelére, előre egyik ügyvédi segédjével ne közölje azt. Neki három segédje volt. Az egyik, ki írt, a másik, ki a pörös félt kihallgatta, annak minden gyenge oldalait kikémlelte és egy, a kit úgy szólván kengyelfutónak használt, kit ide vagy amoda küldözgetett. A másodiknak valamennyi közt legügyesebbnek kellett lennie.

— Csodálnám, úgymond egy napon második segédjéhez, ha ezek a zsidók az itteni izraelita liga részéről nem folyamodnának hozzám, hogy az eszlári sakter védelmét magamra vállaljam. Ezek mind szolidaritásban állanak egymással. Ez esetenél az összes zsidóság van megtámadva és méltán félhetnek attól, hogy ebből az ügyből olyforma hajsza fog feljönni, mint a muszkaországiak voltak. Amice Enyves — ez volt a második segéd neve, — nem hallott-e semmit, nem röffennek-e össze ott az izraelita irodában?

— Azt tudom, hogy tegnap este a zsidó klubban az iroda bizottsága rendkívüli konferenciát tartott, volt Enyves válasza.

— Határoztak valamit?

— Azt nem tudom, csak annyit hallottam, hogy Hayman, ki eddig vitte az eszlári zsidók ügyét, lemondott a védelemről, hogy Bokorpatakinál voltak, ki nem akarta az ügyet magára vállalni és hogy Pupáknál is voltak.

— És ez elvállalta azt?

— Úgy hallom, hogy igen.

— No, ugyan jót választottak, ez majd az ő ügyüket is úgy viszi, mint Bogár Gyuriét, mond Aranymíves fölkaczagva. Egyébiránt ez olyan pör, hogy itt egy védő nem elég s én még nem veszem el reménységemet, hogy hozzám ne jöjjenek, ha csak eszükbe nem jut Nyírfalvihoz menni. Egyebet nem hallott?

— De igen, noha nem hiszem, hogy annak jelentősége van.

— Minden a mit zsidók tesznek, nagyjelentőségű. Mi az?

— A gazdag Goldberger lánya, a szép Judit ma reggel Szakoly Bellával Tiszaeszlárra utazott, ez utóbbi nővéréhez, Cserjésy Ubulnéhez.

— És maga azt hiszi, hogy annak nincs jelentősége?

— Nem gondolnám, hogy volna.

— Én ezt az ügyet nagy figyelemmel kísérem és tudom, ki ebben a főizgató a zsidók ellen. Egy fiatal szolgabíró, Telkey, erről mondják, menykő ficzkó és a vizsgáló bíróval legjobb lábon áll. Még nőtlen és a szabolcsi lányok és menyecskék mind bomlanak utánna. Én ismerem azt a Juditot látásból. Gyönyörű egy teremtés, és ha valaki, úgy ő az egyetlen, ki azt a Holofernest legyőzi. Ez nekem, ha én a pört vinném, nagy segítségemre lenne. Nos, tegyük föl, hogy hozzám jönnek, fogadja őket. A többit tudja.

Aranymíves Károly nem csalódott. Diamanthorn reggeli tíz órakor már ott volt az ügyvéd lakásán a ferencziek bazárjában és Enyvestől fogadtatott. Ez azt monda, hogy főnöke Carlsbadba menend és onnét csak augusztus hóban fog visszatérni, de ha a dolog nagyon fontos, közölje vele — Enyvessel — és ez akkor táviratozni fog főnökének.

Diamanthorn tudta, hogy Enyves főnökének egész bizalmát bírja s így nem késett vele közölni az ügyet, mely miatt ez utóbbit keresi.

— Nem gondolnám, mond Enyves vontatva, hogy a képviselő úr az ügyet elvállalja. A mint ön tudja, az egész függetlenségi párt nagyon antiszemitikus érzelmű, a képviselő úr nem kockáztathatja népszerűségét az által, hogy a gyilkosok védelmét elvállalja.

A parlamentirozás a segéd és Diamanthorn közt még egy ideig folyt, egy százas bankjegy, melyet az utóbbi Enyvesnek markába nyomott, elég súlyos érv volt, hogy ezt arra határozza, hogy főnökének táviratozzon — élő szóval a villanysodrony segedelme nélkül, mert hiszen Aranymíves Károly a szomszéd szobában minden szót hallott, melyet segédje az izraelita iroda küldöttjével beszélt.

Diamanthorn távozása után Aranymíves a szomszéd szobából előjött és segédjének azt monda, hogy egy kis kirándulást tesz Dukára Vác közelségében, de más napon estefelé visszajövend. Ha a zsidók ismét eljönnek, rendelje őket magához harmad napra.

Harmadik napon csakugyan ismét eljött hozzá Diamanthorn, de nem egyedül, hanem Rubinfelset is magával hozta. Előadta az ügyet és kérdé, elvállalja-e annak vezetését.

— Megvallom őszintén, hogy ahhoz legkisebb kedvem sincs, válaszol Aranymíves pár percnyi hallgatás után. Hogy én egész reputációm kockáztassam, a párttal, melyhez tartozom, összevesszék, és miért? egy pár ezer forintért. Erre az olasz azt mondja: non merita la spesa, mert kivált az utóbbiak magasra fognak rúgni. Nekem egyik és másik embert ott egy pár ezer forinttal oldalba kell döfnöm. Igen, ha én nekem is volna aféle dispositionsfondom és ez rendelkezésemre állana, mint Tisza Kálmánnak Rotschild milliói, melyeket az utolsó választásokra kapott.

— A nagyshágos ur phár ezer fhorintról szól, mond Diamanthorn. Itt nem egy phár, hanem thöbb mint húszszor egy phár ezer fhorint fhog rendelkezésére állani.

— Honnét?

— A khözphonti izraelitha irodhától.

— Önök attól vannak hozzám küldve?

— Igen, nagyszághos uram.

— Nem lehetne-e nekem magával ezzel az irodával, vagyis annak bizottságával in pleno érintkezésbe lépni?

— Miért kívánja ezt nagyszághos uram? Nemhisz nekünk?

— Oh, dehogya nem. De jobb azt többekkel megbeszélni. Több szem többet lát. Ezt nem azért mondom, mintha föl akarnám vállalni azt az ügyet, de ha csakugyan ráállanék, akkor időt kímélnék, ha közbejárók, küldöttek, ügynökök nélkül intézzük el a dolgot.

— Én azt a bizottságnak elő fogom terjeszteni, mond Diamanthorn és távozott.

Más napon Aranymíves Károly írásbeli meghívást kapott az izraelita középponti iroda titkárától egy ezen iroda helyiségeiben tartandó estélyre.

Aranymíves este elment oda. Csakugyan estély volt, az egyik teremben táncoltak is és az elegáns zsidó úrhölgyek nagy számmal voltak jelen ez estélynél. Éjfél után a bizottsági tagok visszavonultak és magukkal kérték Aranymívest is.

— Uraim, szóll a híres kriminalista, önök engemet egy ügy elvállalására szólítottak föl, mely már azóta, mióta Scharf Móricz vallomását tette, igen erős lökést kapott és a tutajosok elfogatása óta azt elveszettnek szabad mondanunk. Noha ez a két körülmény már magában is igen súlyos, de még sem annyira az, hogy arról le kellett volna mondaniok, de e tárgyra nézve sokkal fontosabb dolgok azok, melyek ezt elvesztették. Nagy hibák történtek.

— Micsoda hibák? hangzott minden oldalról.

Ki követte azokat el?

— Az önök hitsorsosai és az önök sajtója.

— Hogy hogy?

— Úgy, hogy önök magukat mindnyájan szolidaritásba tették azért a zsidó sakterért, ki most Nyíregyházán fogva van. Az önök lapjai igen esztelenül viselték magukat, kivált egy képes napilapjuk.

Ez elég örült volt a független párt fő közlönye ellen polémiát kezdeni és ezt még mindig folytatja.

— De khérem alásan, jegyzé meg Rubinfels, csak nem hallgathatnak a lapok oly esztelen vádaknál, mint azok, melyeket egy bizonyos szélsőbal párti lap a zsidóság ellen emel.

— Miért ne hallgathatna vagy ha nem hallgat, miért nem mondja inkább, hogy a fölvilágosodott zsidóság maga is kívánja annak tisztába hozatalát? Vajjon nincsenek-e a zsidók közt is kivételek? Mondják, vagy mondották volna, hogy a Muszkaországból bevándorolt zsidók közt lehetnek oly szörnyetegek, kik keresztény vért ontanak, hogy ezek schizmatikusok, eretnekek. Mit bánják önök, ha a muszkaországi zsidókat mind visszakergetik a honnét jöttek, vagy lekonzolják?

— Mit mondtam én ez előtt kevés nappal önöknek uraim? kiált föl Silberfeld.

— Itt most nincs többé szó arról, minő hibák történtek a mi és közlönyeink részéről, hanem arról, lehet-e a dolgon még segíteni? mond Diamanthorn.

— Egy ügyes, okos ügyvéd talán még segíthetne a dolgon, szól Aranymíves.

— Éppen ezért fordultunk képviselő úrhoz, állítá Rubinfels.

— És mi minden áldozatra készek vagyunk, vágott belé Goldberger.

— Ez önöknek igen sokba fog kerülni.

— Mi arra roppant összeget szántunk, mond Rubinfels.

— Mennyit? kérde Aranymíves.

— Száz ezer forintot, volt a válasz.

— Ügyvédi tisztelet díjakra? kérde az ügyvéd.

— Arra, vesztegetésekre, utakra és egyéb költségekre, mond Diamanthorn.

— Ez roppant összeg, százezer forinttal sokat, mindent lehet csinálni. Százezer forinttal megvásárlóm a vizsgálóbíró, a főispánt, a minisztérium embereit, mond Aranymíves. De ehhez oly ember kell, ki ért hozzá, hogy alkalmazza azt. Ha önök nekem magamnak 50,000 forintot bocsátanak rendelkezésem alá, akkor jót állok érte, hogy a saktert és valamennyi vádlottat megmentem. Értsenek meg jól, ebből a nagy összegből nem sok marad az én zsebemben fáradásaimért, pedig én is sokat kockáztatok, az én pártom meg fog kövezni, kivált egy nagyszájú hírlapíró, ki különben is ellenségem. Még párbajaim is lehetnek. Ha nem viseltetném általan véve a zsidóság iránt oly rokonszenvvel, mert én a zsidóságot nálunk úgy tekintem, mint a hazai ipar és kereskedelem fejlődésének fő rugóját, akkor nincs oly nagy összeg, a melyért ezen pör viselését magamra vállalom.

— Khépviseelő ur tehát elvállalja? kérde Goldberger.

— Bizonyos föltételek alatt.

— Melyek azok?

— Önök nekem most azonnal előre 30,000 forintot fizetnek. Ez az összeg az én tisztelet díjam lesz, ha a pört megnyerem, az az, ha bebizonyítom, hogy a gyilkosságot nem a zsidók követték el. Ez a pénz nem lesz elég előleges költségekre s így később még 20,000 forintot biztosítanak nekem rendelkezési alapul. A többi 50,000 forintról önök saját belátásuk szerint rendelkezhetnek.

— Az nagyon sok, a mit khépviseelő ur kíván, mond Dianianthorn.

— Az nem sok. Én már megmondtam önöknek, hogy megvesztegetésre, utakra igen sok kell. Ha a pört elvesztem, több tiszteletdíj nem kérek, ha pedig megnyerem, föl fogom önöknek számítani minden költségeimet az utolsó krajczárig s önök azokat megtérítik, hogy a rám esendő tiszteletdíj csorbítatlanul maradjon. A pör elvesztése esetében is

számolni fogok önöknek, de akkor, még ha a magaméból is pótoltam volna, nem követelem a többlet visszatérítését. Nem én jártam önök után, hogy bízzák rám a pör vezetését, hanem önök küldöttek hozzám. Mint hallom, jártak Pupáknál és Bokorpatakinál is, az utóbbi vonakodott a pört elvállalni, pedig ezt önök választatták meg képviselőnek, ő az ügyet elvesztettnek, kétségbeesettnek tartja, én nem. Válasszanak önök. Mit akarnak? Azt e, hogy ha kisül, amint hogy bizonyosan ki fog sülni, hogy az eszlári sakter ölte meg a lányt, és hogy ez a zsinagógában történt igen sok zsidó jelenlétében és ez következőleg nem lehetett más mint rituális gyilkosság.

— Az nem volt ez, tiltakoztak mindnyájan.

— Megengedem, hogy nem volt, de ezt önök senkivel sem fogják elhitethetni. Minden körülmény ezt bizonyítja, de leginkább egy idegen hullának Solymosi Eszter ruháival történt fölöltöztetése. Miért történt ez? Miért sikkasztották el Solymosi Eszter holt testét? Csak azért, hogy meg ne lehessen ismerni, hogy gégeje el van vágva.

— Önnek igaza van, képviselő úr, mond Goldberger, és én azt mondom, hogy önnek meg kell kapni az összeget, a melyet követel.

Mindnyájan belé egyeztek és Aranyműves 30,000 forinttal terhelve hagyta el a klubbot.

TIZENKILENCZEDIK FEJEZET.

Zsidó lány és magyar ifjú.

Goldberger Judit megérkezése Tiszaeszláron Cserjésy Ubul házánál nem csak ott helyben, de mindenütt az egész vidéken nagy föltűnést okozott. Mindenki tudta, hogy Cserjésyné a zsidókat általán véve pártfogása alá vette, de arról senki sem álmodott, hogy az elragadó szépségű zsidó hölgy idejöttének más célja lehetne, mint az, hogy a falusi élet gyönyöreit élvezze. A magyarok ugyan is éppen nem gyanakodók, sőt nagyon is hiszékenyek, nem egy hamar tesznek föl valakiről rosszat és éppen ez az oka annak, hogy nagyon is gyakran csalódnak.

Judit a legtöbb szabolcsi ifjúnak jobban tetszett mint Szakoly Bella. Erről azt mondák, hogy szőkének ugyan nagyon szép, de a barna még is szebb a szőkénél. Az igaz, hogy a Judittal való társalgás sok tekintetben élvezetesebb volt. Judit ugyan semmivel sem volt szellemesebb, tanultabb, képzetebb Bellánál, de jobban értett hozzá képzettségét értékesíteni. Bella szerény, szende és nagyon szemérmes volt, hamar elpirult és zavarba jött, ha neki egy fiatal ember bókokat mondott, Juditban meg volt a természetes kaczérság és tetszvágy, őt ugyan nem lehetett zavarba hozni. Bella soha sem fitogtotta tudományát, Judit mindig kész volt esze kincseit föltárni. Bellát kérni kellett, hogy zongorázzon vagy énekeljen, Judit fölhívás nélkül tette azt. Épp úgy volt ez a táncznál. Bella soha sem árulta el, hogy ezzel vagy amazzal az ifjúval szívesebben tánczol és hogy általán véve nagy kedvét

leli a tánczban, Judit számtalanszor elragadtatással szólott arról, mennyire szenvedélyes tánczosnő, és minő élvezet neki a lovaglás.

Így történt, hogy Juditról már ideérkezése első hetében mindenki tudta, mi jó lovasnő, tánczosnő, énekesnő, zongorásznő, minő nagy és kiterjedt az ő olvasottsága, míg Bellánál mind ezek a szép tulajdonságok csak lassankint tűntek elő és jöttek fölszine.

Mind ennek természetes következése az volt, hogy Juditnak több udvarló, imádó voltak, mint Bellának.

Azok közt az ifjak közt, kik Juditnak udvaroltak, volt Telkey szolgabíró is. Telkeyt a megyében legszebb fiatal embernek tartották. Alig volt több harmincz évesnél. Természete és jelleme inkább volt összhangzásban Belláéval. Ő sem fitogtatta képzettségét, benne semmi sem volt azon nyerseségből, melyet általán véve a szabolcsiaknál találhatni, és mely ott sokszor rüpökségig megy. A többi fiatal embereknél finomabb modorú, társalgási volt, fő jellemvonása büszkeség és rátartás volt, mely két tulajdon őt első pillanatra majdnem zárkóztatnak tüntette föl. Ebből következett, hogy Telkey éppen véralkatánál és természeténél fogva inkább vonzódott Judithoz.

Természettani igazság az, melyet természetbúvárok kifejtettek, hogy ellentétek jobban vonzzák egymást, mint összhangzó természetűek, mert a hasonló sarkú parányok egymást ellökik, míg a különnevűek egymást vonzzák. Ebből magyarázzák a bölcsészek a delejesség tanát.

— Önnek nő vendégem tetszik, mond egy napon Cserjésyné Telkeyhez.

— Nem tagadom, hogy jobban tetszik, mint valaha hittem volna, hogy nő tetszhessek és azon benyomás, melyet rám tett, nem egy hamar fog elenyészni, válaszol Telkey.

— Akkor ő önnél könnyen célzott fog érni.

— Minő célzott akar nálam elérni?

— Minő mást, mint minden lány, kinek egy férfi tetszik: házasságot?

— Óh, attól még távol állunk.

— Csak nem rémíti önt el faja, vallása?

— Hogy gondolhatja ezt nagysád?

— Most már szabad kötni ilyféle vegyes házasságot.

— Úgy van, szabad, de én még nem gondolok arra.

— Miért nem? Ön már elérte azon kort, melyben élete párját keresse.

— Még nem gondoltam meg, eladjam-e szabadságomat.

— Judit apja milliomos és Judit az ő szülői kedvence.

— Az nálam nem jó tekintetbe. Nem szorultam arra, hogy egy nő vagyonából éljek.

— Óh, én ezt nem is úgy értettem, de nagy hozomány soha sem árt.

— Én az ellenkezőt tartom, és ha van valami, a mi egy nőtől visszariasztana, az csak az volna, hogy gazdagabb nálamnál.

— Hallotta már ön, mond Cserjésyné a beszélgetést más mederbe szorítva, mit mondott Szentgothárdy barátjának Szendroynek, midőn Judit hozzánk jött?

— Szentgothárdy tehát ismét itt jár nálunk?

— Azt ön nem tudta?

— Ne csodálkozzék rajta nagysád, én három napig a Hegyallján voltam. Nos, mit mondott Szentgothárdy?

— Azt mondotta, hogy Juditot a budapesti középponti izraelita iroda küldötte ide, hogy az antiszemitákat megtérítse.

— Szentgothárdy a maga antiszemitismusával szélsőségekbe megy.

— Ha hallotta volna őt, miképp indokolta állításait, talán önt is megnyerte volna véleményére.

— Nagysád hallotta őt?

— Előtte beszélt Szendrőyvel. Mint bizonyost állítja, hogy azok az emberek minden követ megmozdítanak, hogy a gyilkosokat megmentsék, hogy Goldberger eleinte vonakodott lányát Bellával útra bocsátani hozzánk, de az izraeliták ezt tőle mint áldozatot követelték és Goldberger, ki, mint minden zsidó, mennél gazdagabb, annál fősvényebb, csak úgy állott volna rá, hogy magát ez által fölmentse attól, hogy azon nagy összeghez, melyet az izraelita

iroda összetett, hogy a saktert és bűntársait kiszabadítsa a börtönből, ne járuljon.

— Honnét tudhatja azt Szentgothárdy?

— Óh, ő sok dolgot tud. Ő olyan, mintha nagy titkos rendőrség állana rendelkezésére.

— És hol van most Szentgothárdy?

— Azt nem tudom. Csak annyit mondott, hogy még e héten itt lesz. Ha ön vele e tárgyra nézve szólni kíván, nem sokáig kell várakoznia, Ma már péntek van s így tehát ma vagy holnap itt lehet.

— Az különös, ha ez mind így volna.

— Ez önt elidegenítené Judittól?

— Azt nem mondom. De szeretném azt a nőt ismerni, még ha százszor szebb, kellemesebb, elragadóbb lenne is Juditnál, ki engem el bírna tántorítani abbeli szándékomtól, hogy mindent elkövessek e rejtélyes eset földerítésére.

— Az a vizsgálóbíró dolga.

— De minden becsületes ember kötelessége őt ebben támogatni.

— És tegyük föl, hogy Szentgothárdynak igazsága van, hogy Juditnak az izraelita irodától csakugyan van küldetése, tegyük föl, hogy azok a budapesti zsidók tudnak önről, hogy hallották mit tett ön, hogy elfogatta Scharf Móriczot és így elsősorban önt akarják megnyerni vagy ártalmatlanná tenni, mit fogna ön akkor tenni?

— Ha tudnám, hogy nagysád egészen velünk tart?

— Az az, hogy antiszemita vagyok?

— Igen.

— Bizonyos határig az vagyok. De ez nem terjeszkedik ki Juditra. Én is kívánom, hogy azok a szörnyetegetek méltó büntetésüket megkapják. Ha tudnám, mit kelljen tennem, hogy ez történjék, szívesen adnék érte egy évet életemből.

— Nem gondolja nagysád, hogy furcsa tréfa volna, ha akadna valaki, a ki a meghódítani törekedő lányt megnóditaná?

— És őt rábírná, hogy kikeresztelkedjék?

— Nemde furcsa lenne?

— És ön éppen az az ember, ki ezt keresztül tudná vinni.

— Legalább érdemes volna ezt megkísérteni.

— Sok szerencsét a kísérlethez és legyen meggyőződve arról, hogy ha szüksége van rám, én ebben önnek hű szövetségese leszek.

— És én azt hálával elfogadom.

Még az napon este érkezett meg Szentgothárdy. Telkey vele sokáig beszélgetett. Szentgothárdy sok érdekes hírt hozott Budapestről, jelesül azt is, hogy a főváros három leghíresebb ügyvéde vállalkozott az elfogott zsidók védelmére, ezek közt Aranymíves Károly is s hogy ez kevés nap múlva lejövend Nyíregyházára. Telkey azon naptól kezdve, a melyen Cserjésynével a fennebbi párbeszédet tartotta, Juditnak nem udvarolt többé oly nagy hévvel, hanem, úgy látszott, mintha Bellához vonzaná szíve.

Telkey annyira olvasott fiatal ember volt, hogy eskü letétel nélkül hinni és föltételezni kellett róla, hogy ő Göthét olvasta s így azt a költeményét is, melyet egy vígjátékban gyakorlatilag lát a közönség alkalmazva, melyből azt a tanulságot lehet meríteni, hogy az a férfi, ki elég erős, hogy eltitkolja szerelmét, hogy egy nő kecséit nem látja, nem veszi észre, hogy hideg tud maradni iránta, az a nagy német költő szerint sért és csábit.

Így történt ez Telkeynél is. Midőn Judit látta, hogy a fiatal szolgabíró több előzékenységet tanúsít Bella iránt, mint valaha Judit iránt tanúsított vala, fölébredt benne az irigység és szerelemfélézés és ezzel a bosszúvágy is és mindent elkövetett, hogy vissza hódítsa a fiatal embert.

HUSZADIK FEJEZET.

Merényletek a vizsgálóbíró ellen.

A vizsgálóbíró legnagyobb erélyességgel és lankadatlanul folytatá nehéz föladatát. Telkey szolgabíró pedig, a mennyiben ahhoz járulhatott, segítette őt mindenben. Maga is mindennek utánna járt, megtudta, hogy a zsidók mit koholnak és mit terveinek, még a legcsekélyebbnek látszó eseményekről is szerzett magának tudomást és némelykor éppen ezek a csekély körülmények szolgáltak kulcsul és vezér fonalul nagyobbak földerítésére. Aranyműves Károly két ügyvéd társával Nyíregyházára utazott és látogatást tett a vizsgálóbírónál; ezt igyekezett arról meggyőzni, hogy a zsidók csak némely rajongó és rossz akaratú antiszemita áldozatai, sőt hogy alkalmasint ezek az antiszemita ölték vagy ölették meg Solymosi Esztert a zsidók elleni gyűlölségből, hogy rájuk foghassák a bűnt. Azok közt az egyének közt, kiket ilyképen gyanúsított, kivált Szentgothárdyt, Szendrőyt és Telkeyt jelölte ki. Ezt ugyan nem tette határozottan, hanem csak távolról mutatott rájuk, mint legdühösebb antiszemitákra.

A vizsgálóbíró Aranyművessel szemközt igen tartózkodó és zárkózott volt, úgy hogy az ügyvéd végre belátta, miszerint minden igyekezete őt megingatni hasztalan lenne s így föl hagyott szándékával. Az ottani zsidókkal és kivált ezeknek elébbi ügyvédével többször értekezett, nekik magukviseletére nézve utasításokat adott.

— Mit tart erről a dologról kedves kolléga úr? kérdé egy napon Haymant.

— Ha őszintén akarok szólani, meg kell vallanom, hogy én a gyilkosok ügyét elveszettnek tartom, válaszol a zsidó ügyvéd.

— Ön tehát a saktereket, Braunt, Jungert és a többieket csakugyan gyilkosoknak tartja?

— Ahhoz legkisebb kétség se fér.

— De azt csak nem hiszi, hogy a gyilkosság rituális célokból követtetett el?

— Nem merem mondani, hogy ez azért történt, de annyi bizonyos, hogy ezek az emberek oly buták, annyira vakbuzgó bigott zsidók, emellett pedig gyávák és kegyetlenek, hogy tőlök az is kitelik, hogy azért követték el a gyilkosságot, hogy Jehovának áldozatot hozzanak.

— Én azt hallottam, hogy a talmud a gyilkosságot legszigorúbben tiltja.

— Ki ismeri a talmudot? Egész Magyarországon alig van talán két rabbinus, ki azt érti, és ki tudja miként magyarázzák azt.

— Hát azt hiszi-e, hogy a gyilkosság a zsinagógában történt?

— Azt nem csak hiszem, hanem bizonyosan tudom.

— Honnét tudja ezt kolléga uram?

— Magoktól a gyilkosoktól, kik azt nekem bevallották.

— Vájjon be fogják-e ezt a vizsgálóbíró előtt is vallani vagy talán tettek is már ily vallomást?

— Ki mondhatná azt meg? Ezt sem tőlök nem lehet megtudni, mivel a vizsgáló bíró nem engedi, hogy az elővizsgálat befejezése előtt valaki velők beszéljen. Ő maga tud mindent, de nállánál zárkózottabb ember a világon nincs. Erre nézve csak úgy lehetne bizonyosságot nyernünk, ha az általa fölvetett jegyzőkönyveket olvasnók, azt pedig el képzelheti képviselő úr, hogy ő iratait úgy őrzi, mint a sárkány a Hesperidák álmait.

— Nagy szerencse volna, ha azokba az iratokba belé tekinthetnénk. Minők az ő cselédei? Nem le hetne-e általuk ezekhez az iratokhoz jutni?

— Erre én is gondoltam már, sőt tettem is kísérletet. Neki mindössze csak három cselédje van, a szakácsnő, ez soha sem jő a belső szobákba, gazdája megy ki hozzá és mondja meg neki, mit főzzön, a kocsis, az meg éppen nem látja urát, csak az udvarban és istállóban és huszárja, ez pedig megvesztegethetlen. Mind a három cseléd azon-felül a zsidók esküdt ellensége.

— Hát a ház, amelyben lakik, nem volna-e megközelíthető?

— Ez a ház olyan, mint minden más urasági ház itt a vidéken. Cselédjein kívül van egypár mérges kuvasza, ezek őrzik házát, udvarát.

— Ebeket meg lehet mérgezni.

— Ki fogja ezt tenni?

— Azt hiszem, ha a zsidók közt akadhattak emberek, kik nem irtóztak egy fiatal lányt megölni, még kevésbé fognak visszarettenni egypár eb megmérgezésétől.

— Gondolja képviselő úr, hogy az iratokat ily módon el lehetne lopni?

— Teringettét; én ezt ránk nézve *conditio sine qua non*nak tartom. Gondolja meg ön, ha ezeket az iratokat megkapnók, hogy azok után tájékozhatnánk magunkat, minő következései lennének ennek? De ez által az egész eddigi vizsgálat meg volna hiúsítva és ki tudja, ha a vizsgálóbíró kénytelen volna az elővizsgálatot újra megkezdeni, ez által ugyan azokat a bűnöket találná-e meg. Minden esetre sok időt vesztené, mi pedig ugyan annyit nyernénk.

— Az igaz. Így tehát a fő dolog az volna, hogy az iratokat megkerítsük.

— Kétségkívül.

— Így tehát csak egy vagy több elszánt, bátor és vállalkozó emberre volna szükségünk, ki betörne a vizsgálóbíró lakába és az iratokat ellopja.

— Ismerne ön hitsorsosai közt ilyen embereket?

— Lopásra, házba betörésre zsidók közt mindig talál az ember alkalmas egyéneket.

— Gondoskodjék hát arról, hogy ez megtörténjék. Ha egyszer az iratok kezeink közt vannak, akkor a többiről később szólhatunk.

Hayman odahagyta Aranymívest, de még ugyan az nap este visszatért hozzá azzal a jelentéssel, hogy három embert talált, kik arra vállalkoznak. Elmondá, hogy utasításokat adott nekik és hogy a merényletet még ma éjjel megkísérlik, a vizsgálóbíró távolléte alatt, ki Tiszaeszlárra utazott.

A vizsgálóbíró csakugyan elutazott volt Tiszaeszlárra és őt csak legközelebbi napra délutánra várták vissza. De ő nem ment saját kocsiján és csak huszárját vitte el magával. Szakácsnője és kocsisa egyedül maradtak vissza Nyíregyházán.

Éjfél tájban, a kocsis benn volt a szakácsnőnél és vele beszélgetett, midőn az egyik házi ebet morogni hallotta és kevés percz alatt ez és ebtársa borzasztóan ugatni kezdettek.

— Mit ugatnak ezek a kutyák? mond a szakácsnő. Már közel éjfélhez jár az idő, ilyenkor nem jár senki az utcán.

— Talán valamely macska tévedt házunk közelségébe, ezt szagolják.

— Még is jó volna, ha András gazda kitekintene, nem lappang-e valaki itt a ház körül.

— Azt megtehetem, mond a kocsis és ha macskát találok, lelövöm.

Ezzel egy puskát, melyet magával hozott, vett elő és kiment az udvarra. Az ebek még erősebben ugattak s mind a ketten a ház kapujánál állottak, némelykor neki ugrottak, kaparták lábaikkal, mintha ki akarnák azt nyitni. A szakácsnő is kijött a konyhából és a pitvar ajtajánál megállott. A kocsis a reteszt hátra tolta és kilépett az utcára. Kevés másod perez múlva lövés dördült el.

— Tisza, Rojtos ne, ucu rajta, fogjátok meg! kiált a kocsis az ebekre.

Több perez folyt le, az ugatás távolabbról hallátszott, ezután éles fütty következett, végre a kocsis a két ebbel visszatért és a ház kapuját maga után bereteszelte. Az ebek, úgy látszott, elégedetlenek voltak, mert még mindig morogtak.

— Isznye te Rojtos, ne morogj, ostoba. Miért nem fogtátok meg azokat a zsványokat? Hát te Tisza, mit tartasz fogaid közt?

A kocsis az egyik kuvaszhoz lehajlott és annak szájából valamit vett ki.

— Micsoda rongy ez? úgymond, nézzük meg a konyhában.

Bement és a szakácsnéval a rongyot nézte.

— Ez valami papi reverendából van kitépve.

— Ez nyári szövet, úgy hívják, hogy évalásztíng, mond a szakácsnő.

— Nem tudom én hogy hívják, de azt tudom, hogy papok viselnek ilyen ruhát.

— És azok a lengyel zsidók is, kiket itt láttunk Nyíregyházán ez előtt pár héttel, állítá a szakácsnő.

— Az ám, rittig, azok is ilyen forma ruhát viselnek.

— Én elébb hiszem, hogy zsidó volt, a ki ezt viselte, mint pap.

— De magam is azt gondolom, hogy zsidók voltak, mond a kocsis. Be akartak ide törni a zsványok.

— Azt holnap, ha a nagyságos úr haza jön, be kell neki jelenteni.

— Meg is fogom ám mondani.

— De kend lőtt is.

— Lőttem ám.

— Kire?

— Mit tudom én, kik voltak. Két embert láttam, de már jó messze voltak.

— Talán az a kámzsás zsidó is köztük volt, a kinek a ruháját Tisza megtépte.

— Azok közt egy se volt kámzsás. Ujjasuk volt és nadrágjuk. A kámzsától nem lehet a nadrágot látni, mert az nagyon hosszú, bokáig ér.

— Akkor talán hárman voltak.

— Úgy kell lenni és a Tisza a harmadiknak, ki legelői futott, volt inában, mert nem láttam, csak Rojtost.

— Azok bizonyosan zsidók voltak.

— Nem is lehettek mások. De most menjünk ágyba. Nagy az idő.

— Én, ha lefekszem is, nem fogok aludni.

— Bizony még magam is csak fél szememmel fogom azt tenni.

— Talán jobb is volna, ha virrasztanánk.

A két hű cseléd ébren maradt reggelig, de az ebek nyugodtan maradtak, senki sem közeledett többé a házhoz.

Más napon délután a vizsgálóbíró haza jött. A kocsis és a szakácsnő mindketten elmondák neki, mi történt múlt éjjel és az eb által kiharapott kelmét is megmutatták neki.

— Oh, mond a vizsgálóbíró, így vagyunk, zsidó uraim? No, ennek jövőre nézve elvágjuk az útját. Őrt fogok ide rendelni, ki egész éjjel itt fog állani a kapu előtt.

A vizsgáló bíró csakugyan rendelt is őroket háza elébe, kik fölváltva, töltött fegyverrel ott jártak föl s alá a ház előtt.

Harmad napra a vizsgálóbíró este felé Tiszadadára utazott. Ott elég hamar elvégezte dolgait és éjfél előtt vissza akart jönni Nyíregyházára.

Az út egyik fordulójánál több embert pillantott meg, kik útját látszottak állani akarni. Ez úttal a vizsgálóbíró saját fogatán ment és huszáriját is magával vitte.

— Félre onnét az útból, kiált az emberekre a huszár. Nem látjátok a kocsit? Félre onnét, mert legázolunk.

Az emberek meg nem mozdultak. A vizsgálóbíró tokjából elővette kétcsövű löfegyverét és az éj csendében tisztán lehetett hallani a kakas fölhúzását.

— Ha nem takarodtok, közétek lövök, kiált a vizsgálóbíró. András; vágjon kend a lovak közé és gázolja le a zsványokat, ha nem mozdulnak.

A kocsis engedelmeskedett. A lovak vágatva iramodtak a kocsi felé, kik csak akkor, midőn már alig voltak tőlök egy lépésnyire, futottak szét, de a mint a kocsi közibejök robogott, lövés durrant el és a vizsgálóbíró füle mellett golyó süvített el. Most ő megfordult ülésén és az emberek közzé lőtt, de egyikét sem találta. Az ő lövését is visszonozták az útonállók, de épp oly kevés eredménnyel. A lovak a lövések által neki vadulva még egy ideig vágatva haladtak, míg Nyíregyházát el nem érték.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

A meghódított hódítani akaró

Csakhamar elterjedt az egész megyében a vizsgálóbíró ellen elkövetett merénylet híre, és az izgatottságot a népnél a zsidók ellen még inkább fokozta. Telkey szolgabíró volt az első, ki arról hallott, a vizsgáló bíró maga beszélte el neki a történeteket és Telkey vitte meg a hírt Tiszaeszlárra Cserjésyékhez.

Mindenki meg volt arról győződve, hogy e merényletek elkövetése mögött Aranymíves lappang, de ezt bajos lett volna bebizonyítani. Azonban Aranymíves e föltevés visszahatását nagyon érezte. A megyebeli uraságok őt kerülték és neki új ismeretségek kötése meg volt nehezítve, sőt még olyanok is, kik őt régibb idők óta ismerték, visszavonultak tőle és nagyon

zárkóztak voltak vele szemben. Itt időzése hasztalanságát végre beismerte, de mielőtt Budapestre visszautazott volna, szükségesnek tartotta Goldberger Judittal találkozni. Ez utóbbinak atyja őt lányának különösen ajánlotta.

Egy napon Judit levelet vett. Ezt Aranymíves írta volt. A levélben fölszólította a lányt találkozásra. Judit Cserjésynét kérte meg, engedné át fogatát egy hajtáson Nyíregyházára, hol különféle bevásárlásokat akart tenni, a melyekre szüksége volt és a miket Eszláron nem szerezhetett meg. Cserjésyné azonnal rendelkezésére bocsátotta fogatát és Judit oda kocsizott. Elment Aranymíveshez és véle mintegy egy óráig beszélgetett. Midőn ennek szállását elhagyta s az utczára kilépett, Telkeyt pillantotta meg csekély távolságra a vizsgálóbíróval karöltve. Azonnal megfordult és ellenkező irányban indult tova.

Vajon látta-e őt Telkey vagy véletlenül történt, de midőn Judit egy fordulóhoz ért, mely azon házhoz közel volt, hol szállva volt atyja ismerősénél, elég; hogy Telkeyvel itt másod ízben találkozott, még pedig oly közel, hogy őt többé lehetetlen volt kikerülni. Telkey köszönt és még inkább közeledett feléje.

— Minő véletlen szerencse nagysáddal itt találkozni, mond Telkey. Cserjésyékkel méltóztatott ide jönni?

— Nem, egyedül jöttem. Barátnőm oly szíves volt fogatát idekölcsonözni. Vásárlásokat kellett tennem, holmi apróságokat vettem, melyeket Eszláron nem kaphatok.

— És meddig szándékozik nagysád itt maradni?

— Egy fél óra múlva vissza indulok Eszlárra. És ön?

— Nekem is ugyan oda kell mennem.

— Így tehát együtt mehetünk. Bátorkodom kikérni kíséretét.

— Boldognak tartom magamat önt oda kísérhetni. Megvárjam önt itt?

— Ha oly szíves akar lenni. Siettetni fogom elutazásomat.

Judit elvált Telkeytől, ez pedig az utcán föl és alá járt. Nem kellett sokáig várni, mintegy húsz perez múlva Cserjésyék kocsija előállott és Telkey Judit oldala mellett ült. Tiszaeszlár felé hajtattak.

Egy fiatal ember és egy fiatal hölgy, ha ily alkalom kínálkozik négy szem közti együttlétre, föltéve hogy egyike a másika iránt gyöngéd hajlammal viseltetik, bizonyosan nem mulasztják el, hogy szerelemről ne beszéljenek s vallomásokat ne tegyenek. Eleinte rendszeren a szerelemről csak általánosságban szólanak és csak később jön az alkalmazás saját személyükre. Így volt ez Juditnál és Telkeynél is. Mind a ketten már nagyon közeledtek a kölcsönös vallomások teréhez és Judit némely szavai oly kihívók voltak, hogy Telkeynek lehetetlen volt félreismerni szép kocsiszomszédnője szándékát.

Judit a művészetet vegyítette beszélgetése közzé. A zenészetten és éneklésen már túlestek. Judit azt kérde Telkeytől, vajon a szopránt vagy az altot szereti-e jobban? Telkey igen ügyesen válaszolt, azt mondván, hogy ő az oly hangot szereti legjobban, melynek nagy terjedelme van és mint ilyeneket idézte Brambilla Mariettát és a halhatatlan hírű Malibrán Garcíát.

— Én ugyan, úgymond, egyikét sem hallottam, de egy ismerősöm elmondá nekem, mit érzett, midőn ez utóbbit hallotta. Úgyszintén Börne is nagy lelkesedéssel szól róla párizsi leveleiben.

— Szakoly Bellának van ily nagy kiterjedésű hangja, mond Judit.

— Szakoly Bellából nagy énekművésznő válhatnék, ha le tudná győzni azt a bizonyos remegést, mely hangjában is észrevehető, ha többek előtt énekel. Ez csak akkor hagyja őt el, ha neki melegszik és feledi, hogy őt sokan hallják.

— Bella ritka képzettségű lány. Boldog azon férfiú, kit ő valaha szeretni fog. Csak azután meg is becsülje e szerencsét.

— Szakoly Bella a legtökéleteseb teremtés, kit valaha ismertem és nem képzelek férfit, ki őt meg ne becsülné, ha őt kezével és szívével boldogítja.

— Nála a bájos külső erkölcsi és szellemi tulajdonságaival egyesülve van. Ő alkalmasint a legszebb hölgy szőkék közt az egész megyében.

— Minthogy pedig a festészek a szőkét első helyre teszik, általán véve azt lehet róla mondani, hogy legszebb az egész megyében.

— Ön is rajong a szőkékért? Ön is elébe teszi a szőkéket a barnáknak?

— Azt én nem mondtam; festészekről szólottam. Nagysád bizonyosan még nem látott barna hajú Évát, szűz Máriát, Magdolnát, Venust, Hebet vagy Psychét.

— Azt kérdeztem öntől, vajon ön is jobban szereti a szőkét és elébe teszi azt a barnának? Ön kitérőleg válaszolt.

— E tekintetben Barna Györggyel tartok, ki így szól: „én nagyon morális ember vagyok, mindig jelenlévőt szeretem.”

— Így tehát most, minthogy egyedül vagyok önnel, én tetszem önnek.

— Oh, nem csak ha egyedül látom nagysádat. Mások társaságában is.

— De nem akkor, ha Szakoly Bellával együtt lát?

— Még akkor is.

— Köszönöm a bókot, noha ön talán azt fogja rólam hinni, hogy azt kieroszakoltam.

— Ne tegye föl ezt rólam nagysád. A mi beszélgetésünk így hozta ezt magával. Én abban semmi eroszakolást nem látok.

A beszélgetésben rövid szünet állott be, melyet Judit szakasztott félbe.

— Csak egyről nem vagyok bizonyos Bellánál.

— Mi ez, a miről nagysád róla nem bizonyos?

— Vajon fog-e Bella úgy szerelni tudni, mint én magamban képzelem, hogy egy nőnek szeretnie lehet és kell?

— Nagysád őt hidegnek tartja?

— Nem éppen hidegnek, de Bella mint barátnő úgy szólván minden gyöngéd érzéseit kimeríti, úgy hogy egy férfinak, kit ő szeretni fog, nem sok marad azokból.

— De hiszen nagysád is épp oly hévvel szereti őt, mint ő nagysádat.

— Nem képzelhetem, hogy nő nőt jobban szerethessen, mint én Bellát szeretem. De én azt hallottam, hogy a szívnek két kamarája van s hogy az egyikben a barátság, a másikban a szerelem lakik.

— Ha nagysád ezt magáról hiszi, miért ne hihetne azt róla is?

— Mert én őt még soha sem láttam férfiért lelkesülni. Bellával oly bizalmas lábon állok, hogy neki előttem nincsenek titkai és így tudom, hogy nála még eddig a szerelem ismeretlen érzés. Míg én —

Judit észrevette, hogy kissé messze ment vallomásaiban, érezte pirulását és legyezőjével fedte azt.

— Nagysád félbe szakasztá magát.

— Félbeszakasztottam, mert félek, hogy valami bolondot mondok.

— Az föl nem tehető nagysádról, sokkal szellemesb, semhogy bolondot mondjon. Ha megengedi, ki egészítem azt, a mit elhallgatott.

— Kíváncsi vagyok hallani, vajon kitalálta-e gondolatomat?

— Nagysád a szerelmet teoriában ismeri. Ezen nem lehet csodálkozni. A jelenkor hölgyei azzal vajmi könnyen ismerkednek meg. A francia regények és színdarabok legjobb tanáraik. Ezek ugyan csak a szerelem anyagi oldalával ismerkedtetik meg a hölgyeket, míg a költemények magasabb és szellemi röptűek. Nagysád tehát azt a férfit, kire választása esni fog, szerelme özönével fogja elárasztani.

— Úgy van. Én azt a férfit, kit szeretni fogok imádni, bálványozni fogom. Rabszolgánője leszek semmit sem tagadok meg tőle. Ha az óra üt, amelyben érzem, hogy a szerelem valaki iránt erőt vett rajtam, be nem fogom várni az ő vallomását, hanem a magaméval elejébe fogok menni.

— Ez némelykor szükséges. Köztünk férfiak közt is vannak oly félénk, oly szemérmes természetű teremtések, kik nem hiszik, hogy egy nőben, kinekik tetszik, kit titokban szeretnek, szerelmet ébresztettek.

— Vajon léteznek ily férfiak? Ezt nem hittem volna. Én a férfiakat sokkal hiúbb teremtéseknek tartom, semhogy ilyesmit föltételezzek rólok. A legtöbben Caesaroknak tartják magukat, kik jönnek, látnák és győznek.

— Nagysád a nagy tömegről, azokról a férfiakról szól, kik éppen hiúságuk miatt nem érdemesek egy nő szerelmére.

— Önt nem sorolom ezek közzé.

— Harminczegy éves vagyok.

— Mit akar ezzel mondani?

— Azt, hogy egy ember, ki már ezt a kort elérte, lehetetlen hogy még az legyen. Ez legfeljebb húsz éven alóli fiatal embereknél lehet, ha idősb férfiú is még ilyen lenne, hülyének lehetne neveznem.

— És azt hiszi ön, hogy azonnal vagy bizonyos idő múlva észrevenné, ha egy nő önbe szerelmes?

— Nem hiszem, hogy ez elkerülte volna figyelmemet, mond Telkey sokat jelentő mosollyal.

— Ki tudja?

— Kívánja nagysád, hogy ennek bizonyosságát adjam?

— Valóban szeretném hallani.

— Jól van, őszintén fogok szólni. Nagysád engem szeret.

Judit elpirult és lesüté szemeit.

— Nagysád vonakodik ezt beismerni?

— És ha nem vonakodnám, ha ez úgy volna?

— Ne mondja ezt nagysád föltételesen, hanem hogy ez úgy van.

— Ön engem zavarba ejt.

— Azt elhiszem. De vallja be.

— Igen, nem tagadom. Szeretem önt. Hát ön?

— Én viszonoznám szerelmét, ha meg volnék arról győződve, hogy a közé a szerelem közé bizonyos szándékok, tervek, célok nem vegyülnek.

— Nem értem önt.

— Nagysádat atyja küldötte Eszlárra, hogy itt szépsége, szellemessége, szeretetreméltósága által hódítson. Ön ma azért volt Nyíregyházán, hogy ott Aranyműves ügyvéddel szóljon, ki önnek, utasításokat adott, miképp vegyen le engem lábaimról. Halljon engemet: Nem tagadom a benyomást, melyet nagysád egész valója, külseje épp úgy mint szelleme rám tett. Esküszöm önnek Judit, hogy soha nem fog férfit találni, ki önt oly hévvel szeretendi, mint én önt szeretem és szeretni fognám életem vég percéig. De én is épp oly

hő, oly mindent feláldozó, föltétlen szerelmet követelek. Az az ügy, a melynek keresztülviteléért önt ide küldöttek, igazságtalan, szennyes, ne szentelje magát annak. Oly isteni teremtés mint ön, kell, hogy tiszta maradjon. Ha szeretsz, Judit, egy szavadba kerül, és én a tied vagyok. De válj meg mind attól, mi eddig lekötve tartott, vallásodtól, családottól. Én nem vágyom hozományod után. Légy nőmmé.

Akarod-e?

Judit Telkey nyakába borult e szavakkal: Egészen a tied vagyok.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Delejezés

Szerelmeseinknek az út, mely még hátra volt, míg Tiszaeszlárra érkeztek, nagyon rövidnek tetszett. Szívesen elhajtattak volna még Szolnokig vagy Szegedig is. Midőn az udvarba behajtattak, itt a cselédek közt nagy sürgést forgást és élénkséget vettek észre. Midőn a kocsirol leszállottak, azt hallották, hogy vendégek érkeztek meg Budapestről. Az egyik báró Golopy Miklós, a másik egy politikai szélső balpárti napilap szerkesztője volt, kit Szendrőy mutatott be Cserjésyénél. Ezeken kívül még a két Pazonyi Gusztáv, szabadságolt állomású honvéd ezredes és ennek öccse Mihály, végre Szentgothárdy is.

A ház tehát megtelt vendégekkel és csak Juditot és Telkeyt várták, hogy ebédhez üljenek.

Cserjésyné, midőn Judit és Telkey beléptek, azonnal észrevette, minő változás történt az elsőnek lelkében és hogy Telkey mint győztes tért vissza Eszlárra, honnét még nem rég úgy ment el, mint harczra készülő. Nőknek a szerelemben igen éles látásuk van és így Judit szemeiből kiolvasta a szerelem boldogságát.

Báró Golopy Miklóssal az ebéd alatt mindig a delejezésről beszélgettek a vendégek. Mindnyájan, kivéven Pazonyi ezredest, hívők voltak. Ez maga kételkedett a delejezés csodáiban, azt állítá, hogy az nem egyéb szemfényvesztésnél.

— Nem láttad Hansen tanárt? kérdé tőle Golopy.

— Láttam biz azt tavaly Frohnernél volt az ezredes válasza, de az nem győzött meg engem, az sem volt más mint épp oly szemfényvesztés, mint a bűvészek, a féle Boscók, Döblerek, Hermannok mutatványai.

— Az úgy nevezett prestidigitateurök és a hypnotizálók közt igen nagy a különbség, sőt még az utóbbiak és a spiritisták közt is, noha ez utóbbiak közelebb állanak a hypnotizálókhoz, mert ezeknél is a delejezés által juthatni ahhoz, hogy a lélek az emberekkel érthetőleg szóljon, magyarázá Golopy.

— A lélek, a lélek, vitatkozott Pazonyi Gusztáv. Mi az a lélek? Fogalom, tulajdonság, épp úgy mint az erő, az anyagnak hatása.

— Én azt hiszem, szól mosolyogva Golopy, hogy te nem is láttad Hansent, csak hallottál róla, azért szólasz így.

— Ha én azt állítom, hogy láttam, akkor valóban láttam is. Nem szeretem, ha valaki kételkedik szavaimban. Azt mondtam, hogy Frohnernél ott voltam, midőn előadásaira az egész világ oda futott s engemet is rávettek, hogy elmenjek.

— Azon én nem kételkedem, hogy ott voltál, de vajon láttad-e, az más kérdés. Én igen sok embert ismerek, kik színházba járnak, egyetlen előadást sem mulasztanak el, de ha az ember tőlök egy bizonyos darab tartalmát kérdezi, abból szót sem tudnak, mert valamely szép szomszédnéval beszélgettek. Neked is lehettek ily szomszédnőid.

— Az igaz, hogy éppen Hansen előadása alatt voltam elég szerencsés egy igen kedves szeretetreméltó nővel megismerkedhetni, mond az ezredes nevetve, s hogy megvalljam az igazat, egyikünk sem sokat figyelt a mutatványokra. Csak azt láttuk, midőn valami üveg darabot tartott ujjai közt.

— Kedves báró, szólítá föl Cserjésyné, ön minket és főleg a hitetlen ezredest ma megfogja erejéről győzni, nemde?

— Igen szívesen, szép nagysád, válaszol a báró magát meghajtva.

— Gondolja-e báró úr, hogy a spiritizmus által képes lesz bennünket egy bizonyos rejtélyes esetre nézve is fölvilágosítani? kérdé Cserjésyné.

— Tudom, minő esetet gondol nagysád, annak a szegény paraszt lánynak, Solymosi Eszternek eltűnését.

— Nem találja ezt természetesnek? Itt mindenki már hónapok óta csak ezért érdeklődik.

— Magam is érdeklődöm azért és már tettem is kísérleteket lelkeimmel, de úgy látszik, hogy noha voltak engedelmes lelkeim, kik azzal biztattak, hogy a rejtély meg fog fejtetni, úgy ellenséges lelkekkel is találkoztam, kik zavart okoztak psychografikus kísérleteimben.

— Azok bizonyosan zsidók voltak, jegyzé meg Szendrőy.

Általános kaczagás követte ez észrevételt.

Estefelé báró Golopy a társaság kívánatára csakugyan tett kísérleteket szellemeivel. Kérdé őket: igaz-e, hogy Solymosi Esztert megölték, melyik napon és micsoda órában történt ez, kik voltak gyilkosai, hol ölték meg, mit tettek holt testével, megfogják-e azt találni, világosan ki fog-e a bűn sülni s több efféléket.

A szellemek meglehetősen tisztán feleltek némely kérdésre és ezekből a hallgatóság azt tudta meg, hogy Solymosi Esztert csak ugyan megölték, hogy ez egy zsinagógában történt, leírta továbbá az idézett lélek több zsidó férfi és nő külsejét, valamint egy 15 éves zsidó fiúét is, ki a kulcslyukon át mindent látott. Arra a kérdésre, mi történt a holt testtel, a lélek válasza kissé kétértelmű volt, azt monda, hogy azt a zsinagógában ásták el, de most a holt test a Tiszában, a folyó medrében van, majdnem egészen beiszapolva. Csak egy pontra nézve vonakodott a lélek választ adni, ez lett volna pedig a leglényegesebb, vajon rituális czélokból történt-e a gyilkosság vagy pedig csak egyszerű gyilkosság volt, minden vallási czélok nélkül. Azonban egy másik válasza a léleknek még is némi világot vetett a fölvilágosíttatlan kérdésre.

— Mondd meg Solymosi Eszter lelke, kérdé báró Golopy, miért van az, hogy valamennyi zsidó anyira érdeklődik ezért az ügyért?

— Mert félnek, volt a lélek válasza, ha kisül meggyilkoltatásom oka, ők jövőre meg lesznek fosztva keresztény vér élvezetétől.

A báró ezután még több kérdéseket intézett a lélekhez, de ez mit sem akart többé mondani és makacsul hallgatott.

— Nos, kérdé egyik vendég Pazonyi Gusztávot, még most is kételkedik ezredes úr abban, a mit hallott?

— Mit hallottam én vagy mit hallott ön? válaszol az ezredes. Csak azt a mit nekünk Miklós barátunk mondott. Ő anyira neki van dühödve a spiritizmusnak, hogy lát és hall mindent, a mit óhajt, hogy lásson és halljon.

— Csak nem tartja őt csalónak?

— Az az, ő maga magát ámítja és így azután másokat is.

— Ön igen messze megy hitetlenségében, Guszti bácsi, szól közbe Bella. Mondja, mit kíván, hogy önt meggyőzze arról, a mit ő állít.

— Jól van, megmondom, válaszol az ezredes.

Ki volt az a szép barna lány, ki ön és Telkey közt ült, hugocskám?

— Ah, ön el akarja fordítani a tárgyat, szól Bella.

— Nem én, a tárgyhoz akarok szólni. Mondja hát lelkem, ki volt az?

— Grolberger Judit barátnőm.

— Zsidónő?

— Igen.

— Ha figyelmesen nézte volna őt, midőn Miklós a szellemeket kérdezte és nekünk válaszait meghozta, látta volna, minő gúnyosan mosolygott mindig az a szép angyal. Ha Miklós olyan nagy mester, ám próbálja meg ezt delejezni és őt használni közvetítőül a hallgatók és a lelkek közt, majd meglátná édes húgom, mint sül föl.

— Mert Judit nem fogja megengedni, hogy őt delejezze, válaszol Bella.

Báró Grolopy közel állott a szőlőkhöz és hallott mindent, a mit az ezredes és Bella mondtak. Utóbb távozott és Judittal szemközt foglalt egy széken helyet. Öltönye oldalzsebéből egy nagy jegecz darabot vont elő és azt mutogatta a körülte ülőknek. Judit hallgatódzott, hogy tudja meg miről beszélnek, de csak annyit hallott, hogy ebből a jegeczből az ember megtudja jövőjét.

— Ugyan kérem, méltóságos báró, szólal föl Judit Grolopyhoz fordulva, igazán meglehet-e ebből a jegecz darabból tudni, minő sors várja az embert?

— Igen, nagysád, tekintsen arra merően, ebben mintegy kaleidoskópban alakulásokat fog látni, melyeket lehetetlen félre értenie, és a melyek ön előtt a jövőt föltárják.

— Ezt valóban szeretném próbára tenni, de azt nem óhajtom, hogy mások is ismerjék jövőmet, mond Judit.

— Becsületemmel jót állok nagysádnak azért, hogy azt senki sem fogja tudni.

Judit, mint a báró kívánta, merően tekintett a jegecz darabra. Ez rá oly hatást gyakorolt, mint egy villanyos gép két sárga réz fogantyúja, ha azokat megfogjuk, nem bírjuk azokat elbocsátani. Úgy ő is nem tudta szemeit levenni arról. Pillái rezgeni kezdettek, szemeiből mintha szikrákat csaholt volna a jegecz darab, utóbb azonban ezek elhomályosodtak, Judit mozdulatlan maradt, szemei még mindig a csillámló tárgyra voltak szegezve, de nem látszott lihegni, melle nem emelkedett, arcza kifejezése az volt mint egy alvó személynél és majdnem azt a benyomást tette a nézőkre, mintha halva volna.

Báró Grolopy bal keze mutató ujját ajkaira illeszté, mi azt jelentette, hogy hallgasson mindenki, ezután intett Telkeynek, ez fölkelt s a báróhoz közeledett. Golopy vele suttogva szólott, mire Telkey több kérdést intézett a delejes álomba merült hölgyhöz. Mind ezek a kérdések a tisztaeszlári esetre vonatkoztak.

Az első kérdés az volt, vajon az, a mit a lélek Golopynak elébb mondott, mind igaz-e? Ezután ugyan azokat a kérdéseket intézte Telkey hozzá, a melyeket Golopy a szellemhez intézett volt. Judit még részletesebben és világosabban, de ugyan abban az értelemben válaszolt, mint a szellem. Mintegy egy óra negyedig tett Telkey kérdéseket és adott Judit mindenre választ. Végre kimerültnek látszott, mire Golopy intett Telkeynek, hogy ne tegyen több kérdést és ezután fölébresztette egy pár delejes vonással Juditot.

Ez mit sem tudott arról, hogy delejes álomba volt merülve és Golopy a jegecz darabot elrejtván, Juditnak nem jutott eszébe jövője után tudakozódni.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Nyilatkozatok

A legközelebb elmúlt fejezetben megemlítettük, hogy Cserjésyék vendégei közt egy fővárosi napilap szerkesztője is ott volt. Ezt egy Aranyműves Károly által egy más nagy fővárosi lapban e szerkesztő ellen közrebocsátott nyilatkozat határozta arra, hogy leutazzék Eszlárra és Aranyműves Károlytól a sértő nyilatkozatért lovagias elégtételt kérjen.

Azon politikai napilap, melyet az említett szerkesztő kiadott, a legszélsőbb balpárt közlönye volt, mely föladataul tűzte ki minden visszaélések megtámadását. A tisztaeszlári esetről oly közlemények jelentek meg, melyeknek célja volt az elkövetett bűnt elpalástolni, melynek védőjéül a budapesti központi izraelita iroda Aranyművest fogadta föl. A sértés olyan volt, hogy azt a szerkesztő nem hagyhatta magán száradni, minek következtében ismerőseit, Szendrőyt és Pazonyi Mihályt kérte föl, hogy az ő nevében mint segédek számot kérjenek Aranyművestől és őt elégtétel adásra szólítsák föl.

Szendrőy és Pazonyi szívesen vállalkoztak a dolog elintézésére s más napon elutaztak Nyíregyházára és onnét Sóstóra, hol akkor Aranyműves időzött, hogy őt a napilapba általa beküldött és a szerkesztőt sértő cikkekre nézve magyarázat és illetőleg elégtétel adására szorítsák.

Midőn a két segéd Aranyműveshez belépett, ez nem kevésbé hökkent meg, mivel tudta, hogy a belépők a szerkesztő baráti és gyanította, hogy miért jöttek.

— Ön, szólítá meg őt Szendrőy, e napokban egy nyilatkozatot bocsátott közre abban a lapban, melynek ön egyik vezércikkeket firkáló főmunkatársa. Ebben a cikkben ön barátunkat, az ön lapja versenytársát, alacsony rágalmozó módjára megtámadta, őt becsületében megsértette s ő minket fölkért, hogy önt elégtétel adásra fölszólítsuk.

— Uraim, válaszol Aranyműves, az én nyilatkozatom indokolt volt, mivel az önök védencze volt az első, ki engemet az ő lapjában megtámadott és az általam azon napilapba, melynek munkatársa vagyok, beküldött táviratomat koholymánynak mondotta.

— Az nem tartozik ide, szól Szendrőy. Azon jelentés, melyet ön táviratilag beküldött, csakugyan nem felelt meg a valóságnak.

— Én azt bebizonyíthatom, hogy én valót táviratoztam.

— Ön azt írta, hogy a vizsgálóbíró önt táviratilag szólította föl, hogy jöjjön Nyíregyházára, mond Szendrőy, ez pedig hazugság.

— Megmutassam önöknek a vizsgálóbíró által hozzám intézett felszólítást? kérdé Aranyműves.

— Szeretnék azt látni, szól Szendrőy.

— Ha ön csakugyan kapott is ily táviratot, vág közbe Pazonyi, az még mindig nem jogosítja föl önt arra, hogy oly kitételekkel éljen barátunk irányában, mint a minőket ön nyilatkozatában használt.

Aranymíves az alatt egy írást mutatott Szendrőynek.

— Ez nem távirat és nem is arról a napról van keltezve, mint ön azt sértő nyilatkozatában előadja, mond Szendrőy az iratot végig olvasván. Ön egy július 15-dikéről keltezett táviratról szól, ez pedig egy július 17-kén kelt hivatalos levél, mely postán jött.

— Tudósítva voltam arról táviratilag, hogy a levél meg volt írva és hogy azt meg fogom kapni, mentegetődzék Aranymíves.

— De ez nem távirat, az pedig, a mire barátunk cikke vonatkozott, egy távirat elküldéséről szólt, mond Szendrőy, így tehát barátunknak, midőn lapjában azt írta, hogy a távirat koholmány, igaza volt.

— Egy kis lényegtelen tévedés, szól Aranymíves.

— De az ön sértése nem lényegtelen, vitatá Szendrőy.

— Tromfot tromffal, válaszol Aranymíves.

— Ön ügyvéd és így tudnia kell, hogy replikára duplika is van, mond Szendrőy. Mi megmondottuk önnek, hogy mi barátunk nevében jöttünk öntől magyarázatot vagy is inkább elégtételt követniük.

— Minő elégtételt? kérdé Aranymíves.

— Teringettét, szól közbe Pazonyi Mihály, ön azt sem tudja, minő elégtételt szokás adni, ha az ember valakit megsértett?

— Itt más elégtételről szó nem lehet, mint fegyveresről, még pedig élet-halálra, pisztollyal, mond Szendrőy, nevezze meg nekünk segédeit, hogy velők a párbaj föltételeiről értekezzünk.

— Ez nem ok arra, hogy én az önök védenczével verekedjem, szól Aranymíves. Bátorságomban nem kételkedhetnek önök, én ennek bizonyítványait adtam ez előtt három évvel, midőn pisztoly párbajt vívtam.

— Ismerjük a dolgot, mond Szendrőy. Ön ellenfelével 30 lépésnyire lövöldözött, csak egyszer váltottak golyót. A lapok erről a párbajról eleget élczeltek, azt mondották, hogy az egyik fél Bodenbachra, a másik Baziásra utazott s úgy lőttek egy másra. Most nem oly könnyen fog ön kibújni. Élet-halálra kell vívnia. Mindaddig fognak golyókat váltani, míg egyikőjük halva marad a helyszínén.

— Ez emberölés, gyilkosság! kiált föl Aranymíves.

— Vessünk a sok szóbeszédnek véget, szakasztá félbe Pazonyi a vitatkozást. Akar-e az úr verekedni vagy nem?

— Nem látom okát annak miért verekedjem.

— Jól van, akkor hát menjünk, ön egy alávaló rágalmozó és gyáva poltron ember, barátunk ön ellen legközelebb más fegyverrel mint pisztollyal vagy karddal fog föllépni, jó somfa pálczával. Ide fog jönni és úgy elveri önt mint egy szekeres lovat.

— Az én szállásomon, amely az én szentélyem? kiált föl Aranymíves.

— Ha itt nem, akkor ott a hol önt találja, a vendéglőben, az utczán, sőt még a templomban is, fenyegetődzék Pazonyi.

— A törvények védelmét fogom igénybe venni.

— Veheti bátran, ha egyszer jól elpáholta önt, mond Pazonyi.

— De hát nincs más mód, hogy a dolgot elintézzük, csak párbaj? kérdé Aranymíves.

— Van még egy más mód is, ha ön egy nyilatkozatot ad magáról, szól Szendrőy, melyben ön mind azokat a sértéseket, melyekkel barátunkat illette, visszavonja és őt megköveti.

— Azt szívesen adom, szól Aranymíves és asztalhoz akart ülni, hogy a követelt nyilatkozatot megírja.

— Megálljon, mond Szendrőy. Én előre láttam, hogy az urnák nem lesz bátorsága barátunkkal megvívni és otthon fogalmaztam egy nyilatkozatot. Ezzel zsebéből egy iratot von elő, melyet Aranymívesnek nyújtott. Ezt írja le szórói-szóra, minden változtatás nélkül.

— Ez egy kicsit kemény, szól Aranymíves azt elolvastván. Itt az áll, hogy vonakodtam becsületes emberhez illő elégtételt adni. Ezt változtatni kívánom és e helyett azt kívánám, hogy ez így változtassék: „a törvények által tiltott fegyverrel való elégtételt.”

— Jól van, ezt is megengedjük, mond Szendrőy nevetve.

— Be komisz egy gyáva ember, tévé hozzá Pazonyi.

Aranymíves a maga által indítványozott módosítással a tértetvényt leírta és azt Szendrőynek nyújtá.

— Tessék most nevét is aláírni, mond Szendrőy.

Ez is megtörtént.

— Most tehát önök meg vannak elégedve? kérdé Aranymíves.

— Nagyon finnyásak volnánk, ha ezzel be nem érnénk, szól Szendrőy.

Mind ketten a nélkül, hogy csak fejbólintással is búcsút vennének Aranymívestől, oda hagyták szállását és vissza utaztak Tiszaeszlárra.

Legközelebbi napon a szerkesztő vissza akart utazni Budapestre, de midőn éppen búcsúzott Szendrőytől, a posta érkezett meg és a fővárosi lapokat hozta.

A szerkesztő legelőbb is azt a lapot kezdé olvasni, melyben Aranymíves első nyilatkozata állott volt.

— Ohó, úgymond, a dolognak Aranymívessel még nincs vége.

— Mi a baj ismét? kérdé Szendrőy.

— Talán az a komisz prókátor ismét irt valamit? tudakozódék Pazonyi.

— Olvassátok, mond a szerkesztő s oda nyújtá a lapot.

— Azt hiszed, kérdé Szendrőy, hogy ezt ő írta?

— Azt nem hiszem. Ezt a lap itteni tudósítója írta, mond a szerkesztő. Azt nem merem állítani, hogy Aranymíves elbeszélése nyomán történt, jóllehet az ellenkezőért se vállalnék felelősséget,

— Mondottam nektek, szól Pazonyi, hogy ez ellen az ember ellen nincs más fegyver somfa botnál vagy kutya korbácsnál.

— Ezt a dolgot tisztába kell hoznunk, tanácslá Szendrőy a szerkesztőnek. Te még ma nem utazhatsz el és mi még egyszer elmegyünk Aranymíveshez.

Úgy történt, Szendrőy Pazonyival ismét Sóstóra utazott. Magukkal vitték a lapot is és azt Aranymívesnek előmutatták.

— Ezt nem én írtam, mond az utóbbi.

— De talán szóval tudósította a lap levelezőjét? kérdé Szendrőy.

— Ki nem mozdultam Sóstóról, úgy szintén a tudósító sem volt nálam és nem is írtam neki. Ezt mind maga fejből írta, állítá Aranymíves.

Állítását oly határozottsággal és minden habozás nélkül hangsúlyozta, hogy a szerkesztő baráti ez úttal nem kételkedtek szavaiban.

— Vonják önök őt felelősségre, javaslá Aranymíves.

— Arra nincs szükség, mond Szendrőy. Azzal az emberrel majd elbánik barátunk, mihelyt vele Budapesten találkozik, úgy szintén azzal a lappal is, mely oly készségesen közöl minden hazug hírt, melyet annak küldenek. Ezt másképp kell megbüntetnünk. Ön ugyanabba a lapba egy nyilatkozatot küld, a melyben kijelenti, hogy az e mai napon Nyíregyházáról küldött távirati tudósítás elejétől végig hazugság, és ha azon lap az ön nyilatkozatát nem közli, akkor ön a többi fővárosi lapoknak küldi el nyilatkozatát.

— A fölött én nem búsulok, hogy azon lap, mely elég szerencsés engem munkatársának nevezni, ne közölje nyilatkozatomat, mond Aranymíves. Azon lap szerkesztője annyira kezeim közt van, hogy vakon fog engedelmeskedni.

— Tessék hát ezt a nyilatkozatot, melyet éppúgy mint az elsőt, előre elkészítettem, leírni, mi azt majd elvisszük a postára vagy is inkább a távirda hivatalba, hogy a nyilatkozat holnapi napon jelenjen meg, mond Szendrőy és Aranymívesnek egy iratot adott.

A zsidók ügyvéde leírta azt s átnyújtá Szendrőynek. Ez Pazonyival elhagyta szállását, mindketten Nyíregyházára mentek, a táviratot föladták, azután pedig vissza utaztak Tiszaeszlárra. A szerkesztő ismét útra akart készülni hazafelé Budapestre.

— Soha se siess, marasztalá őt Szendrőy, megcsinálják lapodat munkatársaid nálad nélkül is. Jer be velünk holnap Nyíregyházára, akkorára már itt lesz Aranymíves nyilatkozata és ki tudja, vége van e már a bajnak. Ha a nyilatkozat meg nem jelennék, akkor még egyszer hozzá kell mennünk.

— Ha pedig megjelenik, jegyzé meg Pazonyi, akkor érdekes lesz látni, minő benyomást tesz ez a nyilatkozat itt. Majd meglátod, minő ovációkban fogsz itt részesülni minden oldalról.

— Isten neki, hát maradjunk, mond a szerkesztő.

Más napon mind a hárman Nyíregyházára utaztak. Itt már mindenki olvasta Aranymíves második nyilatkozatát, mely nem annyira őt, mint azon lapot állította pellengérré, melynek vezérczikkírója volt. Mindenki, a ki a szerkesztővel az utcán találkozott, üdvözölte, szerencsételte őt diadaláért. A vizsgálóbíróval is találkoztak, ez a szerkesztővel karon fogva ment az Európa vendéglőbe, hol igen sok vendég gyűlt össze, kivált honvéd és közös hadseregbeli tisztek.

Egész Szabolcsmegye a tiszaeszlári eset óta mind antiszemitikussá lőn s így mindnyájan a szerkesztő pártján állottak, mert ő volt az első és egyetlen, ki legerősebben kelt ki a zsidóság ellen, mely érdekközösséget vallott a gyilkosokkal.

A vendégek közt ott volt Pazonyi Gusztáv ezredes is.

— Szeretném tudni, mond ez utóbbi, lesz-e annak a prókátornak elég érez arca, hogy ha be jön Nyíregyházára, hogy itt mutassa magát köztünk. Én még azt a frátert soha sem láttam, csak a Bolond Istókban megjelent képekből ismerem. Ha eljön, mutassátok meg őt nekem.

— Ő ma éppen Nyíregyházán van, mond a vizsgálóbíró. Ma reggel ismét nálam volt, a bonczjegyzőkönyvet akarta látni, de én azt neki nem adtam.

— Éppen itt jön, ezredes úr, figyelmezteté egy tiszt Pazonyi Gusztávot.

— A biz az. A Bolond Istók jól eltalálta. Menyő egy policzajvidrig pofa, mond az ezredes, szinte visket a tenyerem arra, hogy felképeljem, vagy egy bottal végig döngessem.

Pazonyi Gusztáv e szavakat oly hangosan monda, hogy lehetetlen volt azokat Aranymívesnek nem hallani. Egy asztalhoz ment, de midőn le akart ülni, a vendégek egyike azt monda, hogy az a hely egy úré, ki ide fog jönni. Egy másik asztalnál csak két vendég ült, ehhez akart ülni.

— Pinczér! kiált az egyik vendég. Vigye ételemet, boromat, tányéromat egy másik asztalra, mert itt bűzös a levegő.

Egy harmadik asztaltól egy vendég fölkelt, mihelyt Aranymíves ahhoz közeledett. Ez elpirult és sebes léptekkel hagyta el az éttermet.

— No, mond egy közös hadseregbeli tiszt. Ez hamar megretirált.

— Azért holnap még is el fog ide jönni, jegyzé meg egy honvéd tiszt.

— Kár pedig, hogy elment, mond egy harmadik, majd fölpukkadt volna mérgében, ha látja, hogy iszunk az ő vetélytársa egészségéért és minő szép dolgokat beszélünk róla.

Aranymíves többé nem mutatkozott az Európa szálló éttermében.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

Utolsó erőlködések

A vizsgálóbíró erélyessége által annyira föl világosította a Solymosi Eszter meggyilkoltatására vonatkozó ügyet, hogy az elővizsgálat befejezése minden órán várható volt.

Az egész országban a kedélyek nagyon föl voltak izgatva a zsidók ellen, az antiszemiták száma napról-napra szaporodott és még a gyilkosság elkövetésének színhelyétől legtávolabb eső vidékeken is mindenütt mutatkozott a növekedő ellenszenv a zsidók ellen, mely apró tüntetésekből, imitt-amott kihágásokban is nyilvánult, miket a zsidók kihívó állásfoglalása még növelt. Több helyről jöttek hírek, hogy a lakosok a zsidókat inszultálták, többeknek ablakait beverték, némely zsidókat, kik nagyon is kihívólag és szentelenül viselték magukat, a nép jól elvert, jelesen Pápán és Szombathelyen voltak népcsoportosulások, mindenütt szidták a zsidókat, ellenök lázító röpiratok szórattak a nép közzé, az utcák sarkain nyomtatott fölhívások voltak olvashatók, melyekben a zsidók kiűzése volt javasolva. Alig volt egész Magyarországon egy megye, hová a zsidók elleni izgatás el nem terjedt volna.

Mindazonáltal a nép még sem volt annyira fölbőszítve, hogy olyféle kegyetlenségek fordultak volna elő, mint Muszkaországban és a nép aránylag nyugodtabb maradt mint azt várni lehetett volna. A kormány igen észrevehetőleg a zsidók részén állott, pártolta őket és mindenhová, még oly helyekre is, hol arra legkevésbé lett volna szükség, csupa gyanúból, hogy ott is történhetnének tüntetések a zsidók ellen, katonaságot küldött. Ez valóságos árnyék hajsza volt, mely legkevésbé sem volt indokolva, ez a helyzetet még inkább súlyosította s az ellenszenvet a zsidók ellen csak nagyobbította.

A sokféle esztelen rendszabályok közt, melyekhez a kormány nyúlt, az is volt, hogy több lap szerkesztősége ellen, melyek zsidóellenes cikkeket tettek közzé, valamint röpiratok és költemények szerzői ellen a kormány az állam ügy ész által sajtó pörököt indított meg. Előre volt látható, hogy a cikkek szerzőit az esküdtek föl fogják menteni. Erre nézve nem volt egyébre szükség, mint a vádlottak védőinek az esküdtek közt minden zsidót és ügyvédet

visszautasítani, hogy az esküdtszék csupa polgárokból álljon. A magyarországi közép osztály, a keresztény kereskedők és iparosok esküdt ellenségei lévén a zsidóknak, a vádlottakra bizonyosan nem mondták volna ki a bűnöst.

— Ezen kézzelfogható zsidók melletti állásfoglalása a kormánynak ezt magát is, mely már magában sem volt az országban nagyon népszerű, még inkább népszerűtlenté. Különféle hírek keringtek az országban. Azt beszélték, hogy Rothschild a magyar kormánnyal tudata, miszerint ha a zsidók elleni izgatást és a tüntetéseket el nem nyomja, jövőre ne számíton pénzbeli segélyezésre tőle és hogy még azon két millió forintot is, melyet ő a legközelebb megejtett választásokra a kormánynak kölcsönképpen előlegezett, visszaköveteli. Mennyi igaz volt ezekben a hírekben, azt bajos volna meghatározni, de annyi bizonyos, hogy a közvélemény azoknak hitelt adott. Az izgatások egy részről, a zsidók kihívó magaviselete párosulva a kormány általi támogatásukkal így tartott már hónapok óta és mindenki csak az elővizsgálat befejezését várta, mely által, ha az elkövetett gyilkosság és annak rituális jellege csakugyan bebizonyulna, nagyobbyszerű és legkomolyabb zavargások kitörése volt kilátásba helyezve, ellenkező esetben pedig általános lecsendesülés következendett be.

Voltak azonban a zsidók ellen oly terhelő történelmi adatok, melyek a föltevést, hogy Solymosi Eszter a zsidók által vallásos rajongó vakbuzgóságából gyilkoltatott meg és hogy a szerencsétlen paraszt lány csakugyan véráldozat volt, igazolni látszanak, úgy hogy ha valaki a régi esetekre gondolt, melyek hasonlítottak Solymosi Eszteréhez, noha soha nem derítették fel, szükségszerűen megerősödött mindenkinél a meggyőződés, hogy a tiszaezlári lánynál a legirtózatosabb és legkegyetlenebb bűn követtetett el. Még ha a 15 ál Solymosi Eszterrel és az ál-hullával nem akarták volna is a zsidók a vizsgálóbíró tényleg vezetni, azon meggyőződést, hogy Solymosi Eszter vallásos rajongás véráldozatává lett, még sem lehetett elenyésztetni.

Azok, kik azt hitték és ezeknek száma Magyarországon túlnyomó volt, így okoskodtak: ha csak közönséges gyilkosság lett volna, miért mozdít meg az összes magyarországi zsidóság minden követ, hogy a bűnösöket megmentse? Honnét van az, hogy az általános hit, hogy a zsidók keresztény vért használnak húsvéti süteményeikhez, már századok óta tartja magát? Idéztek több esetet, jelesül egyet Damaskusból, hol a zsidók egy öregembert meggyilkoltak, hogy annak vérével süteményeikhez fölhasználják.

Egy hírneves magyar ügyvéd még azon állítással is lépett föl, hogy a Solymosi Eszteréhez hasonló esetek Magyarországon minden megyében többször fordultak elő, hogy gyermekek, fiatal fiúk vagy lányok eltűntek és soha sem lehetett azoknak nyomára jönni, hogy a megyei jegyzőkönyvek több ily eseteket említenek föl, jelesül a Bach korszak alatt. Továbbá azt is állították, hogy a zsidók pénzért szereztek magoknak keresztény egyénektől vért s hogy ez többnyire húsvét előtt történt. A fölhozott adatok oly számosak voltak, hogy még a legelfogulatlanabb embert is gondolkodóvá tették s a rituális célokból elkövetett gyilkosság elkövetését is lehetőnek tartották.

Végre még zsidók is találkoztak, kik egy rituális célokból elkövetett bűn lehetőségét sem tagadták és magok is annyira iszonyodtak el hitsorsosaiktól, hogy többen közülök, némely esetben egész családok is kikeresztelkedtek.

Az utóbbiak közt volt Goldberger Judit is, ki megtagadta azon vallást, a melyben neveltetett és Telkey őt mint keresztényt vezette oltárhoz.

Ennyire érlelődtek a dolgok július végén. Az igazságügyi minisztérium követelte a vizsgálat befejezését és jelentéstételt az eddigi eredményről. A vizsgálóbíró, ki igen jól tudta

mennyire részrehajló a kormány ez ügyben és mennyire óhajtaná, hogy ezen ügy elsimíttassék, a maga jelentéseiben igen óvatos és zárkózott volt, s így a kormány sem tudott meg sokkal többet az elővizsgálatról, mint a lapok és a közönség.

Következett tehát az utolsó mozzanat az elővizsgálatban.

A vizsgálóbíró az eszlári zsidó tanítót, ki egyszersmind templomszolga is volt, Scharfot, Scharf Móricz apját és a saktert Schwarzot még egyszer vallatta. Ezek még mindig erősen tagadták a bűn elkövetését, de egyszersmind kérelmet intéztek a vizsgálóbíróhoz, hogy a vádlevélben legalább ne téessék arról említés, hogy a gyilkosság rituális czélokból követhetett el.

Ez a kérelem még inkább fölébresztette a vizsgálóbíró gyanúját, valamint azt a gondolatot is keltette benne, hogy ez csak külről jövő sugalmazás következtében történhetett. A befogott zsidók, nem különben azoknak rokonai is mindig azt kérték, a raboknak engedtesse meg, hogy csak kóser eledellel táplálkozzanak. A vizsgálóbíró ezt azon oknál fogva nem engedte meg, mivel attól tartott, hogy az ételekkel levelek fognak becsempészteni a börtönökbe. Úgy szintén azt is megparancsolta, hogy az őrk nagyon vigyázzanak, nehogy a fehér ruhával csempésztessenek be levelek vagy bármiféle írott intések.

Ezen parancsolat nem volt fölösleges, mert ugyan az napon, a melyen a vizsgálóbíró Scharfot és Schwarzot utolsó ízben vallatta, az egyik börtönőr azt a jelentést tette, hogy Schwarz egyik inge gallérijába egy írás volt bevarrva, melyet a vizsgálóbírónak előmutatott.

Az irat egy kis darab papíron igen sűrű írással és héber betűkkel volt írva, de német nyelven. A vizsgálóbírónak nem sikerült azt teljesen megfejteni. Egyes szavakat abból lemásolt és egy zsidó által elolvastatta, abból azonban nem tudott kiokosodni, mivel a zsidó írástudó, ki által magának a levelet meg akarta magyaráztatni, hihetőleg azért, mert észrevette, hogy ez által hitsorsosai bajba keveredhetnek, veredhetnek, azt állította, hogy a szavak érthetetlenek és elírásban vannak. Még több írástudót is megkérdezett ez iránt a vizsgálóbíró, de mindnyájan ugyan így vallottak.

Schwarznak már elébb kellett ily levelet venni és azért intézte a kérelmet a vizsgálóbíróhoz, mely szerint azt kívánta, hogy a gyilkosságot ne tekintse rituális czélokból elkövetettnek.

Éppen e napon érkezett meg Nyíregyházára Telkey fiatal nejével és ezt barátjának a vizsgálóbírónak bemutatta. Judit kérdé ez utóbbit az elővizsgálat mibenállásáról is annak mikor leendő befejezéséről.

— Én azt talán már holnap fejezhetném be, mond a vizsgálóbíró, csak még egy pontra nézve volna szükségem fölvilágosításra.

Ezzel elmondá az esetet a Schwarz sakter ingegallérijában becsempészett iratról.

— Én tudok héberül olvasni, ha önnek van bizalma bennem, talán szolgálhatok felvilágosítással, mond Judit.

— Valóban szíves volna nagysád ezt megtenni? kérdé a vizsgálóbíró.

— Én egészen szakítottam azokkal az emberekkel, kik velem egy fajúak és egykor hitsorsosaim voltak.

A vizsgálóbíró az iratot Juditnak nyújtá. Mint említettük, a levél németül és héber betűkkel volt írva, értelme a következő:

„Maradjatok tagadástoknál. Kövessetek el mindent, hogy a keresztények ne hidjék, hogy nekünk a lány vérére szükségünk volt süteményeinkhez. Halljatok meg ha kell, de ne áruljatok el semmit. Örökre meg lennének fosztva az élvezetek legnagyobbikától, üldözőinken töltendő bosszúinktól, Krisztus híveinek vére ontásától.”

Judit a levelet borzadással dobta el magától.

— És én e szörnyetegekkel egy valláson lettem volna! kiált föl. Ah, azt nem hihetem. De hinnem kell, hogy a zsidók közt is vannak ártatlanok s ha ezen levél tartalmát ismernék, fogják követni példámat.

Telkey és Judit elhagyták a vizsgálóbírót. Ez asztalhoz ült és egy levelet írt az igazságügyminiszterhez, melyben jelentést tett neki az elővizsgálat befejezéséről, úgy hogy a rendes vizsgálat július 31-dikén megkezdődhetett.

Nem sokára Nyíregyházán mindenki tudta, hogy az elővizsgálat be van fejezve, de senki sem gyanította, mi határozhatta a vizsgálóbírót arra, hogy ezt oly rögtön megtegye. A legtöbben ezt az igazságügyminiszter sürgetésének tulajdonították.

A letartóztatottakat egyenkint vezették a vizsgálóbíró elébe, ki az ő egyik védőjük, a budapesti ügyvéd Pupák előtt kihirdette a végzést, mely szerint gyilkosság, gyilkosságbani részesség és bűnpártolás miatt részletes vizsgálat rendeltetett el ellenük, tíz ellen gyilkosság, hét ellen bűnpártolás gyanúja miatt, hárman szabadon bocsájtattak. És pedig Solymosi Eszteren elkövetett gyilkosság gyanúja miatt vizsgálat alá helyeztettek és továbbra is vizsgálati fogságban tartattak: Schwarz Salamon tiszaezlári, Braun Lipót téglási, Buxbaum Ábrahám tarczali és Taub Emmánuel polgári sakterek. — A gyilkosságban való részesség gyanúja miatt vizsgálat alá helyeztettek és fogva maradtak: Scharf József tiszaezlári templomszolga, ennek neje Scharf Józsefné, Weinstein Lázár, Lustig Sámuel és Junger Adolf. Mind ezek a végzésben megnyugodtak és védőik kijelentették, hogy fellebbezni nem fognak. — Bűnpártolás miatt, a vizsgálat sikerének a tiszadadai hulla csempészet által megkísérlett megghiúsításáért vizsgálati fogságban tartattak: özvegy Klein Sámuelné, Rosenberg Hermann, Grosz Márton, Klein Ignác, Herschkó Dávid, Matej Ignác és Szmilovics Jankel zsidó tutajosok. Végre szabadon bocsájtatták elrendeltetett a következőknek: Wider Mór tokaji kereskedő, Vogel Ancsel és Mendelovics Nizsán máramarosi zsidók.

Ugyan az napon még egy igen fontos adat jelentése érkezett Máramarosszigetből, melyből az derült ki, hogy a Tiszadadán talált álhulla néhai Gavril Flóra tecsői illetőségű és utoljára Máramarosszigeten időző kéj hölgyé volt, ki egyik rokonánál, Gavril halásznál halt meg és el is temették. Gavril Tamás midőn hírét hallotta az álhulla csempészésének, utána járt a dolognak, húga temetkezési helyét föl is találta, azt fölásta, de a sírból a koporsó és a holttest rejtélyes módon eltűnt. Több munkás beszéde ébresztette föl benne a gyanút, ezek a temetőben három zsidót láttak, kik onnét koporsót hoztak, azt a kocsira tették és elhajtottak.

Az ingerültség a zsidók ellen mindinkább növekedett nem csak Szabolcsmegyében, hanem az egész országban. Ezt az ingerültséget leginkább növelte a fővárosi német lapok szemtelen föllépése a magyar lapok ellen.

A zsidók által szerkesztett fővárosi lapok, jelesül egy a természet által sántasággal megbélyegzett szerkesztő által kiadott képes szennylap még az igazságügyi miniszter, a nyíregyházi törvényszék elnöke és az erélyes vizsgálóbíró ellen is állást foglaltak el; mert ezek belátták, hogy itt csakugyan rituális czéloból elkövetett gyilkosság forog fenn. Azon fennemlített szennylap sánta szerkesztője pedig nem régen egy magyar mágnás által ez ellen híresztelt hazug jelentések miatt nyilvánosan az utcán megfenyítettett, de úgy látszik, nem okult a leczkén.

Igen nagy izgalmat keltett az általunk többször említett szélső balpárti lapban megjelent három rendkívüli érdekes cikk. Az egyikben a talmudból több mondat volt idézve, mely csakugyan azt bizonyította, hogy a zsidók vérdáldozatot használnak, le volt írva a mód, miként szerzik a vért és miképp ölik meg a keresztény fiú vagy lány gyermeket.

A másik egy a vizsgálóbíróhoz intézett aláírás-nélküli fenyegető levél volt, melyet egy zsidó írt és a melyben a levél írója bevallja a zsidók által rituális czéloból elkövetett gyilkosságot, azt tevén hozzá, hogy ebben maga is részt vett a tiszzaeszlári zsinagógában.

A harmadik egy 1791-ben a Magyar Kurírban megjelent cikk volt egy Peéren zsidók által egy kis keresztény fiún elkövetett ugyanoly gyilkosságról, melyet egy 6 éves zsidó fiú csacskasága árult el. Akkor is mint most a kormány mindent megtett a büntény eltusolására és elhallgattatására és a nép elkeseredése ez ellen mindig nagyobb mérveket öltött.

Mindenki legnagyobb feszültséggel várta a pör lefolyását, de sokaknál azon vélemény uralkodott, hogy a kormány most is úgy fog eljárni, hogy a bűnösök ne büntetessenek, s ismét fölélédt a régi közmondás: „meghalt Mátyás király, oda az igazság.”

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Egy zsidó bosszúállása

Midőn Gloldberger Judit szülőit áttéréséről a keresztény vallásra és férjhez meneteléről értesítette, ennek anyja elájult, idegrángatódzásokba esett, sírt, törte kezeit és talán haját is tépte volna, ha azokat a természet erősítette volna feje bőrébe, de haját a fodrásznál vette, ez neki sokba került volt és így sajnálta azt szétzilálni. Hadnagy fia, az „ezred gyöngyé”, éppen otthon volt szabadsággal, fenyegetődött, azt monda, hogy Tiszaeszlárra fog utazni, párbajra hívja ki sógorát Telkeyt és meg fogja őt ölni, Ezt azok, a kik Náczit ismerték, nem igen hitték, ő ugyan is nem állott nagy vitézség hírében és egyszer már kevésbe múlt, hogy le nem kellett tenni rangját, mivel egyszer Bécsben egy kávéházból, hol dicséretes zsidó modorban henczegett, kidobták és ő azokat, kik őt eképpen meggyalázták, nem merete párbajra kihívni. Azonban apja az ezredesnek, két törzstisztnak és több más tisztnek, kik legszajásabbak voltak, kötvényeit hirtelen megvásárolta kéz alatt s hogy fiát az ezrednél továbbra is megszenvedjék, összetépvé adta nekik azokat vissza. Ez a kis kellemetlen eset neki mintegy 18 ezer forintjába került. De mi volt az egy Gloldbergernek 18 ezer forint? Ezt ő meg sem érezte. Talán annyiba se került volna a tréfa, mert Náczit

bajtársai szerették, ő volt ugyan is ezredénél a szükségben segítő lélek, ha valamelyik tiszt megszorult pénz dolgában, Náczinál mindig nyílt pénztárra talált.

Leginkább bosszantotta Judit hittagadása. Goldbergert magát és föltette magában, hogy bosszút fog állani vején ép úgy mint saját lányán. De miként, azt még nem tudta.

Vissza emlékezett neje egykori kedvesére, a szép és fiatal D . . . H . . . herczegre, kit azért, hogy őt szarvhordóvá tette, egy év alatt elkoldusított és minden ingó és ingatlan javait magára ruháztatta. Ő most, miután amúgy is tudta, hogy legkevésbé járult Judit létezéséhez, még hiúságból származó minden atyai szeretetről is lemondott. Soha nem akarta többé látni a hálátlan, hittagadó lányt, ki őt az összes zsidóság, jelesül a központi izraelita iroda előtt annyira kompromittálta, sőt attól tartott, hogy hitsorsosai most követelni fogják tőle, hogy miután lányát már nem tekinthették úgy, mint ügyük előmozdítóját, járulna most ő is ahhoz az alaphoz pénzével, melyet a pör vitelére és az eszlári foglyok megmentésére ajánlottak föl.

Telkeyvel is ugyan azt akarta tenni, a mi neki D . . . H . . . herczegnél oly jól sikerült.

Budapesti ismerősei közt volt egy, ki jószággal bírt Szabolcs megyében és a ki Telkeyt és ennek vagyoni körülményeit bizonyosan jól ismerte, ennél akart tudakozódni veje pénzügyi viszonyai felől s kíváncsiságát kielégítendő meglátogatta őt.

— Oh, Goldberger úr, minő váratlan megtiszteltetés, mond Platinheim Bernát, ez volt azon férfi neve, kinél Goldberger veje után akart tudakozódni.

Miben lehetek szolgálatára?

— Csak meg akartam önt látogatni, ma üres szabad napon van és otthon nálam ma csak szomorú és bosszús arcokkal találkozom. Örülök, hogy otthonról menekültem.

— És mi okozza azt, hogy kedves családja ma oly rossz kedélyben van?

— Családi baj. Nem hallotta még ön, mit tett Judit lányom? Hisz a lapokban is áll?

— Ah, az? De hisz ön bölcs ember, vigasztalni fogja magát, mond Platinheim.

— Én vigasztalódom, de nőm, gyermekeim tele zúgják füleimet, kivált fiam. Képzelve csak, sógorát, az én vőmet, pisztoly párbajra akarja kihívni. Nemde borzasztó?

— Ah, majd kipárolog belőle a düh, fogadom, hogy nem fogja kihívni.

— Nem ismeri fiamat, az egy valóságos dühös Roland, irtózatos vasgyúró.

— És ki az; a kivel meg akar verekedni a főhadnagy úr? kérdé Platinheim.

— Mondottam már, vőm, az ő sógora, szolgabíró Szabolcs megyében.

— Ah, most jut eszembe, a fiatal Telkey, jól ismerem, jól ismerem.

— Annál jobb, hogy ismeri. Milyen ember? Van e vagyona, jószágai?

— Nem lehet épen gazdagnak mondani, de annyi vagyona van, hogy megélhet és feleségét, gyermekeit is eltarthatja, még ezek sem lesznek koldusok, ha ő meghal.

— Nem kártyás, iszákos? Szeret e vendégeskedni? Költ e sokat választásokra?

— Mind ezt ön nem fogja nála találni. Judit lánya igen boldog lesz az ő oldala mellett, ha ugyan a lelkiismeret furdalások el nem keserítik életét.

— Mit gondol ön, volna e egy mód, a mellyel ezt az embert tönkre lehetne tenni?

— Az lehetetlen. Telkey oly borzasztón jellemes fiatal ember, hogy ahhoz semmi módon nem lehet félni. Ha önnek nincs más módja, mint ez, a mivel őt megrontsa, mint hogy örült lépésekre akarja őt csábítani, azt javaslom, erről mondjon le.

— Hm, hm. Én nem is épen annyira reá mint lányomra haragszom. Telkey mit tett? Azt, a mit minden ízléssel bíró ember tett volna. A mennyire én lányomat ismerem, ennek nem is kellett hosszas udvarlás, maga ment Telkeynek félúton elébe. És éppen azért egész haragom inkább ellene fordul, mint vőm ellen, ki különben derék ember lehet, csak lányomat ne csábította volna el arra, hogy vallását változtassa.

— Ön tehát csak lányán akar bosszút állani?

Erre adnék önnek jó tanácsot. Tudja-e az ön lánya, mennyit szánt volt ön neki hozományul a kiházásításnál?

— Tudja. 120 ezer forintot, azonkívül ékszereket és egy mázsa ezüstneműt.

— Így tehát bizonyosan bosszantaná az, ha mind azt, a mit ön neki szánt, más nő kapná meg.

Én önt egy igen szép népszínházi énekesnőnél fogom bemutatni. Ezt fogadja föl kedveséül. Ezzel ön két legyet csap agyon egy csapással. Ez a nagyságos asszonynak, az ön nejének is orrába fog menni, tudja, azért a régi dologért D . . . H . . . herczeggel. Ön ugyan lekivittelte magával a herczeggel, de nejének még is tartozik. Azt a pénzt, a melyet Juditnak szánt, költse az énekesnőre, ön akkor a legboldogabb halandó lesz. És hogy fognak azok a nők, a vén és a fiatal, bosszankodni, ha a kegyed kedvesét a színházban pillantják meg azokkal az ékszerekkel, melyeket már mint magukét tekintettek.

— Ah, ön pompás ember, barátom. Mikor mutat be a szép énekesnőnél?

— A mikor parancsolja, ha tetszik, még ma, válaszol Platinheim.

Mind a ketten elmentek a szép énekesnőhez és pár nap múlva az egészvárosban egyébről nem beszéltek, mint Goldberger kedvese rendkívüli szerencséjéről, kinek sikerült oly gazdag és bőkezű jó baráttra és kitartóra szert tenni.

HUSZONHATODIK FEJETET

A tiszaezlári ügy jövője

Azóta, mióta Solymosi Eszter eltűnt, hét egész hó folyt le. Ha végig tekintünk a közbeeső mozzanatokon, csodálkoznunk kell a fölött, hogy az mind eddig le nem bonyolított, sőt azt lehet mondani, hogy alig van remény, hogy az kielégítőleg le fog bonyolítani. Attól tartunk, hogy ez azon sok rejtélyes bűnvádi esetek közzé fog tartozni, a minők nem csak nálunk, hol az igazságszolgáltatás valóban vak, hanem másutt is előfordultak. De ezeket is feledik az emberek. Új események a régieket háttérbe szorítják és pár év múlva senki sem fog szólni és gondolni se Solymosi Eszterről, se anyjáról, se azokról a férfiakról, kik mindent megtettek, hogy világosságot szerezzenek e homályos ügybe, se magukról a bűnösökről, kik talán szabadon bocsátva magasztalni fogják hatalmas pártfogóikat, kik őket a bitófától megmentették, az ügyes ügyvédekről, kivált Aranymíves Károlyról, ki oly szépen tudta csűrni csavarni a dolgot, hogy egyikének sem görbült hajszála sem.

Mielőtt befejezzük elbeszélésünket, talán nem lesz érdektelen olvasóink előtt, ha némely mozzanatot említünk föl, mely a pörben és abban az egész ügyben azóta állott be, mióta Aranymíves Károly Nyíregyházán járt, hol a szélső balpárti lap szerkesztője és közte azon összekocczanás történt, mely Aranymíves úr vereségével végződött.

Az események most inkább történelmi, mint regényes jellegűekké lettek és a ki az eszlári ügyet, mint az egy budapesti nagy napilapban naponkint a második lapon megjelent, figyelemmel olvasta, arra az ugyan azt a benyomást kell, hogy tette legyen, mint egy valóságos tárcza regény, melyet naponkint olvas. Még nem tudja, mikor lesz vége, de szeretné, ha az már be lenne fejezve. Némelykor már untatja és fölteszi magában, hogy nem olvassa, de később megfontolván azt, hogy ha már annyit olvasott, most már még sem hagyja azt el s újra neki fohászkodik, tartsanak a folytatások még oly sokáig is.

A tiszaezlári bűnüggyel kapcsolatban vagy közvetlenül vagy közvetve több nevezetes mozzanat állott be, ezeket a mozzanatokot elbeszélésünk berekesztő fejezetében el fogjuk mondani, de fölkerjünk olvasóinkat, hogy mind azoktól a személyektől, kik eddig szerepeltek ez elbeszélésben, búcsúzzanak el, mert azokkal többé nem fognak találkozni. Most már az elbeszélés tisztán történelmi része következik:

Egyik mozzanat volt a drezdai antiszemitikus kongresszus, melyen három magyar országgyűlési képviselő is részt vett. Hogy itt a tiszaezlári tragédia is szóba hozatott, az magától értetődik. Ez az ügy Németországban is nagy szenzációt keltett és általános részvétben részesült. Az országgyűlési képviselők egyike magával vitte Solymosi Eszter arczképét, mely egy fiatal festőnek annyiban volt remekműve, mivel ez Solymosi Esztert soha sem látta és őt csak a leírásból ismerte, de a kép azért még is annyira sikerült volt, hogy mindnyájan, kik Solymosi Esztert ismerték, jelesül anyja, Zsófi nővére, negynénje, Huriné keresztanyja, az öreg bírós Farkas György, és még mások is első pillantásra ráismertek. Magának a drezdai antiszemitikus kongresszusnak egyébiránt semminemű hatása nem volt, min alig lehet csodálkozni, ott ugyanis többnyire német tudósok voltak csak jelen, a kik szeretnek sokat beszélni és a kikre nagyon illik a magyar közmondás, hogy a mely tyúk sokat kotkodácsol, keveset tojik.

Sokkal nevezetesebb volt a drezdai antiszemitikus kongresszusnál az antiszemitizmus magában Magyarországon, jelesül a pozsonyvárosi zsidó ellenes tüntetések és zavargások, melyek némileg utánpótlásai voltak a muszkaországi zsidók üldöztetéseknek, noha igen csekély mérvben.

Hogy ezek a zavargások most törtek ki, az is csak a tiszaezlári bűnügy közvetett következménye volt. Pozsonyban a zsidók mindig gyűlölték voltak és az 1882-diki zavargások csak utánpótlásai az 1836., az 1842., az 1845., és 1848-dikiaknak. Egy Pozsonyban megjelenő német napilap, melyet Simonyi Iván országgyűlési képviselő szerkesztett, sokat járult ahhoz, hogy ezek a zavargások kitörtek. Ő volt azok egyike, ki a drezdai antiszemitikus kongresszuson a magyarországi antiszemitizmust képviselte. Azonban ezek a zavargások csak ablakbetörésekre, bútoroknak az utcára való dobására és azokban tett károokra, kiáltásokra, a zsidók szidalmazására szorítkozott és nem tartott sokáig. Annyi katonaság jött oda, hogy már az első 24 óra után a rend helyre volt állítva. A kormány oda Jekelfalusy Lajos miniszteri tanácsost és az államrendőrség főnökét küldötte. Ez túlbuzgóságában a statáriumot is kihirdette ott, mi a kedélyeket nem csak ő ellene, hanem a kormány ellen is nagyon fölizgatta, úgy hogy ez utóbbi később jobbnak látta Jekelfalusyt onnét vissza hívni és az ottani főispánt, gróf Esterházy Istvánt nevezte ki helyébe királyi biztosnak, mi a pozsonyiakat némileg megnyugtatta. De nem csak Pozsony városában, hanem a vidéken több kisebb városban, mezővárosokban és falvakban is megindult a zsidók elleni hajsza, jelesül Cseklészen, Szent-György, Bazin, Modor, Nagyszombat királyi városokban, Récsén, Szempczen, Magyarbélén, Ivánkán, Somorján, Duna-Szerdahelyen, Nagy-Magyaron, később pedig némely szomszéd megyékben is, jelesül Nyitra, Sopron, Mosón és Vas megyékben, de kivéven Bazinban és Cseklészen, ezek a hajszak sehol sem voltak még távolról sem hasonlíthatók azokhoz, melyek Pozsony városában lejátszottak. Bazinban a nép a katonaságnak is ellene szegült, egy dragonyost leütöttek lováról, ez egy patakba bukott s a csőcselék itt földet hányt rá, de bajtársai megmentették őt.

Ezeknél a zavargásoknál sok helyütt megtörtént, hogy a zsidók védelmükben tovább mentek, mint azt az önvédelem joga megengedi. Ez alkalommal ugyanis csak két haláleset fordult elő, az egyik egy ember volt, ki, midőn a pálinkás hordókat az utcára hengerítették, annyit ivott a szeszes italból, hogy az benne meggyült és ő belé halt. A másik eset Pozsonyban fordult elő. Egy szegény tót itt oly helyre tévedt, hol a zsidók nagy többségben voltak, ezek neki estetek és addig verték őt, míg agyon nem ütötték, de mivel zsidók voltak a tettesek, büntetlenül maradtak. Az e zavargásoknál tett károkat nem becsülik magasabbra mint 11—12 ezer forintra.

Még a pozsonyi zavargások kitörése előtt, miután az államfőügyészség és az igazságügy minisztérium a vizsgálat befejezését sürgette, mi egy Aranyvíves Károly által a belügyminisztériumhoz intézett beadvány következtében történt, melyben Aranyvíves, a vizsgálóbíró és néhány csendbiztos ellen bűnvádi vizsgálatot kért, mivel ezek az urak állítólag a vallatásnál kínzásokat alkalmaztak, mely beadvány nem csak valamennyi magyarországi lapban, hanem a külföldiekben is megjelent és méltán magára vonta az egész ország indignációját, az állami főügyész leutazott Nyíregyházára és Tiszaezlárra, hogy győződjék meg a dolgok mibenállásáról, de az itt tett nyilatkozatai olyanok voltak, hogy azokból azt lehetett kimagyarázni, hogy ő nagyon is a zsidók részére hajlik. Ezt még megerősítette azon körülmény is, hogy maga helyébe Havas királyi ügyészt nevezte ki Nyíregyházára, kiről mindenki tudta, hogy a zsidók barátja.

Havas azonnal ide érkezése után azzal bélyegezte meg maga magát, hogy egy nyíregyházi börtönőrt arra akart kényszeríteni, hogy hamis tanúságot tegyen és azt mondja, hogy látta, midőn a vizsgálóbíró az egyik zsidó foglyot arczul csapta és kínoztatta, hogy vallomást csikarjon ki belőle. A börtönőr, kit állása elvesztésével fenyegetett, csakugyan

vallott is ebben az értelemben, de később ezen vallomását visszavette és azt mondta, hogy Havas őt erkölcsileg kényszerítette hamis tanúskodásra.

Október második felében a vizsgálóbíró végre is befejezte a vizsgálatot és az összes pöriratokat fölküldötte az államügyészséghez, hol ez még jelenleg is van és nagy kérdés, mit lehet az államügyészségtől várni, miután mindenki tudja, hogy valamint maga a főügyész, úgy Havas államügyész is, ki ellen bünvédelmi panasz jelentetett be a börtönőrről gyakorolt nyomás és hamis tanúvallomás tétele végett, zsidó barátok.

Most a következő kérdések merülnek még föl a tiszaezlári ügyben:

1-ször. Hány zsidó van még befogva részint mint gyanús az elkövetett bűnben, részint csak letartóztatva mint bűnpalástoló, mint bűnrészes vagy mint tanú?

Azok a zsidók, kikre Scharf Móricz azt vallotta, hogy látta a zsinagógában Tiszaeszláron, hogy jelen voltak Solymosi Eszter meggyilkoltatásánál és közvetlenül részt is vettek abban, jelesül Schwarz tiszaezlári és még három más sakter; Scharf Móricz apja és mostoha anyja, azonkívül több tiszaezlári zsidó, kik nézték, midőn Schwarz elvágta Solymosi Eszter torkát, úgy szintén egyik tutajos is, a zsidó Vogel Ancsel, ki a hulla úsztatásánál főszerepet játszott és az álhullát a tutajosoknak átadta.

2-szor. Kiket bocsátottak az eddig elfogottak közül szabadon?

A rusznyák és oláh tutajosokat, kik újabb időben, hihetőleg a zsidók által megvesztegettetve azt vallották, hogy őket is kínzásokkal kényszerítették vallomások tételére. Továbbá Rosenfeld nevű rabbinus, ki Kassán egy ál Solymosi Esztert kerített, azon felül még többeket, kik kevésbé voltak terhelve a történet vallomások által.

3-szor. Mi fog történni Scharf Móriczczal, kit saját biztonsága érdekében tartanak vissza?

Scharf Móricz, mihelyt Nyíregyházát elhagyja, ki lesz téve annak, hogy őt a zsidók vagy mérég vagy más erőszakos módon ki hártják az útból és megölik.

4-szer. Miképp fog ez a tiszaezlári ügy végződni és mitől lehet tartani?

A pöriratok most az államügyészségnél lévén, mely annyira sürgette az iratok fölküldését, azok ott fognak heverni, míg minden érdeklődés e tárgyban el fog párologni, mit annyival inkább remélnék elérhetni, mivel a magyarok híresek arról, hogy náluk minden csak szalmatűz. Azonban ezt talán újra felszítaná az, ha az államügyész a pör beszüntetését indítványozná vagy arról oly véleményt adna, mely a bűnösök fölmentését vonná maga után.

5-ször. Mikorára lehet várni a végtárgyalást, az ítélet hozatalát s kihirdetését?

Ez egészen attól fog, mikor fog az államügyészség e tárgyban indítványt tenni.

6-szor. Fölfogják e még egyszer melegíteni a kínzás általi vallatás kérdését?

Minden esetre. Erre ugyan is zsidók és az ő védőik igen nagy súlyt fektetnek.

7-szer. Vajon fognak e a vizsgálóbíró ellen is föllépni az ő ellenségei ?

Erre is ugyan úgy lehet válaszolni, mint az előbbi kérdésre. Aranymíves Károly semmi esetre sem fogja elmulasztani az alkalmat, hogy a megvesztegethetlen férfi ellen föllépjen, már csak azért is, mert minden megvesztegethető gyűlöli a megvesztegethetlent..

8-szor. A hulla csempészési bűn csakugyan be van e tökéletesen bizonyítva?

Olvasóink az előadottakból megítélhették, vajon tökéletesen lett e az bebizonyítva.

9-szer. Igaz-e, hogy Smilovics Jakl csakugyan meg lett vesztegetve?

Ez saját vallomásából, tanuk által és más körülményekből nagyon is bizonyos.

10-szer. A Havas által erkölcsileg fenyegetett Karancsai börtönőr melyik vallomása való?

Az kétséget nem szenved, hogy azon vallomás, hogy Havas őt kényszeríteni akarta; a való.

11-szer. Vissza lettek e vonva a Havas királyi alügyész ellen bejelentett vádak?

Még eddig ez nem történt, de nem lehetetlen hogy azokat vissza fogják vonni.

12-szer. Miként viselik most magukat Solymosiné, Zsófi lánya és Huriné?

Mind a hárman várják az ítélet hozatalát és sorsukba belé nyugszanak Esztert gyászolva.

13-szor. Tart-e még az izgatás a zsidók ellen Szabolcsmegyében és az országban?

Tart bizony és nem is valószínű, hogy az nem csak Magyarországon, de külföldön is megszűnjék.

14-szer. Csak ugyan igaz-e, hogy Vogel Ancsel alá volt vetve a vízzeli kínoztatásnak?

Az ép oly ráfogott és költött hír mint mind azok, a melyeket a fővárosi német lapok hoztak.

15-ször. Csakugyan bűnösök e az elfogott zsidók és csakugyan rituális gyilkosságot követtek-e el?

Ha csak valami rendkívüli csoda nem történik, a rituális gyilkosságot nem lehet eltagadni.

16-szor. Scharf Móricz nagyanyja lemondott e unokájának gyámsága alá helyezéséről?

Ez a követelés soha sem volt nagyon komoly, azt neki csak Aranymíves Károly mondotta be.

17-szer. Vissza vont-a egészen vagy legalább egy részben Scharf Móricz a maga vallomását?

Ő abból semmit sem vont vissza és még most is következetes marad vallomásaiban.

Miután ezekre a kérdésekre válaszoltunk, nincs többé mit mondanunk a tisztaeszlári véráldozatról, de azt a meggyőződést, hogy az rituális bűntény volt, senki sem tagadhatja el.